

Svenska Linné-Sällskapets
Årsskrift

Årg. XXVIII 1945

SVENSKA
LINNÉ-SÄLLSKAPETS
ÅRSSKRIFT

ÅRGÅNG XXVIII · 1945

U P P S A L A

1945

UPPSALA 1945

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

1524

RUTGER SERNANDER

vid Gustavianum i Uppsala 30 april 1937.

G. Lundh foto.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Rutger Sernander. Nagra minnesord. Av ROB. E. FRIES	17
Henric Gahn. En av Linnés disciplar, sedermera berömd läkare i Stock- holm. Av GUNNAR NILSON	8
Linné, Duchesne och smultronen. Av NILS HYLANDER	17
Linnés Flora Svecica. Anteckningar kring ett tvåhundra-årsminne. Av G. ERDTMAN	41
Goethe und Linné. Von ERNST BENEDIKT	49
Till dansken Johan Christian Fabricius' 200-årsminne. Av FELIX BRYK .	55
Ava-eken på Fårön. Av SVEN EKMAN	60
Linné och balsameringskonsten. Av TELEMAK FREDBÄRJ	65
Två Linnérecept. Av TELEMAK FREDBÄRJ	74
Växter ur Peter Forsskåls herbarium å Lunds Botaniska institution. Av OTTO GERTZ	77
Leonard Jägerskiöld 1867—1945	90
Paul Bellander 1874—1945	92
Smärre meddelanden:	
Förteckning över Linnés herbarium	93
Ett par böcker av Knut Hagberg	94
Stilstudier hos Linné	94
Cliffordska Linneana till Leiden	95
Peter Forsskåls resa till Lyckliga Arabien	95
Summary of contents	95

Sällskapets egna angelägenheter:

Styrelsens års- och förvaltningsberättelse för år 1944	99
Skattmästarens berättelse för år 1944	100
Stat för Svenska Linné-Sällskapet för år 1945	102
Revisionsberättelse	104
Svenska Linné-Sällskapets styrelse	105
Svenska Linné-Sällskapets ledamöter hösten 1945	106

*Bidrag till 29:e årgången böra anmälas hos
och om möjligt insändas till undertecknad under
januari månad 1946.*

ARTID HJ. UGGLA

*Redaktör för årsskriften
adv. Uppsala*

RUTGER SERNANDER

Några minnesord

vid Svenska Linné-Sällskapets sammankomst den 29 november 1944

AV

ROB. E. FRIES

EN MÅNAD HAR I DESSA DAGAR FÖRFLUTIT, SEDAN FRÅN Uppsala sorgebudet kom att professor RUTGER SERNANDER plötsligt slutat sina dagar. En svensk märkesman har därmed gått ur tiden. En nära 60-årig forskargärning har ändats, ett liv av intensivt strålände arbete, som på många områden varit banbrytande. När den svenska botanikens historia en gång blir skriven, då kommer Rutger Sernanders namn att vara tecknat på många av dess blad, ty hans botaniska verksamhet var mångsidig och resultaten betydelsefulla. Men Sernanders livsgärning låg ej blott på botanikens område. Han förenade i sig de naturvetenskapliga intressena med en stor fond av humanistisk kunskap och kulturhistoriskt vetande och han blev därigenom en kulturpersonlighet av rang i vårt land. När Svenska Linnésällskapet i dag är samlat kring hans namn, då må några ord ängnas hans minne, i känslan av den förlust, som även vårt sällskap lidit genom hans bortgång.

I Botaniska Notiser för år 1891 publicerade Sernander en uppsats om *Linnæa borealis*, föranledd av mångåriga iakttagelser vilka han i sin hembygd i Närke gjort över förekomsten därstädes av en under sensommaren och hösten inträdande andra blomningsperiod hos växten ifråga. Han satte detta fenomen i samband med *Linnæa*-rankans byggnad och gav en utförlig framställning av företeelsens relationer till skottens morfologi.

Detta är första gången, som Sernander i sina skrifter kom i kontakt med Linné, om också ej direkt med Linnés personlighet och hans minne, så dock med den växt, som denne betraktade som sin egen blomma. Det ligger emellertid nära till hands att sätta denna Sernanders skrift i samband med och som förelöpare till den analys, han på äldre dagar publicerade i vårt sällskaps årsskrift, över de olika varianterna av *Linnæa*-emblemet, sådant Linné älskade att använda det på sigill, porträtt och annat.

Med åren fångades Sernander allt mera av det under seklets början intensifierade intresset för Linnés minne, för dennes personlighet, hans vetenskapliga verksamhet och för den Linneanska eran över huvud taget. Det var ej underligt att så skulle ske. Det var en följd av Sernanders botaniska studieriktning i förening med hans allmänt kulturhistoriska inställning, och så blev han med sitt strålande intellekt med åren en av förgrundsgestalterna inom den senare tidens Linné-forskning. Helt naturligt var det också, att han skulle komma att vara med på Hammarby den minnesrika vårdagen, den 23 maj 1917, då Svenska Linné-Sällskapet stiftades.

Att skildra Sernander som ledamot av detta sällskap och bedöma honom som Linné-forskare är ingalunda en lätt uppgift, ty hans insatser voro många och olikartade. Inom Linné-Sällskapet hade han flera förtroendeuppdrag. Han var medlem av dess styrelse allt ifrån början och utsågs snart (1919) till vice ordförande, en post från vilken först döden skilde honom. Från år 1928 var han också universitetets representant i sällskapets styrelse.

I våra sammankomster var han en trogen deltagare, och talrika äro de tillfällen, då han där framträdde som föredragshållare. En stående programpunkt på föredragningslistorna för vårsammankomsterna på Hammarby utgjorde ju de demonstrationer av det Linneanska lanthemmet, som Sernander där skänkte oss. Att han var högt skattad som vägledare där ute, veta vi alla, och själv har jag en god erfarenhet därav, ty då deltagarnas stora antal nödvändiggjorde en uppdelning av dem på två grupper, då flockade sig de allra flesta kring Sernander. Själv fick jag, som då brukade leda den andra gruppen, endast en helt anspråkslös åhörarskara. Men det var naturligt så, ty ingen ägde som Sernander förmågan att ge liv och färg åt demonstrationerna, och med sin utomordentliga sakkunskap kunde han visa fram otaliga smådrag, varigenom Hammarbys stora minne trädde levande fram för oss.

Sernander var också en flitig medarbetare i Sällskapets årsskrift. Han intar i själva verket första platsen vad de tryckta bidragens antal angår. Dessa hans meddelanden behandlade de mest skilda ämnen. Här har redan anförts hans 1928 lämnade framställning av Linnæa-emblemets typologi. I samma uppsats framlade han, delvis med stöd av Linnæa-motivet, en, som det synes, bindande bevisning för att det äldsta då kända porträttet av Linné tecknats av professor Lars Roberg; förut hade konstnären till denna intressanta ungdomsbild av Linné varit okänd. Ett kulturhistoriskt innehåll har också den uppsats, som Sernander gav titeln »Den linneanska botaniken i den engelska landskapsträdgården», där hans vittsvävande intressen och rika kunskapsförråd på ett lysande sätt framträdde. Av stort historiskt värde är hans detaljerade utredning av Hortus botanicus upsaliensis under den förinneanska tiden, Rudbeckarnas örtagård, och dess förhållande till den linneanska, av vårt Sällskap återställda trädgården.

I ett uppmärksammat föredrag, betitlat »I Linnés fotspår» vid novembersammankomsten 1920 och publicerat i årsskriften det följande året, framlade Sernander ett stort upplagt program för en ny sida av sällskapets verksamhet, upptagande en systematisk undersökning av den svenska natur, i vilken Linné rörde sig, levde och verkade. På grund av den av kulturinflytandena allt hastigare fortskridande omdaning av landets naturförhållanden syntes det honom angeläget vara, att medan ännu tid funnes söka förvärva och för framtiden bevara en bild av det Sverige, där Linnés ungdomsår förflöto, där han levde under mannaåldern och som han mötte under sina resor i skilda delar av landet. Han ville också i ett Sällskapets Linné-museum samla och bevara beläggen för en rätt uppfattning av Linnés verksamhet på skilda områden. Programmet var vittfamnande, och om också ett och annat blivit gjort för dess realiserande, så återstår dock alltså mycket att utföra.

Det som här anförts om Sernanders arbeten inom Linné-forskningen, är ingalunda uttömmande. I Linné-Sällskapets årsskrift möta vi hans namn i många andra sammanhang. Han har skildrat Linné som student vid Uppsala universitet och professorn Linné som ledare av de beryktade *Herbationes upsalienses*, varvid han med nya fakta och synpunkter också belyser den omdebatterade depressionsperioden i Linnés psyke vid århundradets mitt. Ett utmärkt biografiskt arbete är också teckningen av den förut obeaktade Linné-lärjungen Johan Abraham Gyllenhaal, som finnes införd i 26:te årgången av sällskapets årsskrift. Och till sist må ej här förglömmas den serie av årsberättelser från Hammarbystiftelsen, som han under sin prefekttid vid densamma utgav. De omfatta åren 1928 t. o. m. 1943. De inskränka sig ej till den ordinära registreringen av vad som timat under årets lopp. I dem lämnas dessutom utredningar av gårdens, omgivningarnas och Linné-minnenas historia, traktens geologiska utveckling, den odlade och vilda växtvärlden på och omkring Hammarby, det där förvarade Linné-bibliotekets härkomst och innehåll m. m. Dessa årsredogörelser komma att bli en givande källa för den framtida forskningen, och med dem har Sernander lämnat ett varaktigt minne från sin prefekttid på Hammarby.

Sernanders livsgärning låg dock främst på botanikens områden, och en minnesruna över honom skulle ge en ofullständig bild, om ej hans botaniska verksamhet också berördes. Även på denna plats, då Svenska Linné-Sällskapet för första gången är samlat sedan Rutger Sernander lämnat oss, bör därför dennes insatser i den botaniska forskningen ej helt förbigås. Några ord till erinran därom böra här sägas, och då jag gör det, vill jag med tacksamhet erkänna den hjälp i sakfrågor, som Sernanders efterträdare i professorsämbetet, Einar Du Rietz, välvilligt lämnat mig.

Då Rutger Sernander år 1885 som 19-årig student började sina studier

vid Uppsala universitet, då hade nyligen den finnländske botanisten Ragnar Hult genom sin analytiska metod vid studiet av växtsamhällena fört växtgeografien in på nya, säkrare banor. Då hade också norrmannen Axel Blytt, främst genom sina torvmossundersökningar, kastat ett nytt ljus över den norska växtvärldens historia. Stimulerad av dessa arbeten och av professor Frans Kjellmans föreläsningar 1886 om den skandinaviska fanerogamflorans utvecklingshistoria kastade sig Sernander med hela sin ungdomliga entusiasm redan som student in på växtgeografien. Efter växtsamhällstudier hos Ragnar Hult i Finland sommaren 1896 började han vid sina torvmossundersökningar studera den svenska växtvärldens historia efter en helt ny metod. Samtidigt trädde han i intensivt arbete med den vid denna tid uppblomstrande kvartärgeologiska postglacialforskningen — ty Sernander var även en skolad geolog — och han gjorde det första försöket att sätta den svenska vegetationen i samband med landets nivåförändringar under den senglaciala och postglaciala tiden. Den periodicitet, som han genom sina torvmossundersökningar konstaterade i den svenska växtvärldens utveckling efter istiden, parallelliserade han med Blytts växlande torra och fuktiga klimatperioder. Han lyckades förena den Hultska växtsamhällsanalysen med dessa de Blytt-Sernanderska perioderna och med de nyaste resultat, som forskningen över vårt lands nivåförändringar lämnat. Härigenom vann han en för denna tid enastående bild av vegetationen och dess historia i vårt land. Det förekom visserligen strid och skarpa motsättningar i naturforskarkretsarna på den tiden om Sernanders teorier, men genom fortsatta egna och andras undersökningar hopades alltmera stöden för riktigheten i den Sernanderska uppfattningen. Och det slutgiltiga beviset har den senare framkommande pollenanalytiska metoden lämnat.

Genom sina växtgeografiska undersökningar leddes Sernander över på problem, som rörde växternas spridningsmöjligheter och spridningssätt. Hans arbeten på detta område gävo också viktiga resultat. Hans monumentala verk över »Den svenska vegetationens spridningsbiologi» och monografien över de europeiska myrmekochorerna, i vilket arbete han på ett glänsande sätt belyste den stora roll, som myrorna spela för frönas spridning, bilda, kan man nog ha rätt att säga, en ny epok inom spridningsbiologien.

Redan under studieåren hade Sernander genom sin lärare Th. M. Fries fått ett starkt intresse för lavarna. Hans studier över dessa växtformer gällde särskilt deras ekologi (livsbetingelser) och deras roll som integrerande element i växtsamhällena.

Sernander hörde till de botanister, för vilka naturen var den viktigaste urkunden för biologisk forskning. I den hade han sitt arbetsfält. Den älskade han också av hela sin själ, och i den kände han sig hemma. Han var icke en friluftsmänniska i vår tids bemärkelse, med lägerliv och idrottsprestationer.

Sådant var helt främmande för hans läggning. Men han hade genomvandrat och utforskat de fennoskandiska landskapen, och han kände deras natur och kulturliv som blott få göra det. Allt onödigt våldförande på dem var för honom en styggelse, och så blev han en stridande kämpe för den vid seklets början framträdande naturskyddsrörelsen. Han deltog i naturskyddets första organisation och i stiftandet av Svenska naturskyddsföreningen, vars ordförande han under många år var. Han var en av dem, som verksamast bidragit till skyddstankens spridning i landet. I kretsar, där man länge blott med en axelryckning hälsade denna fromma men orealiserbara idé, har nu förståelse och aktning vunnits för densamma, och det är till stor del Sernanders förtjänst. Han lyckades därmed genom ett av lågande entusiasm buret intensivt arbete. Till Rutger Sernander står det svenska folket i stor tacksamhetsskuld för vad han gjort för vår härliga natur.

Det första exakta minnet, som jag för min del bevarar av Rutger Sernander, går tillbaka till ett sammanträde i Botaniska sektionen i Uppsala i september 1894. Vid det tillfället höll licentiaten Sernander ett refererande föredrag, vars närmare innehåll jag nu glömt. Men jag minns ännu hur jag imponerades av den ledighet och elegans, varmed det extemporerade föredraget framställdes. För en nybakad student var det en upplevelse att höra något sådant från en, som dock ännu också blott var student. Jag fick sedan höra honom otaliga gånger på liknande sätt. Jag kom in i hans lärjungekrets, och det blev för mig, liksom för de flesta, detsamma som att vinna inträde i hans kamrat- och vänskapskrets. Åldersskillnaden utjämnades med åren — den spelade för övrigt i umgänget med honom ingen roll — men alltjämt blev Sernander den, som gav ur sitt rika förråd på det för honom egna, fängslande sättet. Jag är glad och tacksam att ha haft den lyckan att få räkna mig bland Sernanders lärjungar. Och så tror jag också att många kände med mig, när budet om hans bortgång spriddes över landet.

Vad var det då, som drog lärjungaskarorna till dig, Rutger Sernander? Var det de stora fonder av vetande, som du med ditt sällsynt goda minne magasinerat och varav du så frikostigt delade med dig? Nej, inte bara detta. Var det de lärdomar, du på ett så fängslande sätt skänkte i föreläsningar och föredrag? Det var inte endast detta. Var det ditt livliga intellekt, som skapade nya idéer och väckande tankar, din förmåga att sammanfoga detaljerna till det stora sammanhanget i naturen? Ja, till en del men ej blott detta. Var det den vänskap du skänkte oss? Var det ditt ungdomliga, studentikosa lynnesdrag, som fängslade och tjusade oss? Ja, i mycket, men ej endast det. Ty det var allt detta tillsammans, men det var framför allt den lyckliga gåvan som blivit dig beskärd, att verka som en stimulerande kraft på din omgivning. Du ägde konsten att genom förståelse och eggande

uppmuntran inge oss själva, både unga och gamla, den känslan att alla voro medarbetare för ett stort mål, för den sanna forskningen, därvid var och en, även den yngste, kunde göra sin insats. Det rädde också arbetsglädje, där du var med. Väl kunde det skiftas skarpa hugg ibland, då diskussionens vågor gingo höga, men du hade själv gett oss den glada känslan att på vetenskapens fält hade alla talan och rösträtt, utan åldersskillnader, alla de som sökte lösningen av naturens problem. Och så blev du för unga och gamla den idealiske lärare du var.

Det blev dig förunnat att fortsätta ditt långa livsarbete intill den sista dagen, innan döden ryckte dig bort. Väl gjorde åldern sig påmint, och dina krafter avtog under de senare åren. Din röst blev svag och stapplande, då du talade till oss, och dina kroppskrafter tillåto dig ej längre att arbeta ute i naturen som du alltid älskat att göra. Men din andliga vitalitet segrade in i det sista över kroppens bräcklighet. Och du var mitt uppe i stora, nya företag, när pennan föll ur din hand.

I den rika blomsterskörd, som nedlades vid din bår, när ditt stoft i Uppsala domkyrka vigdes till den sista vilan, fanns även en krans från Svenska Linné-Sällskapet. Den var flätad av kvistar från Linnéträdgårdens lagrar, och med den voro också bundna våra känslor av vördnad inför ditt minne och av tacksamhet för vad du uträttat av gott i vårt sällskaps syften.

FÖRTECKNING ÖVER RUTGER SERNANDERS UPPSATSER AV LINNEANSKT INTRESSE.

Studier öfver skottbyggnaden hos *Linnæa borealis* L. (Botan. notiser för 1891.

På tyska i Botan. Zentralbl. 61, 1895.)

Linnés Säfja (Sveriges natur, årg. 1, 1910).

I Linnés fotspår (Sv. Linné-Sällsk:s årsskr., årg. 4, 1921).

Hårleman och Linnæi Herbationes upsalienses (ibid., årg. 9, 1926).

Lars Roberg och Linné (ibid., årg. 11, 1928).

Markus Hulth † (ibid., årg. 12, 1929).

Linné som Uppsala-student (ibid.).

Olof Rudbeck d. ä. (ibid., årg. 13, 1930).

Olof Rudbeck d. ä. i den svenska botanikens historia. (Tal vid Uppsala univ:s fest den 13 dec. 1930. Upps. 1930. — Även i Upps. univ:s årsskr. 1930.)

Vägvisare över Upsala universitets botaniska trädgård — Linnéträdgården — Linnés Hammarby. Upps. 1930.

Linnæus och Rudbeckarnas Hortus Botanicus (Sv. Linné-Sällsk:s årsskr., årg. 14, 1931).

Th. M. Fries. 1832—1932 (ibid., årg. 15, 1932).

Hortus Linnæanus och den gynnsamma vegetationsperioden 1932 (ibid., årg. 16, 1933).

Linné och lövängen (Sveriges natur, årg. 25, 1934).

Linnés Dalaresor. Ett 200-årsminne (Sv. Linné-Sällsk:s årsskr., årg. 17, 1934).

Linnés Hammarby. Vägvisare. Upps. 1936.

Linnéminnena i Upsala och på Hammarby. Vägvisare. Upps. 1937. (Tills. med A. Hj Uggla.)

Den linneanska botaniken i den engelska landskapsträdgården (Sv. Linné-Sällsk:s årsskr., årg. 20, 1937).

Linné och den sydsvenska granskogsgränsen (ibid., årg. 22, 1939).

Gustaf Neander och hans hembygd (ibid., årg. 25, 1942).

Johan Abraham Gyllenhaal. En förbisedd Linne-lärjunge (ibid., årg. 26, 1943).

Bjälkarnas och Cederströmarnas Lövsta (Upsala Nya Tidnings julnummer 1943).

Meddelanden från den Linnéanska Stiftelsen på Hammarby. 1—16 (ibid., årg. 12, 1929—27, 1944).

HENRIC GAHN

En av Linnés disciplar, sedermera berömd läkare i Stockholm

AV

GUNNAR NILSON¹

UR ETT BREV FRÅN LINNÉ TILL VETENSKAPSAKADEMIEN den 1 mars 1752 citerar TH. M. FRIES i sin stora levnadsteckning (II, s. 25) följande: »En professor kan aldrig mer distingueras sig wid sin syssla, än igenom käcka Elevers anskaffande och uppmunt-
rande, hwarvid största konsten består uti selectu ingeniorum, ty de rätta originalerne eller observatores äro ibland den andra hopen som Cometer bland Stiernorne.»

Till den intimare kretsen av Linnés »käcka elever», på vilka han slösade sina personliga omsorger, hörde även HENRIC GAHN, som i det följande göres till föremål för en kort studie.

Ett skärskådande av hans fångslande personlighet fogar sig till en kulturbild med glimtar både av gammal skotsk klanromantik och av svensk gustaviansk rokokko.

I grevskapet Dumbartonshire mitt i Skottland, några mil norr om Glasgow vid landets största och vackraste insjö Loch Lomond, är beläget »baronet» Colquhoun, stamsäte för den urgamla klanen med samma namn och sedan 1200-talet tillika residens för klanens chieftain eller huvudman. Namnets stavning är, såsom ofta med skotska namn, ganska invecklad. Det uttalas olika: Cahun och Caun eller, med en dragning åt o, rättare Cohun. I en fejd år 1603 med en annan klan, Mac Gregor's, överfölls och nedmejjades Cohunarna nästan till sista man, varpå de segrande Mac Gregors för sitt svek av den skotske konungen James VI förklarades fågelfria. — Sedan äldsta tider hade Cohunarnes chieftains knutit släktförbindelser med många av Skotlands förnämsta ätter såsom de hertigligna, grevliga etc. Sutherland, Montrose, Lennox, Hamilton m. fl. År 1715 utslocknade Colquhounska huvudgrenen på svärdsidan, och dess majorat samt sedan 1625 innehavda värdighet för huvudmannen såsom »baronet of Nova Scotia» övergick på den siste innehavarens dotters man.

¹ Föredrag vid Svenska Linné-Sällskapets sammankomst den 29 november 1944.

Henric Gahn 1747—1816.

Porträtt av Lorens Pasch d. y. 1784. Ägare: brukspatron W. Nisser, Grycksbo.
Efter foto. från Svenska Porträttarkivet.

Man visste då ej i Skottland, att legitima huvudgrenen ända sedan slutet av 1500-talet varit representerad i Sverige under namnet Gahn, en försvenskning av Cohun. Denna släktgren, som givit vårt land många framstående medborgare, härstammar från en WOLTER COLQUHOUN, tillsammans med en egen bror och ett annat brödrapar, officer vid skotska legotrupper i Sverige omkring 1570. Wolter lämnade snart krigstjänsten, gifte sig med en svenska, slog sig ned i Falun och grundade där ett stort gjuteri. Under trettioåriga kriget utvecklade Wolters son PETER GAHN detta till styckebruk, och där tillverkade kanoner torde ha dundrat både vid Breitenfeld och vid Lützen.

Från Peter Gahn härstammade i fjärde led två berömda bröder, JOHAN GOTTLIEB, bergmästare i Falun, assessor i Bergskollegium, politiker, framstående kemist, BERZELII intima vän, upptäckare av metallen mangan,

blåsrörskemiens uppfinnare m. m., samt den blott ett år yngre HENRIC, med. doktor, förste amiralitetsmedicus och hedersledamot av Collegium medicum, även en av Svenska Läkaresällskapets stiftare.

Om denne doktor Henric Gahn inleder hans minnestecknare i Vetenskapsakademien professor CARL ZETTERSTRÖM, sitt åminnelsetal med följande ord: »Det gifves menniskor med så utmärkt skicklighet och dygd, att de icke behöfva höga embeten, titlar och hederstecken för att blifva namnkunniga.» Deras namn hålles ändock i minnet och »omtalas med vördnad af sena efterkommande».

Henric Gahn föddes i Falun nyårsdagen 1747. Fadern, HANS JACOB, var delägare i Voxna och Dalfors bruk i södra Hälsingland på gränsen till Dalarna samt Linnés »synnerlige» vän från ungdomsåren och en av följeslagarna på resan till Öland och Gotland år 1741. Denne Gahn tjänstgjorde då såsom »domesticus», men var även Linné behjälplig in æconomicis, d. v. s. lantbruksfrågorna enligt den tidens sätt att uttrycka sig. »Domesticus» torde närmast kunna återgivas med resemarskalk.

Henric Gahns moder hette ANNA MARIA SCHÜLZ eller SCHULZEN och var syster till de båda namnkunniga läkarna DAVID och CARL FREDRIC VON SCHULZENHEIM — den sistnämnde äldst bland Svenska Läkaresällskapets sju stiftare. Det är rätt egendomligt, att Henric Gahns blott 1½ år äldre morbroder liksom han själv var en av detta sällskaps stiftare.

Bröderna Gahn åtnjöto först privat undervisning å Voxna, i Falun och i Uppsala samt genomgingo 1758—1762 Västerås gymnasium.

Som studenter i Uppsala redan 1762 studerade de först »språk och vetenskaper» under ledning av den grundlärde professor CHRISTIERNIN. Emellertid »valde snart den unge Henric naturalhistorien och medicin till huvudföremål för sina övningar». Linné hade ej glömt sin gamle vän Hans Jacob, ty sonen Henric fick, såsom det heter, »lyckan njuta en särskild och närmare handledning av archiatern», som både vid universitetet och sedermera omfattade honom med en nästan faderlig välvilja.

I sällskap med tvenne bröder och en syssling Gahn samt en ung Adelsvärd företog Henric sommaren 1765 en resa genom Dalarna för studier i botanik, mineralogi och ekonomi — det sista som sagt liktydigt med lantbruk m. m. Över denna resa hölls en sedermera tryckt dagbok. Nästa sommar, 1766, tillbragte Henric Gahn hemma hos Linné på Hammarby under »den ypperste undervisning» samt utarbetade då väl beredd sin första akademiska avhandling, »Fundamenta Agrostographiæ», d. v. s. grunderna för gräsens beskrivning. Avhandlingens tabulæ ritades av brodern Johan Gottlieb. Den trycktes och försvarades 1767 pro exercitio under Linnés presidium. Ännu 1772 återkommer Gahn i ett brev till den oförglömliga sommaren för sex år sedan med orden: »då jag vid Herr Archiaterns sida lefde naturligt och betraktade Naturen».

Sistnämnda år använde Henric för övrigt till studier i praktisk medicin i Stockholm, dels på Serafimerlasarettet, dels under privat ledning av morbrodern David von Schulzenheim. Hemkommen till Falun ordnade Gahn tillsammans med brodern Johan Gottlieb ett kemiskt laboratorium, där den sistnämnde började sina ryktbara experiment och upptäckter. Efter år 1769 avlagd med. kandidatexamen antogs Henric till andre läkare under morbrodern David vid koppypmningshuset i Stockholm, vilket var beläget vid nuvarande Strandvägen intill Artillerigatans mynning. I mars 1770 blev Gahn med. licentiat och utgav omedelbart därpå gradualavhandlingen »De partu serotino» d. v. s. Om försenad födsel. På underdånig ansökan befriades han emellertid från disputationssprovet.

Den 25 maj 1772 tillskriver Linné »i hast» Hans Jacob Gahn följande: »Täckes M. Hr. Broder sända 100 plåtar till promotionen för Hr Licenciaten till alla depenserne; d. 15 Junii sker promotionen, så widt jag lefwer och har hälsan. Drick samma dag Hr Doctor Gahns skål.»¹

Påföljande 29 juni tackar Henric Gahn »ödmjukast för Herr Archiaterns benägenhet at villa påsätta mig Doctorshatten» samt förklarar sig »gerna väntat öfver en promotion för att få denna hedern af Herr Archiaterns hand».

På utsatt dag promoverades Gahn, ehuru frånvarande i London. Linné var själv promotor.

Oaktat den gedigna utbildningen i hemlandet ansåg sig Henric Gahn ej mogen att börja med utövandet av läkekonsten, utan begav sig i september 1770 efter tidens sed på en utrikes studieresa. Den räckte i tre år. Först vistades han nio månader i Göttingen, där den bekante svensken J. A. MURRAY var professor i botanik och, enligt vad Gahn brevledes meddelade Linné, »satt botaniken på mycket bättre fot» samt »arbetade som en slaf för att få sin lilla trädgård i stånd». Där råkade han även den förres broder, anatomen ADOLF MURRAY, samt vännen från ynglingaåren, sedermera ärkebiskopen UNO VON TROIL.

Över Amsterdam ställdes så kosan till England. I Holland träffade han då Burmännerna m. fl. botanister, »men trädgårdarne voro ej, som de förut varit, både den Cliffordska och den Boerhaviska voro sålda och skingrade». Gahn hann knappt mer än förbereda sina medicinska studier i London, då han mottog ett frestande anbud, livligt understött av både Linné själv och den i London boende SOLANDER samt presidenten i Royal Society, den inflytelserike sir JOSEPH BANKS. Anbudet gällde, att Gahn tillsammans med Banks och Solander skulle medfölja på COOKS nu planerade andra världsomsegling. Efter noggrant övervägande fann Gahn emellertid sin utbildning i England viktigare och avböjde förslaget. I stället medföljde som bekant en annan svensk, nämligen ANDERS SPARRMAN, vilken om denna resa utgivit ett stort arbete.

¹ Bref o. skrifv. Nr 1370.

Avslaget upptogs onådigt av Linné, som i ett ganska skarpt brev till Hans Jacob Gahn, och synbarligen även till hans son, gav sitt misshag till känna för det den förre ej tillräckligt gjort sin faderliga myndighet gällande i att förmå unge Gahn följa med på resan. Tyvärr är detta brev förkommet, men från Henric Gahn finnas två långa brev till Linné, ett av den 24 september 1771 och ett något senare odaterat, varuti Gahn rättfärdigar sig inför den vördade archiatern.¹

I det första av dessa brev säger Gahn: »Det är en olycka, att man sällan får... rätta sig efter sitt nöje utan måste först se på sin utkomst» — »nu tänkte han på sakens medicinska sida». I det andra börjar Gahn med »sin vördnadsfullaste tacksägelse för den ömhet för sin tillkommande lycka, som Herr Archiatern behagat ytra i Dess bref till min K. Fader». Om han följt med Cook, hade han riskerat bli ansedd endast för en enkel hantlangare åt Solander. Gahn trodde sig även veta, att erbjudandet till honom gjorts blott för att bli avslaget. Mera kunde han f. t. ej säga, men vid första personliga sammanträffande med Linné skulle han komma med närmare detaljer och betygar sig »vörda och älska sin läromästare på det ömmaste sätt i världen». — Varken Banks eller Solander kommo med på expeditionen.

F. ö. meddelar Gahn en mängd nyheter av botaniskt, zoologiskt, geologiskt och kemiskt intresse. I sistnämnda avseende hade han vid besök i Pyrmont funnit järnet i hälsokällorna bundet vid kolsyra, d. v. s. som vad vi nu kalla ferrokarbonat. Vid förvaring »faller alt järnet till botten och vattnet stärker då ej mera». Det bör därför drickas vid själva källan, yttrar han.

Beträffande sin egen resa säger Gahn sig ämnat studera utomlands »så länge hans K. Fars pung står ut dermed». Han avslutar breven med vördsamma hälsningar till Linnés familj och säger sig »beständigt sakna de roliga dagar, som han lefvat vid Hammarby».

Under vistelsen i London gjorde Gahn bekantskap med EDWARD JENNER, vilken redan då lär ha sysslat med sina förberedande undersökningar över kokopporna. Enligt meddelande av Gahns dottersons son FR. CLASON, hade också Jenner erbjudits medfölja på Cooks andra resa men i likhet med Gahn lämnat nekande svar. Jenner kunde då i st. fullfölja sin epokgörande upptäckt och beredde sig genom kokoppvaccinet mot smittkokopporna evärdelig plats bland de yppersta av mänsklighetens medicinska välgörare.

Gahn bedrev nu studierna med största energi under Englands yppersta klinici på de stora sjukhusen i London. Solander gynnade honom fortfarande och införde honom i vetenskapliga kretsar. Så fick t. ex. Gahn tillfälle att hos sir JOHN PRINGLE föreläsa för denne och BENJAMIN FRANKLIN, som då var i London, om TORBERN BERGMANS, C. W. SCHÉELES och brodern JOHAN GOTTLIEBS kemiska undersökningar över kolsyran m. m.

¹ Nr 1371 o. 1372.

Om sitt år i London yttrade Gahn, att det var »säkert det lärorikaste och kanske nöjsammaste i hela min lefnad». Under flera resor genom England besåg han och studerade landets förnämsta hälsobrunnar, hamnar, bergverk och gruvor, fabriker m. m. av hygieniskt eller medicinskt intresse. Från november 1772 till maj 1773 vistades Gahn i Edinburgh, vars kliniska institutioner också stodo högt i anseende. Ett här gjort försök att utreda sin egen skotska härstamning hos de genealogiska adelsmyndigheterna misslyckades alldeles, då han ju uppträdde under den i Skottland okända svenska namnformen Gahn.¹ År 1772 underrättades han om att han utnämnts att börja med till stadsläkare i Gävle och strax därpå till förste amiralitetsläkare i Stockholm, vilken sistnämnda befattning han antog. Med anledning härav fullständigade han sina navalhygieniska studier på engelska fartyg och sjukhus, varv m. m. beträffande spisordning, luftväxling, beklädnad och annat, som han numera ansåg sig vara skyldig att i grund känna.

Efter en månads slutlig vistelse i London återkom Gahn i augusti 1773 till Stockholm, tillträdde amiralitetsläkareämbetet samt började sin sedermera rastlösa verksamhet som praktiker. Fyra år därefter utnämndes Gahn till assessor i Collegium medicum och genomdrev där Kungl. Maj:ts beslut, att förste amiralitetsläkaren hädanefter alltid skulle vara ledamot av detta collegium.

Uti förberedelserna för Gahns nästföljande år stundande giftermål ingick, att han år 1778 inköpte huset med nuvarande adress Västra Trädgårdsgatan 9 — för närvarande Handelskammarens lilla vackra hus. Där slog han sig efter en grundlig reparation ned i våningarna en och två trappor upp. Fastigheten hade under åren 1697 till 1724 ägts och bebotts av URBAN HIÄRNE. Gahn följde här värdigt i sin store föregångares spår. Med de insikter i läkekonsten och vetenskaperna, som han inhämtat senast i England och Skottland, förvärfvade sig också Gahn snart en mycket omfattande praktik. Det betonas allmänt, att han stod på höjden av sin tids medicinska bildning. Därtill ägde han den sanna »läkarblicken» och ett för lidandet städse ömmande hjärta. Med lika samvetsgrannhet och urskillning behandlade han patienter från de högsta till de lägsta i samhället. Gahn ägde stora språkkunskaper — han talade flytande engelska, franska och tyska. Dels på grund härav, dels till följd av sitt vinnande sätt blev han en eftersökt läkare hos stadens diplomater och andra utlänningar. Från de stockholmska ämbetsbrödernas sida åtnjöt Gahn genom sina kunskaper och sin gammaldags svenska redlighet samt ett alltid i högsta grad kollegialt uppträdande det största förtroende. — År 1811 utsågs han till hedersledamot av Collegium medicum. Som amiralitetsläkare avgick han 1789 och som assessor i Collegiet året därpå. Han hade då satt flottans sjukvårdsinrättningar och vården därstädes i bästa skick. År 1808 blev Gahn överläkare vid Krigsakademien å Karlberg.

¹ Över vistelsen där förde Gahn dagbok. Denna har tyvärr ej varit mig tillgänglig.

Henric Gahn var den förste som i Stockholm både införde och utförde vaccination enligt JENNER mot smittkoppor. Efter många försök lyckades han nämligen i december 1801 få dessa ympningar att slå an. År 1767 hade han blivit »ämnessven» eller som det hette »adscriptus» i Vetenskapsakademien. Först 1793 invaldes han till dess ledamot och var året därpå akademiens preses. Andra yttre utmärkelser och hederstecken eftersträvade Gahn, som inledningsvis anfördes, icke, men den tyske botanisten FORSTER d. y., som följde med på Cooks andra resa, betygade efter hemkomsten sin vänskap och högaktning genom att efter Gahn uppkalla växtsläktet *Gahnia*, ett halvgräs med många arter på den australiska kontinenten och övärlden.

Gahns litterära produktion är ej stor. Den består mest i redogörelser för intressantare sjukdomsfall, vilka han vanligen delgav Läkaresällskapet på dess sammankomster.

Huset vid Västra Trädgårdsgatan blev snart för trångt, och Gahn införlivade för den skull därmed även närmast i söder angränsande fastighet, som därefter kallades det »stora Gahuska huset» och som han köpte av riksrådet greve VON HERMANSSONS arvingar. I nr 9 hade han åren 1789—95 tre trappor upp en mycket aktad hyresgäst, nämligen skalden JOHAN HENRIK KELLGREN, med vilken bröderna Johan Gottlieb och Henric Gahn knutit varma vänskapsband. Där tillkommo bl. a. både »Ljusets fiender» och »Dumboms lefverne». Under Gahns vård utandades Kellgren här sin sista suck. Han begravdes mitt emot på Jakobs kyrkogård. Gahn lär ha uttryckt sin önskan att också få vila där, såsom han sade, »vid sidan af den vän, hvars hand han så ofta tryckt i lifvet». Kellgrens grav, som nu utmärkes av en minnessten å själva kyrkväggen alldeles intill och vänster om portalen, pryddes av Gahns döttrar i åtskilliga år med tusensköner.

Henric Gahn utövade i detta sitt hus stor gästfrihet mot en förnäm, lärd och vittor umgängeskrets, inför vilken värdfolkets vänsällhet och fina vett fullt kom till sin rätt. Ofta samlade han huvudstadens läkare hos sig, och det Gahnska hemmet gällde allmänt som »en föreningspunkt för Stockholms medicinska värld».

De sammanträden mellan Gahn, Berzelius och Svenska Läkaresällskapets övriga fem stiftare, då detsamma tillblivelse dryftades, ägde rum hos Gahn. Till hans umgänge hörde f. ö. representanter från aristokratien, akademierna, diplomaten och ämbetsverken, konstnärer och litterära koryféer, skeppsbroadeln m. fl., exempelvis, utom de redan nämnda, NILS ROSEN VON ROSENSTEIN d. y., G. F. GYLLENBORG, SERGEL, EDELCRANTZ, ELIAS MARTIN, GEORG ADLERSPARRE, ADOLF MURRAY och CARL PETER THUNBERG. Vid ett tillfälle såg Gahn på middag en stor del av akademistaten i Uppsala med ärkebiskopen von Troil i spetsen. I Gahns hem höllos också muntra fester, baler och andra assembléer. Men man umgicks även under enklare former, såsom då Kellgren en gång hade »kalas vid Fiskartorpet» samt då

Sergel, Elias Martin och DESPREZ en annan gång bjödo på våfflor och öl å något av Djurgårdens värdshus.

Hos Gahn förekom också en inflyttad skotte ALEXANDER BARON, sedermera i Sverige adlad under namnet SETON, som ägde det stora godset Ekolsund åt Enköpingshållet. Denne Seton var personlig vän till en sir JAMES COLQUHOUN, som under åren 1771—1805 var huvudman för släktens skotska chieftaingren. Vid ett besök i hemlandet hos sir James konstaterade Seton i gamla släkthandlingar den inledningsvis omnämnde Wolter Gahns härstamning från huvudgrenen, och efter ett par år översände The lord Lyon of the Arms — den skotske riksheraldikern — ett stort vackert dekorerat dokument på latin med bekräftelse härav jämte rätten för doktor Henric Gahn och hans manliga bröstarvingar, »levfande och ofödde», att såsom sitt eget för evärdelig tid nyttja den Colquhounska ättens sköldemärke, vilket i färger bifogades, nämligen ett svart kors på silverfält och i övre högra hörnet ett svart upprest lejon med röda tassar och tunga, däröver valspråket »Si je puis».

I början av 1800-talet inköpte Gahn, till ersättning för föregående sommarnöjen, bl. a. på Djurgården, lägenheten Eklund i Solna strax norr om Karlberg. Man passerar det på vägen till nuvarande Statsmedicinska anstalten, men det är i vår tid ganska anspråkslöst och något förfallet. Detta ställe blev familjen småningom allt kärare. Gahn ägde också Kåfalla stora bruk i Västmanland, varefter hans släktgren erhållit namnet Kåfallagrenen. Han var dessutom efter fadern delägare i Voxna och Dalfors bruk samt åren 1809—16 fullmäktig i Jernkontoret. Kåfalla gick 1910 genom försäljning ur släkten.

Henric Gahn var sedan 1779 i det lyckligaste äktenskap förenad med Eva CATHARINA SVEDENSTJERNA, född 1754 samt dotter till ryttmästaren vid Smålands Cavalleri NILS SVEDENSTJERNA och hans fru, född VON SCHANTZ. Med sin maka hade Gahn tre söner och två döttrar. Fru Gahn medförde i boet Kåfalla.

Sedan januari 1816 nödgades Gahn på grund av hjärtsvaghet hålla sig inomhus, och den 6 februari avled han, sittande i en stor länstol, som sedan pietetsfullt ända till våra dagar bevarats av hans efterkommande. Gahns läkare var då den berömde PEHR AF BJERKÉN d. y.

Gahn vilar på Solna kyrkogård under en ek och ett äppelträd, flyttade från det närbelägna Eklund. Graven omgives av järnstaket från Kåfalla.

Gahn var en reslig, vacker man, med stora vänliga bruna ögon, på äldre dagar något fetlagd. Samtidens bästa konstnärer kunna nästan sägas ha tävlat om att porträttera honom. LORENS PASCH d. y. 1784, ELIAS MARTIN omkring 1790 — båda oljemålningar —, NICOLAS LAFRENSSEN d. y. (miniatur) 1798, SERGEL 1800 medaljong i naturlig storlek, och A. U. BERNDES 1806 gravyr i punktmanér efter Lafrensen. Samtliga dessa porträtt äro framstående

konstverk och med hänsyn till likheten, efter vad det allmänt sades, mycket lyckade.

Henric Gahn var ej ensam läkare i släkten. Av två svenska tvillingfarbröder, födda 1733, hade den ene, NILS, varit läkare i Arboga — han kallade sig själv »medicus nobilium» — den andre, ERIC, var regementsfältskär vid Svea livgarde.

Själv gjorde jag för omkring tjugo år sedan under en kongress i London och tre till fyra dagars samvaro bekantskap med en skotte M.D. COLQUHOUN, professor i invärtesmedicin vid Nya Zeelands universitet i Dunedin. Jag frågade honom, om han kände till de svenska Colquhounarne. Jo, det gjorde han mycket väl. När vi togo farväl, lämnade han mig sitt visitkort med några skrivna ord och sade: »Please, remember me to my old relations in Stockholm». Denna hälsning framförde jag till Henric Gahns sonson, distriktsläkaren i Stockholm med samma namn, född 1864 och död 1940. Denne ättling hade ärvt flera drag efter sin berömde anfader. Han var liksom denne mycket intresserad av Svenska Läkaresällskapets verksamhet och saknades sällan vid dess sammankomster.

Därjämte vårdade sig HENRIK GAHN d. y. pietetsfullt om släktens minnen. Från hans utförliga efterlämnade anteckningar härrör åtskilligt av det jag nu kunnat anföra.

En våning två trappor upp i det förutnämnda Gahnska huset nr 9 V. Trädgårdsgatan beboddes vid sista sekelskiftet av den bemärkte kirurgen, dåvarande överläkaren å Maria sjukhus, JOHN RISSLER. Hos honom sammanträffade jag många gånger med Henrik Gahn d. y. samt språkade också i hans farfarsfars minnesrika gemak om gamla tider.

HENRIC GAHN d. ä. kan sägas ha varit en av de sista representanterna för det bästa i medicin och läkekonst, som 1700-talet skänkte vårt land, den tid varom skalden säger:

»Det låg ett skimmer över Gustafs dagar,
... det var sol däri, ... och livet mänskligt njutet.
Och vad Gustaviskt var, blev därför även Svenskt.»

LINNÉ, DUCHESNE OCH SMULTRONEN

AV

NILS HYLANDER

LÅNGS DIKESRENNEN AF DEN NÄRLIGGANDE ÄNGEN NALKADES med hastiga steg en man af omkring 50 år, med en grön kachett på hufvudet och en gul sommarrock hängande öfver venstra skjortärmen, under hvilken han dessutom bar en temligen stor portfölj. Han öppnade ledet i gärdesgården, lät ett par unga främlingar, som åtföljde honom, passera igenom och stängde sedan ledet med omsorg åter. Der- efter stannade han på en liten kulle invid gården och tycktes med mycken liflighet utpeka något för främlingarne.

— Morbror hör oss intet, — sade Erika. — Nu har han åter kommit på sitt favoritkapitel om det nya museum, som han ämnar bygga derborta på kullen, och då glömmar han allt annat. Men vänta, jag har något som han ej kan emotstå: du skall få se.

Derpå sprang hon till en liten berså af rönнар i hörnet af trädgården och återkom med en korg nyss förut af henne plockade sköna, ljusröda smultron, icke vattiga jordgubbar, utan medelstora, vålmogna bär af det söta slag, som växer vildt på skogsbackarna. — Du skall få se! utropade hon åter och var med ett språng utom grinden.

Erik Pehrson, mindre driftig¹ än sin unga följeslagarinna, närmade sig långsamt med ormkäppen i handen och blef vittne till flickans framgång i hennes oskyldiga list. Knappt hade arkiatern Linnæus — ty det var han — fått sigte på smultronen, innan han med ett godt smälöje afbröt samtalet, satte sig ned på en sten och begynte med välbehag hålla till godo korgens innehåll. Hemligheten af dessa smultron, som voro hans största delice och af hvilka han dagligen åt en liten bräddad korg, var ingen annan än den, att han år 1750 kurerat med dem sin första sjukdom och alltsedan brukade smultron som preservativ. Det berättades, att drottning Lovisa Ulrika, som fått höra deraf, straxt gaf befallning att smultron skulle odlas i alla de

¹ I senare uppl. driftig.

kungliga lustslottens orangerier, på det att den store naturforskaren aldrig, äfven om vintern, skulle sakna dessa sina älsklingsbär.»

Scenen förekommer i Fältskärns 12:e berättelse, och fast TOPELIUS var professor i historia, har han här mot slutet tydligen fabulerat lite fritt. Linné har nämligen också lämnat en version av hur det gick till, när drottning Lovisa Ulrika fick reda på hans »delice». Den ges i en av hans sista dissertationer, *Fraga vesca*, vilken ventilerades 1772 med Linné som preses, medan som respondent fungerade en smålänning med samma namn som en hans yngre släkting skulle göra berömt, SVEN ANDERS HEDIN.

Här berättas nu följande, som jag från det inte så alldeles lättlästa av-handlingslatinet försökt att översätta så noga som möjligt. Sedan där en redogörelse givits för smultronens utmärkta verkan mot åtskilliga sjukdomar, slutar avhandlingens § VI:

»Mot podager eller artrit känna vi inte något botemedel jämförligt med att den sjuke, så länge smultron finnas att tillgå, därav portionsvis var tredje eller var fjärde dag äter så mycket han kan få i sig, så småningom i större mängd, i början mindre, särskilt så länge smultronen inte äro fullkomligt mogna och därför mera sura, och fortsätter att äta dessa i större mängd, tills magen blivit mer van vid dem. Genom denna lätta kur ha många här, som vi känna, Säkert, Lätt och Glatt blivit botade från denna hemska sjukdom.»

Och så fortsätter nästa paragraf: »För upptäckten härav ha vi att tacka hr preses, vilken föranleddes härtill av ytterst svår podager, som ansatte honom själv 1750. Vid slutet av juni angrep honom ett så häftigt anfall av podager, att han under fjorton dagars tid varken fick mat eller sömn och inte ens på grund av smärtan kunde hålla fötterna i stillhet två minuter i sträck. Tårna rodnade, svullnade vid lederna o. s. v. på sedvanligt sätt: podagergifvet vandrade från den ena foten till den andra och ut i händerna och vidare ut i övriga leder. Slutligen räcktes honom en skål med smultron, det enda som smakade honom, och sedan han förtärt dessa — det första målet på fjorton dagar — somnade han efter några timmar. När han vaknade bad han om mera smultron och åt ung. en spilkum av dem, somnade så på nytt vid midnatt och vaknade på morgonen utan några som helst smärtor, ja i stånd att lämna sängen, om också något svag efter sjukdomen. En sådan dos förmådde, när magen varit tom i 14 dar, mer än flera under andra omständigheter.

Följande år (1751) återkom podagern vid samma tid, så att han knappt och endast blek och andfädd kunde gå upp på slottet vid Drottningholm, där han då var. Då H. Mjt. Drottningen (nu Änkedrottningen) frågade, vad som fattades honom, svarade han: smultron, som han inte kunde få fatt i; den nådiga drottningen befallde då, att en hel skål skulle anskaffas åt honom; på kvällen hade han tömt denna, och följande morgon kunde han med lätta steg gå upp på slottet.»

Podagern återkom visserligen även följande år, 1752, vid samma tid, men — som det i forts. nämns — mycket lindrigare; och åren därefter kände han egentligen inte mer än att den var i faggorna — vid igångsättandet av smultronkuren veko symptomen strax. Och — som han berättar på ett annat, av THORE FRIES i hans stora Linnébiografi citerat ställe — »sedan han war i dödsens käftar af podager 1750 och blef curerad med smultron, åt han smultron hwar sommar, så länge smultron warade, så mycket häraf han förmådde och magen gitte emottaga, hwarigenom han icke allenast slapp Podagern utan ock hade af dem mer nytta än andra af sina Bruns-curer, och öfwerwann äfwen Skörbjuggen, som hwar vår från unga år gjorde honom tung.»

Genom Fries' skildring har ju denna smultronkur blivit välbekant: där talas också om den silverskål, som Linné på sin namnsdag 1751 till sin överraskning fick som present från sin bäste vän, ABRAHAM BÄCK, och som blev hans »smultronskål». Han tackade för den i ett brev, där det bl. a. heter: »I går kom en skåhl och seglandes. Jag tänkte hon skulle warit af Rörstrand metall, men hon war af silfwer. Hwad skall jag gifwa Min Broder tillbakas; genom gåfwor och giengåfwor wara wänner längst. Huru skall jag uptänka, hwad jag skall gifwa M. K. Br. at wänskapen ej må blifwa all på min Br. sida.»

I breven till Bäck har L. flera gånger skrivit om sin smultronkur, särskilt vid ett tillfälle på sommaren 1754, när han blivit kallad till hovet på Drottningholm för att studera Drottningens botaniska nyförvärv, just som de vanliga besvären kommit på och smultronkuren påbörjats. »Skall jag nu bryta af min wanliga cur, som hulpit mig hwart åhr, och jag endast på denna tiden kan betiena mig af, så far wähl min k. Broder; icke finner M. Br. mig ibland de lefwande i dag ett åhr. det allena har solverat min tartarus, utom hwilket jag länge sedan warit i de dödas skara. ty är till M. K. Br. min wördsammaste begiäran at M. Br. tackes hos Min Nådigsta Drotning supplicera för mig, att få först bruka ut min cur, som jag utan den omögligen kan lefwa. jag tror at Hennes M:t, som alltid haft så mycken nåd för sin ringaste tienare, mäst nu är nådig, då det kostar mit lif.

Men för Guds skull och för all wänskap[s] skall föreställ min bön med all den undergifwenhet och lydno jag har för min makalösa Drotning; se noga på Hennes M:ts ögon, och om min Br. märker, att Hennes M:t (ehuru jag skulle få lof att wara hemma til des curen woro brukad) på något sätt skulle mishaga min bön, så war så god och skicka mig genom natt och dag en expresse, det kommer ej an på 2 à 3 ducater mer äller mindre, så skall jag komma, fast med förlust af lifwet, innan mine linkläder blifwa twättade och jag kunne wara färdig. Min K. Broder skall swara mig inför Gud, om Hennes M:ts nåd på något sätt kallnar, ty Hennes M:t har det ej förtient af mig, och jag har en gång swurit at jag skall med all tro och

lydna föllia min öfwerhet till grafwen, och i den satsen skall jag dö obefläckad.» — Slutet blev, att drottningen hellre ville ha Linné levande och lät honom dröja; »den makalösa Drottningen är alltid sig lik, wis och nådig», skriver Linné 5 juli.

Enligt uppgiften i *Fraga vesca*, dissertationen av 1772, skulle ju många personer ha följt arkiaterns exempel med samma goda resultat mot giktens plågor, men någon närmare upplysning härom har jag inte kunnat finna. Det torde väl ha varit inom den närmaste kretsen, som kuren främst försökts, om också inte alla där voro i stånd att njuta de deliciösa frukterna. I samma diss. berättas nämligen också, att en del personer — som den berömde matematikern KLINGENSTJERNA och Linnés egen svärmor, assessorskan MORÆA — voro så överkänsliga gentemot smultron, att de bara av att ha ätit ett eller ett par blevo rödfläckiga över hela kroppen; men, tilläggs det, detta visar ju inte mer än när somliga människor inte tåla att vistas i ett hus, där det finns en katt.

Emellertid, en tid efter det att diss. om smultronen kommit ut, mottog L. ett brev, dagtecknat Montreuil nära Versailles 24 juli 1772, som började med en anhållan om att L. måtte sända några närmare upplysningar om sin kur till markis DE CHAUVÉLIN, franske kungens Maître de Garderobe, vilken fått höra talas om den och blivit mycket intresserad. Det var inte han själv som skrev utan en mindre förnäm person — men en som sannolikt läst Linnés diss. med större intresse än någon annan och även med större sakkunskap. Det var en ung man vid namn ANTOINE NICOLAS DUCHESNE, och han hade vid det laget korresponderat med Linné i mer än 8 år; han var verkligen sakkunnig, ty han hade redan 1766 skrivit en monografi över släktet *Fragaria*, *Histoire naturelle des Fraisiers*, som alltså måste räknas som det grundläggande arbetet för släktets systematik. När den kom ut, var han 19 år; när han första gången tillskrev Linné, var han 17. Han hade då redan, samma år, givit ut ett annat botaniskt arbete, *Manuel de Botanique*, en handledning rörande de vilda växterna i Paris' omgivningar, med upplysningar om deras praktiska användning. Till den hade han väl haft en del hjälp av den berömde BERNARD DE JUSSIEU, som då var chef (nominellt bör man kanske säga) för slottsträdgården vid Trianon och med vilken han haft tillfälle att exkurrera, och väl även av sin far, ANTOINE DUCHESNE, som tydligen var en verkligt bildad man, egentligen målare och arkitekt och nu innehavare av en syssla som »Prévot de Batimens du Roi», d. v. s. ett slags byggnadschef eller uppsyningsman över de kungliga slottsanläggningarna, en syssla som inrättats för dennes far av kungen. Ludvig XV, hos vilken såväl Antoine Duchesne som hans unge son tydligen stodo väl till boks. Men det är svårt att komma ifrån att Duchesne fils, som han brukade skriva sig, var en ganska begåvad yngling. Fadern skötte själv hans uppfostran och utbildning; snart nog lärde han

Fig. 1. Antoine Nicolas Duchesne. 1747—1827.
Kopparst. av J. D. Nargeot. (Le Blanc 8.)

sig inte bara latin och grekiska utan även engelska och italienska liksom åtskillig geografi och matematik och förvärvade även insikter i musik och teckning. Men hans käraste ämne var naturhistorien. Eftersom emellertid pappan ansåg, att han borde gå ämbetsbanan, fick den unge Antoine Nicolas lov att en tid ägna sig åt andra studier, som framgår av ett brev till Linné, skrivet i Paris i januari 1768 från den senare så berömde svenske orientalist J. J. BJÖRNSTÅHL, vilken uppsökt herrarna Duchesne på sin då nyss påbörjade utländska resa. Han skriver om Duchesne d. y.: »Han studerar nu juridiquen, och är redan Baccalaureus, samt blir inom en månad Licentiat; och då äro hans juridiska studier slutade; ty botaniquen är hans έργον, men juridiquen är allenast för nyttan i framtiden, emedan alla, som

skola få någon important sysla, skola hafwa namnet för att hafwa studerat les droits.* Det blev ändå i huvudsak åt sina naturvetenskapliga intressen han fick ägna sig. Sedan han 1776 gjort en resa i England, mest i hortikulturellt syfte, och efter återkomsten fått biträda fadern i dennes tjänst, blev han nämligen så småningom lärare i naturalhistoria vid École centrale de Seine-et-Oise, senare vid militärläroverket i Saint-Cyr; till slut blev han, som det hette, Censeur du Lycée de Versailles, och var därmed återbördad till sin fädernestad. Detta var emellertid först efter revolutionen, sedan något lugnare tider brutit in. Utan att vara revolutionär — 1793 stod han till och med uppsatt på listan över misstänkta — lyckades han klara sig tämligen helskinnad undan den stora omstörtningen och dog först 1827, 80 år gammal. Han hade då bakom sig en rätt rik litterär produktion av stor brokighet, bl. a. en handledning i det nya metersystemet (1802), en guide över Versailles, en serie på inte mindre än 24 årg. av en, ursprungligen av de egna barnens behov inspirerad, Portefeuille des Enfants, innehållande allehanda nyttig läsning, samt en del trädgårdsböcker, bl. a. en resonerande katalog för den redan då existerande förnämliga trädgårdsfirman Vilmorin-Andrieux. Men det är den unge Duchesne, Linnés korrespondent, som intresserar; och det är tack vare hans ungdomsarbete Histoire naturelle des Fraisières och dess fortsättning i den stora encyklopedien som han alltjämt är ihågkommen inom botaniken.¹

Även i korrespondensen med Linné är det *Fragaria* som intar den centrala platsen, i varje fall i breven från Duchesne. Av dessa finnas i Linnean Soc. i London ett dussin, det första från 1764, det sista från 1772. Av brev från Linné till Duchesne har man vetskap om elva, det sista skrivet så sent som 1773, men av dessa äro — om man bortser från en del av D. avtryckta brottstycken — bara sex bevarade i original eller kopia, dock lyckligtvis ett par av avgörande vikt. Man vet, att dessa Linnébrev såldes på auktion i Paris 1855, men hur de sedan skingrades är däremot obekant. Ett finns emellertid i Linné-Sällskapets ägo (26. 10. 1768), ett ägs eller har ägts av herr FELIX BRYK i Stockholm och har publicerats av denne i faksimil och översättning i St. D. 1920 (BRYK 1920); och det första och viktigaste slutligen (24. 9. 1765) ägs av den framstående samlaren dr WALLER i Stockholm och finns i fotostatkopior på Universitetsbiblioteket i Uppsala. Vad som är påfallande i samtliga dessa är den aktning, med vilken L. alltifrån början bemöter sin unge korrespondent och den iver med vilken han bevakar tillfället att genom denne — d. v. s. från Trianonträdgården — få rara örter sig tillsända, liksom den förtjusning han visar, när de väl kommit honom tillhanda och vuxit upp — lika påfallande som den oförtrutna iver hos Duchesne att, på ett mycket hyfsat sätt, påminna om de växter, Linné lovat i utbyte men som läto vänta på sig år efter år. L. fick bl. a.

¹ De biografiska data om Duchesne far och son äro hämtade ur Biogr. univ. och DELARUE.

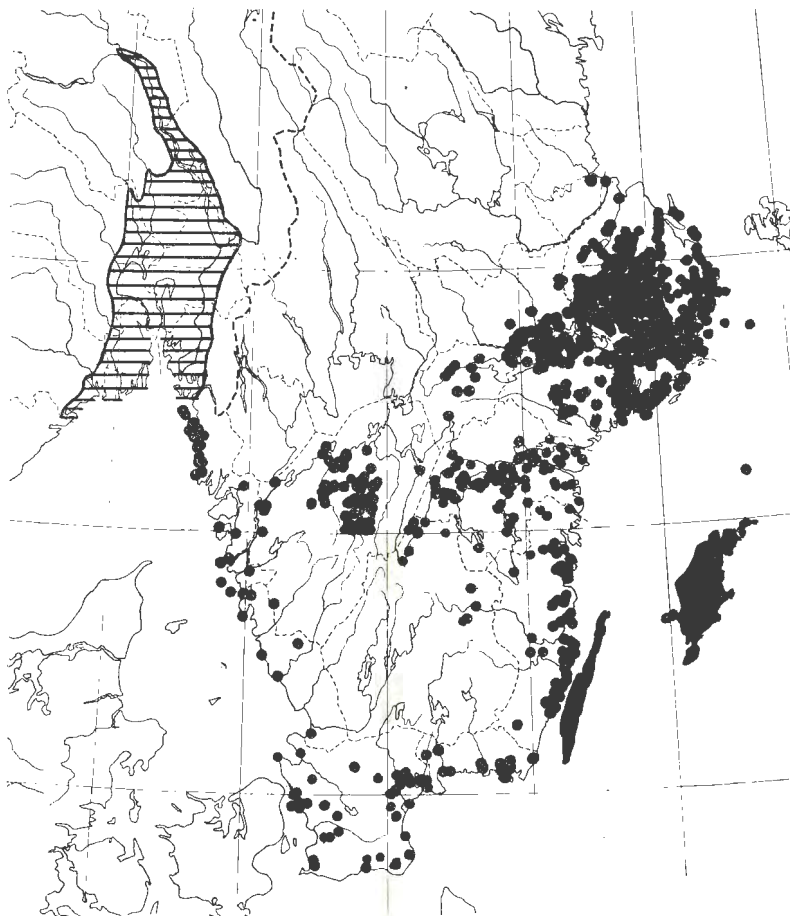

Fig. 2. Utbredningen av *Fragaria viridis* Duch. i Sverige och Norge.
(Efter STERNER hos FRIES 1945.)

genom Duchesne en *Calceolaria*, som glädde honom ofantligt; han skriver på sommaren 1769 till Björnståhl: »Hälsa min söta Du Chesne, den amable gossen, som skaffade mig *Calceolaria*, och hwilken nu står i blomma och ropar hwar timme Duchesne, aldrig någon ört har mer fägnat mig, aldrig har jag mer sorgfält upfödt någon ört i mitt fenster.» Mycket besvär hade båda parterna med en annan växt, som Linné mycket eftertraktade och även fick utan att dock ha mycken lycka med, nämligen *Zizania*, det s. k. tuscarorariet eller indianriset från Nordamerika; sannolikt berodde hans iver att få den på en tanke att i denna växt få en härdig, i Sverige odlingsbar ersättning för det äkta riset. Duchesne bad om plantor eller frö av åkerbär, hjortron, linnéa och först och främst om de i Sverige inhemska *Fragaria*-typerna.

Vi ha i Sverige som vildväxande endast två arter av *Fragaria*, den som vi nu bruka kalla *F. vesca*, de riktiga, äkta smultronen eller skogssmultronen, om man så vill, och *F. viridis*, förr mer känd som *F. collina*, i florrorna ofta med ett egentligen gotländskt namn kallad nejkon, eljest vanligen backsmultron. Dessa ha större och något mer gräddvita kronblad än skogssmultronen, och »bären» — d. v. s. de av blombotten (fruktfästet) bildade smultronen — äro mer rundade och ofta större, av en annan, sötare men mindre friskt aromatisk smak; men särskilt karakteristiskt är att dessa vid avplockandet inte som hos *F. vesca* lossna från fodret, utan ta detta med sig. Medan det hos skogssmultronen nämligen är böjt bakåt och lämnar smultronet bårt så när som i själva fästytan, så sluter fodret hos backsmultronen tätt till om dettas hela nedre del som en hätta — de kallas också på sina håll hättebär — och när man plockar av det mogna smultronet, lossnar inte detta vid sin bas, utan i stället brister själva blomskaftet strax nedom blomman, varvid det hörs en liten smäll. Just den där lilla smällen är så karakteristisk, att den gett upphov till åtskilliga folknamn, bl. a. i norskan och tyskan, men även i svenskan (knackbär i Västergötland, smällon i Skåne). Arten är ju också på sina håll hos oss vanlig nog för att uppmärksammas, om den också inte som *F. vesca* är spridd över mest hela landet och aldrig som den träffas på skogsmark. Den håller sig, som framgår av kartan (fig. 2), inom ekregionen, med nordgräns i Värmland, Västmanland, Uppland och södra Gästrikland (i Finland finns den bara på Åland och ett par ställen i egentliga Finland), och den hör hemma på slättbygdernas ängsbackar och dikesrenar — vi ha den exempelvis alldeles utanför Hammarbys knutar. Men här i Uppland har den inget av de nämnda namnen; den kallas i stället vilda jordgubbar, och i Västergötland kallas den på sina håll enbart för jordgubbar.¹

Men de odlade jordgubbarna höra inte alls dit. De som nu odlas äro hybrider mellan ett par amerikanska arter, *F. virginiana* och *F. chiloënsis*. Den senare namngavs — som *F. vesca* γ. *chiloënsis* — av Linné efter sitt hemland; den upptäcktes nämligen i Chile (om också inte på ön Chiloë), men i själva verket går den utmed Amerikas västkust ända upp till Alaska. Den binära namnkombinationen *F. chiloënsis* härstammar däremot från Duchesne 1766 liksom namnet *F. virginiana*. Den sistnämnda hör, som namnet anger, hemma i östra N. Am., och liksom *F. chiloënsis* utmärks den av ett högt kromosomtall: de äro båda oktoploida med det somatiska talet 56. Numera odlas ingen av de båda arterna som sådan, men det var genom deras import till Europa och uppkomsten av hybrider mellan dem, som den moderna jordgubbsodlingen kom till stånd. *F. virginiana* — som

¹ Jordgubbar som beteckning för just *F. viridis* anges hos SAHLÉN 1854 (Vg.) och GELLERSTEDT 1832 (Nrk.), medan HÖGBERG 1843 för samma art har vildjordgubbar och ENEROTH 1866 vilda jordgubbar.

man kan kalla scharlakanssmultron — finns nämnd i en engelsk handelskatalog redan 1623; följande år var den känd i Paris. Duchesne beskrev den 1766 mycket ingående som *F. virginiana*, Fraisier écarlate. *F. chiloënsis*, som han kallar le Frutillier, efter det spanska namn frutilla, d. v. s. liten frukt, som dess upptäckare angivit från Chile, infördes ungefär 90 år efter *virginiana* till Europa. Det var en fransk officer, FRÉZIER, som 1712 fann den vid staden Concepción i Chile, inte vild utan odlad på stora konstbevattnade fält och saluförd på torget. Han lyckades få med sig hem därifrån 5 levande plantor, av vilka han vid sin återkomst till Frankrike behöll en, medan resten fördelades på olika bekanta, bl. a. ANTOINE DE JUSSIEU, som fick en planta för plantering i kungens trädgård. Från Jardin du Roi kom den till Leiden och därifrån till England, men dess odling upphörde snart nog — som MILLER omtalar 1759 — dels därför att den var föga hårdig, dels och framför allt därför att den inte gav någon frukt. Blommorna voro nämligen, som det visade sig, ständigt honliga. På sina håll i Frankrike gav den däremot enstaka smultron, trots att den även här alltid var honlig, men det visade sig, enligt vad odlare i Caën och Cherbourg meddelade Duchesne, bero på att »le Frutillier» i dessa fall odlats tillsammans med andra *Fragariæ*. Duchesne beslöt att göra ett kontrollförsök. Han fick i slutet av maj 1765 av M. RICHARD, trädgårdsmästaren vid Trianonträdgården, en kruka med ett enda *chiloënsis*-ex. med några få blommor — Richard var inte särskilt pigg på att släppa till material för Duchesnes experiment — vilka efter vanligheten voro honliga och inte visade någon som helst tendens att bilda några smultron. Samma egenhet, enkönade blommor och utebliven fruktsättning, kände D. till från en annan *Fragaria*, den europeiska art han kallade *F. moschata* eller på franska le Capiton och som jag strax skall återkomma till. Han beslöt därför att plantera ut *chiloënsis*-krukan i ett land med *moschata*; och si, innan många dagar gått, började fruktfästena på *chiloënsis*-plantan att svälla — det var tydligt, att det skulle bli smultron på den. En av de första dagarna i juli bar den ett stort vackert moget smultron, dagarna efter mognade ytterligare tre; och det var säkert en ganska stolt 18-åring, som den 6 juli hade äran att uppvisa den fruktbärande plantan för majestätet själv. Ludvig XV var, som Duchesne redan förut fått erfara, mycket förtjust i och intresserad av smultron, men denna gång försakade han tydligen gommens njutning för att i stället med hjälp av en konstnärinnas, Mlle BASSEPORTES, hand få miraklet förevigat i en bild. »Uppmuntrade av denna upptäckt», skriver Duchesne, »men väl medvetna om att man knappast kan dra någon slutsats av ett enda experiment», försökte Duchesne upprepa detta men kunde inte göra det förrän nästa år, 1766 alltså, då han fick tillfälle därtill i kungens växthus. Eftersom det då fanns mycket ont om *moschata*-blommor, såg det föga hoppfullt ut, men genom att föra dessa tätt inpå *chiloënsis*-

plantorna lyckades han få fram fyra smultron på dessa. I stället för att, som tidigare gjorts, skylla den någon gång iakttagna fruktsättningen hos *F. chiloënsis* på jordens beskaffenhet, årets gynnsamma väderlek eller den fördelaktiga närheten till havet, är Duchesne därför övertygad om att den måste tillskrivas pollination från *moschata*-plantor. Säkert, säger han, finns det många tvivlare, och jag kan inte tvinga dem att tro mig, men det är mig lika omöjligt att själv tvivla därpå. Emellertid vill han inte förtiga en händelse, som i viss mån pekade i motsatt riktning. 1764 kom till Trianon från Cherbourg en kruka med en *chiloënsis*-plata, honlig som vanligt; denna blev inte befruktad av några *moschata*-hanblommor — åtminstone så vitt man visste — men inte förty: de flesta blommorna visnade visserligen utan fruktsättning, men i en blomma utbildades fjorton normala smånötter, som såddes och gävo upphov till nya plantor som tillvaratogs för jämförelse med moderplantan liksom också småplantor från revor av denna. Något ordentligt smultron kunde man emellertid inte tala om i detta fall; blombotten svällde under var enskild smånöt men var mellan dem insnörd, så att det hela nästan liknade ett hallon. Duchesne vill tolka fenomenet så, att i de normalt honliga *chiloënsis*-blommorna någon enstaka gång kan utvecklas en funktionsduglig ståndare, vars pollen kan befrukta samma blommas pistiller; arten skulle alltså inte vara absolut dioik. Moderna forskare ha fullkomligt bekräftat detta; fenomenet har bl. a. undersökts och illustrerats av ELISABETH SCHIEMANN, en av de ledande forskarna inom *Fragaria*-genetiken.

Några praktiskt viktiga resultat gävo inte dessa Duchesnes korsningsförsök, till bildningen av de moderna jordgubbarna ha de inte bidragit. Men denna hade just några år tidigare tagit sin början, stilla och oförmärkt. I holländska trädgårdskataloger dök på 1750-talet upp en smultronsort, som kallades *F. chiloënsis ananaeformis*; varifrån den kommit visste ingen, somliga sade från Virginia, andra Louisiana; men den berömde PHILIP MILLER, som avbildade och beskrev den 1759 efter plantor, som han fått från Holland, hade fått en försäkran om att den kommit från Surinam. Duchesne, som hann få se den, innan han gav ut sin bok 1766, tack vare några landsmän som medfört den till Paris 1764 under namnet Fraise ananas, tror inte på någon av de där exotiska hypoteserna. Enligt hans mening är den i stället en hybrid mellan *F. chiloënsis* och *F. virginiana*, en mening som han anser sig ha desto starkare skäl för som han från Brest, där *F. chiloënsis* satt frukt, även fått *F. virginiana*. Det är från denna *F. Ananassa*, som våra moderna jordgubbar på ett eller annat sätt härstamma; och vill man av praktiska skäl ha ett gemensamt binärt namn på alla dessa, bör man bibehålla detta Duchesnes namn, inte det av EHRHART bildade, yngre och även av andra skäl odugliga namnet *F. grandiflora*. På den vidare utvecklingen här kan jag inte nu gå in, men ett par ord må ytterligare

nämnas. Bortser man från att amerikanerna på sistone möjligen lyckats få fram några nya sorter, i vilka ännu en nordamerikansk art korsats in, härstamma våra dagars jordgubbar otvivelaktigt samtliga från hybriden *chiloënsis* × *virginiana*, och — som Elisabeth Schiemann betonar — finns det ingen som helst grund för de alltfjämt då och då uppdykande påståendena att däri även skulle ingå europeiska arter, såsom *F. viridis* eller den art, som de moderna jordgubbarna utträngde, nämligen *F. moschata* Duch., eller som den förr brukade heta i våra floror, *F. elatior* Ehrh.

Denna sistnämnda art torde ha tagits i odling på 1600-talet, och det var den som odlades i Sverige (möjligen tillsammans med månadssmultron) på Linnés tid. Nu finns den hos oss nästan bara förvildad, delvis fullständigt naturaliserad i skogs- och ängsmark, och överallt konstant, för det mesta i eller kring gamla herrgårdsparker — den finns på Linnés Hammarby, liksom den finns på en massa andra Upplandsgårdar (ALMQUIST kände den 1929 från över 200 lokaler i Upl.). Det är en ståtlig, storväxt art, lätt att känna igen på sina stora, ljusgröna, rynkiga blad och utspärrat håriga blomskåft. Frukten har en egenartad smak, som beskrivs som muskatellartad och som givit upphov till namnet *moschata* liksom till det tyska Moschus-erdbeere. Men man får sällan se den. Arten hade som kulturväxt ett stort fel: den satte dåligt med frukt. Och det beror på att den är så gott som genomgående dioik och att det, med dess starka vegetativa förökning, på en lokal lätt nog bara blir det ena könet kvar. Diöcin var inte känd hos denna art förrän Duchesne kom på den, enligt vad han försäkrar, och jag känner i varje fall ingenting som talar för motsatsen. Han har skrivit rätt utförligt om saken, bl. a. till Linné, som ställde sig skeptisk och till-sade honom att kontrollera, att det inte rörde sig om frostsador, som kommit ståndarna att frysa bort — sådant var inte ovanligt i Sverige. Men Duchesne stod på sig; han hade ju också rätt. Han gjorde även en observation, som han jämför med erfarenheterna från *chiloënsis*-plantornas befruktning med *moschata*-pollen. Han fann nämligen, att honplantor av *moschata*, odlade utan hanplantor i närheten, aldrig satte någon frukt, ens när de på friland voro omgivna av *vesca*, som ju har normala, tvåkönade blommor; och lika negativt resultat gävo direkta försök, som ett par trädgårdsmän gjort, att pollinera *moschata*-blommor med *vesca*-pollen. »Innan man drar några slutsatser av dessa observationer», skriver han, »måste man utan tvivel upprepa dem, och det skulle vara mycket nyttigt, om flera personer ville göra det; men om erfarenheten skulle bekräfta dem, synes det mig, som om man knappt skulle kunna undvika att anse *F. vesca* och *F. moschata* som två verkliga arter, trots deras nära överensstämmelse, eftersom man allmänt erkänner hunden, räven och vargen som olika arter av den orsaken, att de vägra att para sig med varandra.»

Fastän han belade åtskilliga av de *Fragaria*-typer, han odlat och stu-

derat, med skilda binära namn, ville nämligen Duchesne 1766 inte därmed ange, att de voro skilda arter. Med sådana namn upptog han följande: *F. semperflorens* (Le fraisier des mois, alltså månadssmultronen), *F. silvestris* (le fraisier de bois, skogssmultronen), *F. hortensis* (le fraisier fressant, en mig obekant trädgårdssort), *F. cflagellis* (le fraisier sans coulans, alltså utan utlöpare), *F. monophylla* (le fraisier de Versailles, varom mera nedan), *F. viridis* (le fraisier verd), *F. moschata* (le capiton), *F. chiloënsis* (le frutillier), *F. Auanassa* (le fraisier-ananas), *F. virginiana* (le fraisier écarlate). Under *F. silvestris*, motsvarande Linnés *F. vesca sylvestris* och vad vi nu kalla rätt och slätt *F. vesca*, nämner han dessutom flera former, bl. a. *alba* med vita smultron och den av Linné som egen art upptagna men endast från äldre författares arbeten och ett uselt herbarieex. kända *F. muricata*, en monströs form med m. l. m. förgrönade blommor; men även en del av de binärt benämnda veta vi nu böra hänföras till *vesca* som raser eller i en del fall obetydliga former, mutationer: så månadssmultronen, *F. cflagellis* och *F. monophylla*, väl också *F. hortensis*. Och Duchesne var själv medveten om att inte alla typer, han gav binär beteckning — s. k. races principales — hade samma självständighet. Han inleder beskrivningen av *F. virginiana* på följande sätt: »*F. cflagellis*, den utan revor, skiljer sig från alla de övriga genom avsaknaden av utlöpare — och ändå är den alldeles lik skogssmultronen; *F. monophylla* skiljer sig genom den säregna bladformen — och ändå: anblicken för den genast till skogssmultronen, liksom frukternas textur, deras färg och deras doft. På samma sätt, fastän de fem första *Fragariæ* jag talat om» — det är just de fem, vi nu föra till *vesca* — utgöra konstanta och distinkta raser, stämma de överens genom ett stort antal likheter, som inte tillåta något tvivel om att de uppstått successivt ur en enda. Så är det inte med de övriga, särskilt inte med *F. virginiana*: alla dess delar ha visserligen de väsentliga drag som karakterisera *Fragaria*; men hos alla [organ] finns det några egenheter, genom vilka denna ras skiljer sig både från de nyssnämnda, som jag jämförde den med, och de övriga . . . »; men med den noggrannhet, som utmärker honom, tillägger Duchesne: det är att märka, att jag inte känner den i vilt tillstånd utan dömer efter som den ser ut, sen den varit i odling i över 100 år.

För att få en klarare uppfattning av Duchesnes system, kan det vara nyttigt att jämföra det med uppställningen i första upplagan av Linnés *Species plantarum* 1753. Här upptas tre arter: *F. vesca*, under vilken stå [α.] *sylvestris*, β. *sativa* och γ. *chiloënsis*, vidare *F. muricata* och *F. sterilis*. Gentemot denna anordning betecknar Duchesnes ett mycket stort framsteg redan däri, att han ur släktet gallrar ut *F. sterilis*, som bör föras — och nu alltid förs — till *Potentilla*, men även i fråga om de återstående, äkta fragariorna. Tar man hänsyn till Duchesnes egen nyss relaterade åsikt, att

de av honom beskrivna »huvudraser», som vi nu slå ihop under *vesca*, höra närmare tillsammans än de övriga, och till att han helt riktigt tolkade *F. Ananassa* som en hybrid mellan *chiloënsis* och *virginiana*, så kvarstår hans uppställning orubbad; vi kunna nu bara framlägga starkare skäl för att verkligen anse de återstående »races principales» som verkliga arter.

I andra uppl. av *Species plantarum* (1762) är uppställningen oförändrad, men vid β . har namnet *sativa* ändrats till *pratensis*. Dessutom har tillagts en liten anmärkning, som förklarar denna ändring: var. β . *pratensis*, som i trädgårdar gäller som odlad (*sativa*), skiljes genom sina bär, som inte självmant lossna från fodret och genom att dessa ha en liten grop för varje frö (d. v. s. smånöt). Att den vilda växt, på vilken denna beskrivning precis passar in och som genom sitt förekomstsätt motiverar namnet *pratensis*, är våra backsmultron, är otvivelaktigt. Det framgår inte så tydligt av Linnés skrifter men desto bättre av ett brev till Duchesne 24. 9. 1765: »*F. vesca* β . *pratensis* är mycket vanlig hos oss och fullkomligt spontan; den växer på alla backar men särskilt vid vägar och högre dikeskanter, medan *vulgaris* [d. v. s. skogssmultronen] förekommer i öppna skogar, uthuggningar, svedjor, där *pratensis* aldrig ses. Med ledning av örtståndet kan jag inte skilja *pratensis* från de vanliga skogssmultronen [*sylvestris*] utan endast efter frukten, så lika äro de båda, men av bönderna skiljas de förra med eget namn som jordgubbar, medan de vanliga kallas smultron.» Men så fortsätter han: »*Fragaria hortensis* [ordagrant: trädgårdssmultronen], som odlas i köksträdgårdarna både i Sverige och Frankrike, tycks mig inte på något sätt skild utom genom sin storlek. Ty *pratensis* överträffar inte alls *sylvestris* i storlek; nu skall jag plantera in den i trädgården, och så får jag nästa år se, om den når trädgårdssmultronens storlek. Våra skogssmultron börja ha mogna bär samma dag som påfågeln börjar fälla sina praktfjädrrar, från den tiden plockas bären en månad framåt, sedan försvinna de, men *F. pratensis* mognar sina bär senare o. dessa plockas mera sällan i någon mängd, då de genom sin blekare färg lysa mindre i ögonen och på grund av sin svagare doft äro mindre lockande för luktsinnet, liksom de genom det kvarsittande fodret äro mindre behagliga för gommen.»

Brevet var svar på ett långt brev från Duchesne med många inträngande frågor, bl. a. just den om *F. vesca* β . *pratensis*, huruvida den fanns spontan i Sverige. Svaret var ju nog så ingående och visar, att L. synnerligen väl kände till backsmultronen, men det lämnade ändå den vetgigerige ynglingen i sticket på den avgörande punkten. Duchesne hade nämligen frågat, varför L. hade bytt ut namnet *sativa* i första uppl. av *Sp. pl.* mot *pratensis*; i båda fallen anförde han nämligen endast en och samma källa, den av BAUHIN beskrivna *Fragaria fructu parvi pruni magnitudine*. Och denna Bauhins växt var en art, som odlades i Frankrike men som ingen rätt visste, var den hörde hemma, kanske i Orienten, kanske i Ame-

rika, i varje fall inte i Frankrike; och vanligen var den dioik. Det var med andra ord den art, Duchesne kallade *F. moschata*, den art som odlades i våra trädgårdar, tills de moderna jordgubbarna av amerikanskt ursprung togo vid — och från vilken dessa sistnämnda väl närmast övertagit detta svenska namn. Ty just *F. moschata* har i långliga tider gått i all svensk trädgårdslitteratur och svenska floror som jordgubbar, ett namn som den fortfarande har kvar i LINDMANS flora 1926 och hade i KROK och ALMQUISTS, ända tills jag i 22:a uppl. (1935) fick det ändrat till parksmultron. Kanske det är genom den dubbla användningen av namnet jordgubbar, dels för denna, dels för *viridis*, backsmultronen, som L. kommit att blanda ihop dessa två arter i sin *β. sativa*, sedermera *pratensis*; eljes förefaller denna förblandning svårbegriplig, så väl skilda som de äro. Att hans odlade *sativa* inte var någon form av backsmultron utan just *moschata*, kan man vara alldeles säker om.

Duchesne hade uppenbarligen för avsikt att dra ihop i sin — d. v. s. pappans — trädgård eller Trianonträdgården autentiskt material av samtliga *Fragaria*-typer, som tidigare beskrivits. Det är inte att undra på att han var angelägen om att få från den store Linné själv material av dennes vilda svenska smultron och jordgubbar, alltså *F. vesca sylvestris* och *pratensis*. Av den sistnämnda skickade också Linné tydligen några plantor redan på hösten 1765, men de voro — enligt brev från Duchesne 15. 5. 1766 — vid frankkomsten tynande och dogo snart — något som bara alltför ofta hände med växtsändningar med den tidens långsamma och osäkra kommunikationer, som man även i denna korrespondens ideligen påminns om. Ideliga påminnelser komma sedan också från Duchesne om att få nytt material; han ger råd och anvisningar, hur plantorna skola packas för att hålla sig friska, hur paketen böra adresseras för att så snart som möjligt komma honom tillhanda, ja han uppvaktade t. o. m. postministern för att försöka åstadkomma lite snabbare post, vilket även hans franska maj:t själv var intresserad av — liksom han som sagt var intresserad av smultron. Emellertid hade uppenbarligen antingen några *pratensis*-plantor trots allt överlevat och tagit sig eller också en ny sändning haft bättre lycka med sig, ty i ett P. S. till ett brev, daterat 13. 4. 1767 och bl. a. innehållande en bön om nytt material av »smultron» och »jordgubbar», kan D. meddela, att han just varit vid Trianon och sett de tre jordgubbsplantor, som M. Richard lyckats rädda: de stodo med blomknoppar färdiga att slå ut, och D. »slukade dem med ögonen». I oktober samma år talar han i ett nytt brev om, att de blommat och just då t. o. m. blommade om; han hade fått sammanlagt tre »bär», men vegetativt hade de med sina revor förökats sig »oändligt». Och denna svenska typ hade visat sig olik alla övriga *Fragariae* i hans samling. Skogssmultronen beredde tydligen större svårigheter, men till slut kom det nytt material även av dessa från Linné, vilken skri-

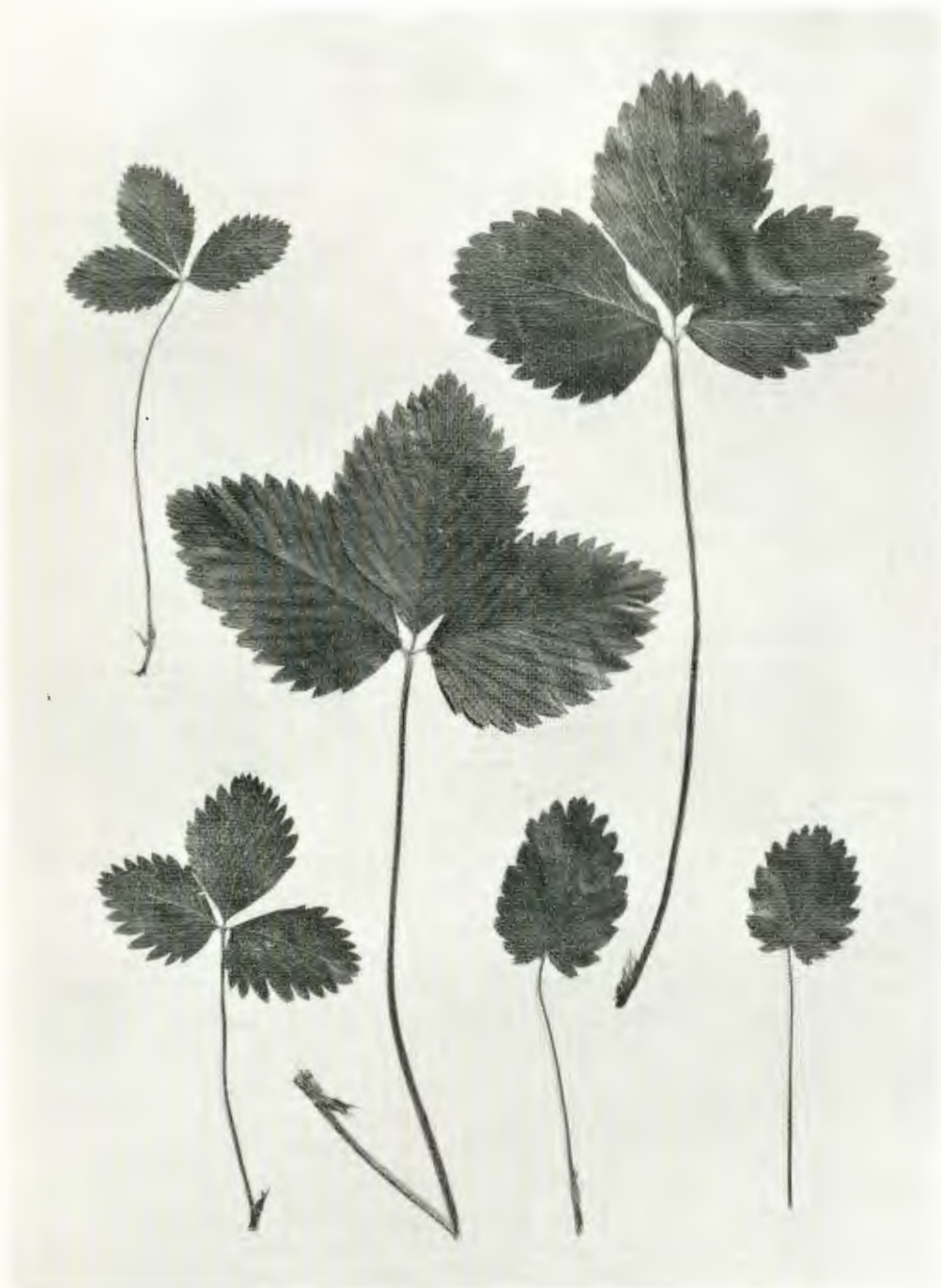

Fig. 3. Blad av *Fragaria*, samtliga från Linnés Hammarby (28. 6. 1945). I övre raden t. v. *F. viridis* Duch. (backsmultron), t. h. *F. × Ananassa* Duch. (modern jordgubbe), i mitten *F. moschata* Duch. (parksmultron), i nedre raden t. v. *F. vesca* (skogsmultron), t. h. (två blad *F. vesca* f. *monophylla* (Duch.) Hartm. — Samtl. c. $\frac{2}{3}$ nat. st.

ver om avsändningen i det av Bryk 1920 publicerade brevet. Även tackbrevet från Duchesne är bevarat, det är daterat 24. 7. 1772 och det sista från hans hand i samlingen, och han uttrycker däri också sin förtjusning över de jordgubbsplantor, som nu stodo vackra i hans trädgård.

De hunno alltså inte att omtalas i hans *Histoire naturelle* men få en desto mer ingående skildring tjugo år senare i Duchesnes andra *Fragaria*-arbete, bearbetningen av släktet i den stora encyklopedien, 1786. Duchesne fortsatte nämligen även efter 1766 sina forskningar med så småningom allt flera typer, förvärvade från olika håll och planterade vid Versailles; i liten skala var han en jordanist långt före JORDAN. Från de 10 huvudtyperna 1766 hade materialet 1786 vuxit till 25 dylika, vilka han anser kunna delas upp på fem grupper. Den första omfattar de »äkta smultronen», d. v. s. *F. vesca* i nutida mening — hos Duchesne 1786 delade på 8 raser; de övriga 4 grupperna — eller »bandes» som han kallar dem —, vilka tillsammans bilda en enhet gentemot de äkta smultronen, kallas resp. Majaufes, Breslinges (hur det nu skall uttalas), Caperonniers och Quoimios. Med det sistnämnda underliga ordet, lanserat i England men av okänt ursprung, sammanfattas *F. virginiana* och dess hybrida avkomlingar, av vilka redan flera sorter nu voro spridda i trädgårdarna; Caperonniers är detsamma som det forna Capiton, *F. moschata*; Breslinges — ett tyskt namn, Bresling, som D. förfranskat — är backsmultronen, och bland dem finns också le Breslinge de Suède, *F. pratensis*. Namnet är alltså hämtat från Linnés *F. vesca* β. *pratensis*, vilken också citeras, och det är naturligtvis detta som gjort, att Duchesnes *F. pratensis* så gott som alltid tytts som *F. moschata*. Detta är emellertid alldeles galet: det är våra vilda backsmultron, som åsyftas och beskrivas, men uppenbarligen har ingen läst beskrivningen, fast den står i ett arbete som i motsats till monografen av 1766 inte alls är någon raritet. Beskrivningen lyder så: »Denna bresling, den minsta av alla *Fragaria* genom sina korta grenar, sina hopträngda utlöpare, sitt lika lågvuxna som sparsamma bladverk, bär trots detta ganska stora frukter, som först äro klart gröna men sedan bli mycket djupt röda. De äro mycket runda, hänga mycket fast kvar vid fodret och lossna endast med en smäll (»avec bruit»); det fasta köttet, som lätt brister, som är mycket saftigt och har en utsökt arom, är starkt ansvällt mellan nötterna, vilka äro ganska stora. Växten är anmärkningsvärd därigenom, att denna ras är den enda som inte behåller sina blad under vintern; den svenska breslingen förlorar dem fullkomligt och sticker upp ur jorden som en anemon, så att den t. o. m. blommar, innan bladen nått sin fulla storlek...» Att denna backsmultrontyp, högst sannolikt hämtad från backen utanför Hammarby, är en annan ekotyp än de mellaneuropeiska former, Duchesne samtidigt odlade, förefaller tydligt. Det är bara skada, att man inte för denna art (i kollektiv mening) kan få använda det särdeles betecknande namnet *F. pra-*

tensis utan måste hålla sig till det äldre *F. viridis*, i all synnerhet som detta sistnämnda egentligen åsyftar en egendomlig, nästan grönfruktig kulturras, känd från England redan sedan 1500-talet men knappast alls för övrigt och nu säkert sedan länge utdöd.

Den återstående formgruppen, «les Majaufes», är det svårare att komma till rätta med; det tyckte även Duchesne. Gruppen omfattar egentligen bara två former, *F. bifera* och *F. dubia*, resp. Majaufe de Provence o. M. de Champagne, men närmast dem — före de äkta breslingarna — ställer han en *F. abortiva*, le Breslinge-coucou eller le Fraisier-coucou, där redan den dubbla franska beteckningen anger, att denna typ, liksom *F. dubia*, bildar en övergång mellan de äkta smultronen och backsmultronen och därigenom försvårar, för att inte säga omöjliggör, en rationell uppdelning av hela släktet på två huvudgrupper. Vad *F. bifera* är, vågar jag inte uttala mig om. Men de båda andra, *F. dubia* och *F. abortiva*, med sin m. l. m. fullständigt felsläende fruktsättning, förefalla mig — liksom enligt FOCKE redan J. GAY antagit — tämligen säkert vara former av den även hos oss inte ovanliga hybriden mellan *F. vesca* och *F. viridis*. Om *F. abortiva* säger D., att den flerstädes förekommer i skogsmark tillsammans med vanlig *vesca* och då sticker av genom sin särskilt kraftiga växt — redan detta tydande på hybriditet —, vilket gör att den ibland tas tillvara av trädgårdsmästare, som samla in vilda plantor för att plantera in i trädgårdar. Duchesne ger inte själv den tolkningen — det säkra urskiljandet av denna hybrid är överhuvud mycket sent, det kan väl knappast dateras längre tillbaka än till Focke 1881, i Sverige till B. FLÖDERUS' uppsats i Bot. Not. 1894 — men han polemiserar mot tidigare åsikter (hos så stora auktoriteter som HALLER och MILLER) om orsaken till steriliteten: formen ifråga saknar inte, som Haller antagit, märken, de äro bara behäftade med något okänt fel, som åstadkommer denna säregna sterilitet, liksom den förekommer hos åtskilliga andra analoga raser, fastän inte så konstant och så allmänt. Redan i sitt arbete 1766, där *F. vesca abortiva* först nämns, meddelar D. en del iakttagelser i detta sammanhang, bl. a. den, att själva fruktfästet, det blivande smultronet, inte utvecklas annat än om en verklig befruktning sker och i direkt samband med smånötternas tillväxt; hos den nu nämnda *F. abortiva*, där enstaka smånötter kunna utbildas, kunde på det sättet uppstå högst egendomliga, knotttriga, anomala smultron.

Som vi förut sett är tanken på uppkomsten av nya former genom hybridisering annars inte främmande för Duchesne, *F. Ananassa* tolkar han ju så. Men detta är inte det enda sättet för nybildning av former. Tvärtom kunna nya — och konstanta — typer uppkomma spontant ur andra, likaledes frökonstanta former. Det var upptäckten av en sådan händelse som kom Duchesne att överhuvud så intensivt ägna sig åt *Fragaria*-studiet, liksom den också var upphovet till korrespondensen med Linné. Duches-

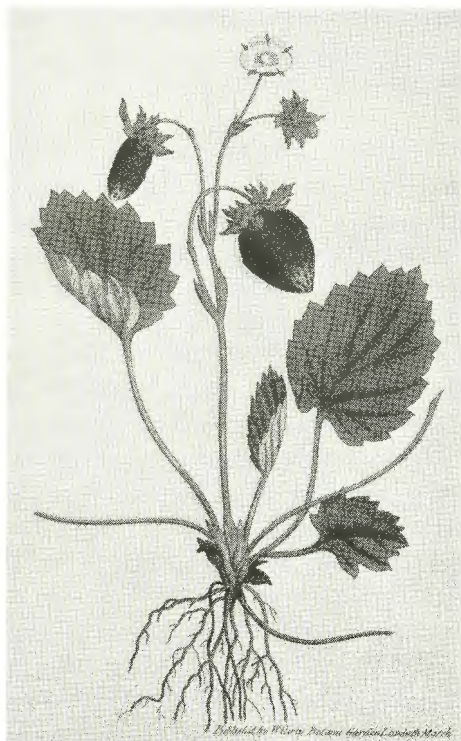

Fig. 4. *Fragaria vesca* L. f. *monophylla* (Duch.)
Hartm. (*F. monophylla* Duch.)
(Från CURTIS 1788.)

nes första brev till Linné, från Versailles 10 sept. 1764, börjar så här: »I min högst dyrkansvärde faders trädgård har ur frön av *F. vesca* uppstått en avkomling (proles), som ensam bland många inte har bladen trefingrade utan enkla. Den har vuxit här i tre år och visar, där den kryper med otaliga utlöpare, en avkomma (progeniem), som inte avviker från moderplantan. I de sistlidna månaderna maj och juni har den burit blommor och mogna bär av den ljuvligaste smak, glänsande scharlakansröda och rika på fruktbara frön. Jag lyckönskar mig på det högsta till att kunna underställa Edra ögon och underkasta Edert skarpsinniga omdöme detta, om jag så får säga, nya naturens under, denna hittills okända förändring av *F. vesca*. Jag sänder Eder av mig samlade frön av denna *Fragaria* och en levande rot och samtidigt ett av mig utarbetat och nyss utgivet litet arbete i botanik [den i

inledningen omtalade Manuel de botanique], detta på inrådan av vår förfarne botanist B. de Jussieu...» I sin monografi två år senare beskriver D. denna nya form som Fraisier de Versailles, *F. monophylla*, och ägnar ett särskilt appendix åt dess uppkomsthistoria och de slutsatser, man därav kan dra angående artbegreppet och om uppkomsten av nya former överhuvud. Han berättar där, att hans far i Versailles skaffat sig en liten trädgård för att göra en del experiment och där i flera år haft *F. moschata* i kultur liksom en från skogen intagen *F. vesca*. »Så togo vi» — skriver han (uppenbarligen arbetade far och son härvidlag tillsammans) — »1761 frön av dessa skogssmultron och sådde, endast för att se, om röda smultron ofta gävo upphov till vita. Men dessa smultron [fröplantorna alltså], utplanterade alltför sent och illa skötta, dogo nästan alla, och eftersom mitt försök slagit fel, blevo de få som levde kvar stående utan tillsyn i en rabatt, och jag tittade inte åt dem förrän de blommade 1763... Det var dock först 7 juli 1763 som vi bland dessa smultron lade märke till en planta, där alla blad voro enkla i st. f. trefingrade. Men som vi från det ögonblicket omsorgsfullt tillvaratogo alla utlöpare från denna planta, hade vi på våren 1764

mer än 60 levande plantor, av vilka vid normal tid ungefär en tredjedel satte blommor och frukt. De första mogna frön, som vi kunde samla, såddes i samma trädgård 15 juni 1764, och sex månader senare sågo vi de därur uppvuxna plantorna visa sina fjärde och femte blad, enkla liksom de tre första (de tre, ibland t. o. m. fyra första bladen äro alltid enkla hos alla *Fragariae*), och man kan förstå, hur min förvåning steg.»¹

Från denna utgångspunkt ger sig Duchesne som nämnt in på en vidlyftig diskussion om begreppen art, släkte, ras o. s. v., som jag här inte kan gå in på. Men för honom själv resultera dessa funderingar däri, att han anser sig tvungen att anta, att de former, han känner till, från början allesammans härstamma från en och samma ras, nämligen från månadssmultronen, somliga direkt, andra först

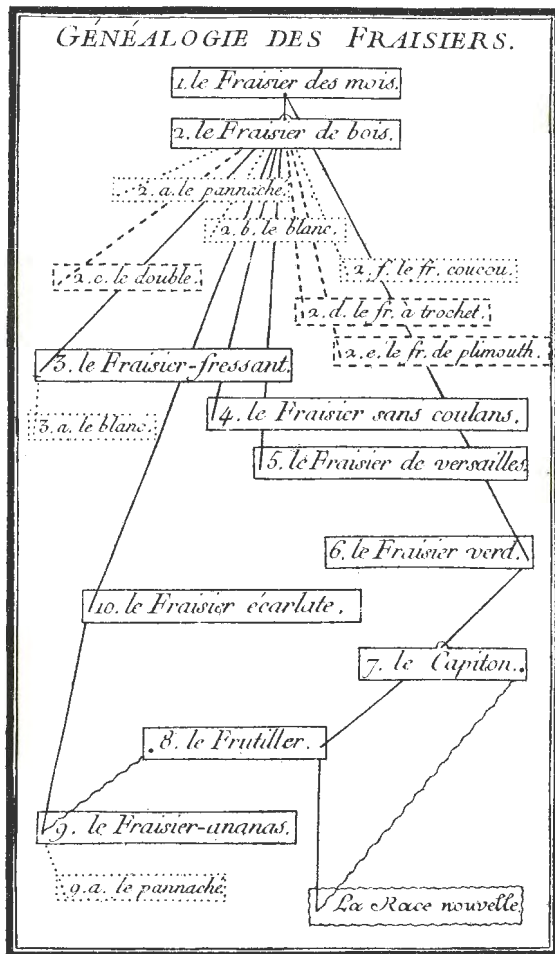

Fig. 5. *Fragaria*-formernas stamträd. (Från DUCHESNE 1766.)

¹ Denna *F. vesca* f. *monophylla* finns ju numera i ett stort antal botaniska trädgårdar, väl — som GERTZ 1927 framhållit — alltid i form av ättlingar till Duchesnes ursprungliga planta. Däremot finns ingen anledning att anta, att inte den i Sverige, i Bjässarps skog nära Eksjö, 1846 funna (och ännu 1864 kvarlevande) *monophylla* skulle uppstått spontant på detta ställe, varifrån den först publicerades i 5:e uppl. av HARTMANS flora (1849). (En sammanställning av uppgifterna om denna lokal ger ARWIDSSON 1928.) Den är f. ö. funnen otvivelaktigt spontant åtminstone på en lokal även i Norge (varifrån den utan närmare uppgifter nämns av NORDHAGEN 1940); denna lokal, vilken meddelats mig av lektor E. Almqvist, som själv 1916 sett växten där, är ön Lille Møgster i Bergens skärgård. Även från Finland anges f. *monophylla* som vildväxande (Satakunta enligt HIITONEN 1933). — Som redan CURTIS (1788) anger och som man ofta kan iaktta på odlade exemplar, framträda ej sällan på *monophylla*-plantor enstaka blad av m. l. m. normal, trefingrad typ. Duchesne fann f. ö. själv (se Hist. nat., p. 133), att en mindre del av fröavkomman av *monophylla* hade »feuilles palmées».

genom ett eller ett par mellanled, men han betonar eftertryckligt, att ett sådant stamträd, som han skisserar, måste betraktas som ett på hans begränsade erfarenhet baserat försök och intet mera, så länge så mycket ännu är obekant om de skilda formernas hemland och genesis. Även i sina spekulationer behåller han den kritiska sans, som är så utomordentligt genomgående i hela hans arbete, mitt i den nittonarige ynglingens något naiva entusiasm. Det stamträd, han skisserar upp, är emellertid av så stort intresse, att jag vill ge ett referat därav. Jag följer till stor del Duchesnes egen lydelse ordagrant.

Man bör först påminna sig, att jag har betraktat månadssmultronen som far till alla; de ha ställts som utgångspunkt för genealogien (à la tête de l'arbre). Skogssmultronen, som knappast skilja sig därifrån annat än genom att de växa långsammare, stå omedelbart inunder såsom alstrade av dem. Längre ner ser man utgå från denna ras de tre varieteterna¹ de brokbladiga och de vita smultronen samt *abortiva*: de båda första förekomma ofta och höra tydligt till skogssmultronen; jag har också sagt, att även *abortiva*-formen (le fraisier coucou), som framför allt skiljer sig genom sin sterilitet, tycktes mig endast vara en missbildad varietet (variété défectueuse) — härutinnan kom han ju senare till en något annan uppfattning. Han fortsätter: »De dubbelblommade smultronen, bukettsmultronen (Fraisier à trochet, *F. vesca botryformis*) och *F. vesca muricata* (»Plymouthsmultronen»), som jag ställer därnäst, höra med visshet även de till samma ras; men de äro mindre varieteter än enstaka extraordinära individ, en med ökat antal kronblad, den andra utmärkt av sin monströsa anhopning av frukterna, den tredje genom flera avvikelser, sådana som avsaknad av kronblad, vilka ersättas av bladlika bihang till fodret, och de felslående fruktämnena, som ändras till formen och förvandlas till tornar. De två sistnämnda typerna ha sannolikt nu försvunnit, sannolikt för alltid; och vad beträffar den dubbelblommade formen, är det endast tack vare specialintresserade odlare (»curieux»), som den ännu finns kvar; det första individet av denna sort har förökats med utlöpare, och på så sätt finns den alltjämt. På det sättet förhåller det sig inte med trädgårdssmultronen (Fraisier fressant, *F. hortensis*), de revlösa smultronen och *monophylla*; fastän uppkomna en enda gång ur skogssmultronen, liksom den dubbelblommiga formen, fortplanta de sig med frön och bilda distinkta raser. . .

Men alla dessa smultron i egentlig mening (les Fraisiers) ha många karaktärer gemensamma [dessa uppräknas]. Alla dessa 11 raser och varieteter kunna således lätt föras tillbaka till en gemensam stam (souche commune), de äro olika grenar av en och samma ätt. *F. silvestris*, skogssmultronen, är den enda däribland, som växer vild på naturliga lokaler, liksom månadssmultronen.

¹ Spärrat av mig.

De gröna smultronen, *F. viridis*, böra bilda en grupp för sig (faire bande à part), om det är sant, att de även växa på någon naturlig lokal. (Det bör påpekas, att detta var den enda backsmultrontyp, Duchesne då ännu kände till; han anser dess uppkomst oviss men antar, att den får härledas direkt från månadssmultronen.) »Om *F. moschata*, le Capiton», fortsätter han, »inte är en växt, som alltifrån början är skild från *F. vesca*, får man anta, att den uppkommit ur *F. viridis*.»

»Scharlakanssmultronen, *F. virginiana*, som utgöra den vanliga arten i Canada och Virginia, skilja sig, som vi sett, i ett stort antal småkaraktärer från skogssmultronen; emellertid kunna de knappast ha uppkommit annat än ur dessa; klimatet synes här ha åstadkommit de viktigaste förändringarna, eftersom man ser dem på samma sätt hos de båda andra amerikanska raserna. Liksom *F. virginiana* härstammar från skogssmultronen, härstammar *F. chilensis* från *F. moschata*; den tycks faktiskt ha undergått samma förändringar under inflytande av samma klimat, och dess utveckling till tvåbyggare pekar hän på en sådan härstamning. Mycket i detta stamträd är givetvis förfelat; men anmärkningsvärt är i alla fall, att Duchesne som primitiva ställer *vesca*-formerna, som den moderna forskningen funnit vara diploida, och att han ordnar de övriga i precis den ordning, som motsvarar deras kromosomtal: först den diploida *viridis*, så den hexaploida *moschata* och sist de oktoploida amerikanarna.

Hoppet om att Linné skulle bli intresserad för den enkelbladiga smultronformen behövde Duchesne inte hysa förgäves. I sitt svarsbrev, den 23 december 1764, skriver L. (enligt vad Duchesne anför i sin bok): »Denna Eder *Fragaria* behagade mig orimligt (mirifice perplacuit); jag kan inte nog förundra mig över hur denna kan ha uppstått ur *F. vesca*.» Och enligt vad vi veta genom de bevarade och av GERTZ publicerade ritningarna satte Linne in den på den rabatt eller »mullbänk», han anlagt framför huvudbyggnaden på Hammarby och där bl. a. även den berömda *Peloria* planterats — den växt som i likhet med smultronen från Versailles ruckade på läran om arternas konstans. Duchesne har just i en not i sin bok anmärkt på Linnés inkonsekvens i diskussionen om denna fråga i samband med pelorian. Vad Linné tyckte om denna kritik, veta vi inte, inte heller hur pass noga han läste Duchesnes arbete, som han erhöll så fort det kommit ut¹; men på sätt och vis kunde han i denna ungdomligt oförskräckta kritik ha känt igen sig själv: han hade själv varit lika uppkäftig mot de stora auktoriteterna. Vad vi veta är, att korrespondensen fortsatte och — som redan nämnts — beredde Linné åtskillig glädje. Men vad som är speciellt intressant och lyckligtvis ännu går att konstatera är Linnés inställning till Duchesnes plan att ägna ett intensivt studium åt ett enda släkte, *Fragaria*. Det förut citerade brevet från Hammarby 24 september

¹ Detta framgår av ett brev från Linné till Bäck 25. 7. 1766.

1765 börjar så här: »Då Ni avslutat smultronens historia, har Ni utträttat något, som jag länge hoppats av några botanister, nämligen att några sådana skulle utvälja var sitt växtsläkte och utreda detta på det noggrannaste (solidissime); på så sätt skulle snart den högsta toppen nås inom växtkunskapen (res herbaria), som nu dränker botanisterna genom sitt överflöd.» Förvisso skulle växtsystematiken sett mycket annorlunda ut, om den forskningsmetod, som Duchesne företräder, verkligen redan då slagit igenom och inte stannat vid denna enstaka företeelse. Men det är ganska lustigt — eller om man så vill olustigt — att jämföra dessa mästarens ord med en lärjunges, en jämförelse mellan vidsynthet och trångsynthet. Och dock är det inte någon nolla som står för följande utlåtande utan en pionjär på sitt område, PETER HERNQUIST, det svenska veterinärväsendets egentlige grundare. Han skriver 1767 från Paris, där han sammanträffat med herrarna Duchesne, till Linné: »Unga Du Chesne, son af gamla Du Chesne prevot des batimens du roi, är af fadern sielf educerad och handled i studier, samt äger altså utom et qwickt genie en wacker insigt i botaniquen: men så är han dock deri ei generel; han har attacherat sig til wissa delar deraf.» Och så fortsätter han med en serie ganska fula insinuationer, som tyckas mig fullkomligt strida mot den uppfattning om Duchesne, som studiet av hans arbete bibringat mig. »Faders [!] mognade studier och wackra penna rättar sonens idéer, Mr Jussieu gifwer goda råd och Mr Richard har förut hulptet til, men hädan efter lærer han ei mer willa bidraga til andras heder. Fadern har budit mig anhålla om Herr Archiaterns benägna underwisning för Sonen. men jag wet ei, hwartil han den använda wil, om icke at pryda sig med andras fiädrar och häfwa sig up förmedels en grace han åtniutit. Han har förtagit sig säkerligen på fraisier des mois. Herr Du Chesne har i sin trädgård föga annat än *fragariae*. . .» Men hela detta brev, liksom en del andra från Hernquist, är så alltigenom misantropiskt, för att inte säga kverulantiskt, och överretat, att man redan av den anledningen måste ta dessa hans omdömen med största försiktighet. Den bild han ger av Duchesnarnas personliga egenskaper strider också inte bara mot vad han meddelat i ett tidigare brev, där han omtalar all den vänlighet, de visat honom i egenskap av svensk och linnean; de kontrastera i synnerhet bjärt mot den skildring, en till synes mer omdömesgill bedömare ger, den redan nämnde J. J. Björnståhl. Han skriver till Linné från Paris 1768: »Men det är omögeligt at beskrifwa, hvad godhet Herrar Du Chesnes alltid vist och visa oss för Herr Archiaterns skull. Både fadren, som är Prevot des Battimens du Roi, och sonen voro hjertligen glade att få så färska hälsningar ifrån Herr Archiatern. De voro straxt färdige att göra mig bekant med vissa stora Philologer, de skaffade oss ett distingueradt rum uti Vitterhets-Academiens sammankomst på Louvern, så att vi fingo ett marmorbord med 3 fauteuiller för oss allena mitt i ringen af Ledamöterne:

ännu mer, de bödo oss till Versailles, och ville att vi skulle bo hos dem, utan någon bekostnad; men det gjorde vi dock icke af fruktan för en alltför stor obligation, och att missbruka Herr Archiaterns credit: dock anse vi det i sjelfva verket såsom åtnjutit, och böra derföre aflägga hos Herr Archiatern vår ödmjukaste tacksägelse. Vi voro dock hos dem en gång till måltids, och blefvo ståtelingen undfägnade. Herrarne Duchesne voro något otolige deröfver, att vi icke reste upp till dem: men jag tröstade dem dermed, att de en gång skola få den fägnaden, att taga emot Herr Archiaterns Hr Son hos sig, hvarefter de rätt mycket längta. Unge Du Chesne tänker ock att resa längre fram, och längtar innerligt att få se Herr Archiatern.»

Det förefaller mig svårt att ur denna skildring — som kompletteras av andra, likartade utsagor i brev från Björnståhl till GJÖRWELL; se Björnståhl 1780, p. 70 — få fram något av falsk beräkning och begär att lysa med lånta fjädrar. Hur de äldre medhjälparnas andelar i den stora *Fragaria*-boken fördela sig, torde nu vara omöjligt att avgöra. Den gör emellertid ett alldeles enhetligt intryck; och detta är först och främst intrycket av en ung entusiast, vars röst ljuder också genom breven till den store mäs-taren på Hammarby. Kanske gör han lite för mycket väsen av sina upp-täckter — jag vet inte. Och jag kan knappt undanhålla en undran: om Duchesnes Histoire naturelle des Fraisiers inte varit en sådan raritet, som den tydligen är, utan den blivit allmännare studerad av botanisterna, skulle den då fortfarande ha blivit bara, vad den nu gäller som: ett grundläggande verk om *Fragaria*? Eller skulle den ha nått en plats som en klassisk bok inom botaniken, så som den tycks mig värd? Därom ber jag mina läsare att döma.

ANFÖRD LITTERATUR.

- ALMQUIST, E. Upplands vegetation och flora. — Acta Phytogeogr. Suec. I. Uppsala 1929.
 ARWIDSSON, TH. Några ord om *Fragaria vesca* var. *monophylla*. — Fauna och Flora 23 (1928).
 Biographie Universelle ancienne et moderne. [Suppl.] T. 63. — Paris 1837.
 BJÖRNSTÅHL, J. J. Resa til Frankrike, Italien, Sweitz . . . I. — Stockholm 1780.
 Bref och skrivelser af och till Carl von Linné. Första afd. Del III. — Stockholm 1909.
 — —. Del IV. — Stockholm 1910.
 — —. Del V. — Stockholm 1911.
 — —. Del VII. — Uppsala & Berlin 1917.
 BRVK, F. Linné och Frankrike. Ett nytt brevfynd. Ett okänt Linné-brev ur en brevväxling med franske botanikern Du Chesne d. y. — Stockholms Dagblad 1920, nr 163.
 CURTIS, W. The Botanical Magazine. Vol. II. — London 1788.

- DELARUE, TH. Isographie des hommes célèbres. -- Paris 1843.
- DUCHESNE, A. N. Histoire naturelle des Fraisiers. — Paris 1766.
- , Fraisier, *Fragaria*. — In: Encycl. méth. Botanique par de Lamarck, T. 2. Paris 1786.
- ENEROTH, O. Handbok i svensk pomologi. II. Svensk Pomona. — Stockholm 1866.
- FLODERUS, B. *Fragaria collina* Ehrh. X *vesca* Ehrh. — Bot. Not. 1894.
- FOCKE, W. O. Die Pflanzenmischlinge. — Berlin 1881.
- FRIES, H. Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar. — Göteborg 1945.
- FRIES, TH. M. Linné. Lefnadsteckning. — Stockholm 1903.
- GELLERSTEDT, J. D. Neriikes Flora. — Örebro 1831.
- GERTZ, O. Linnés blomsterrabatter på Hammarby. — Sv. Linnésällsk. Arsskr. X (1927).
- HARTMAN, C. J. Handbok i Skandinaviens Flora. 5:e uppl. — Stockholm 1849.
- HILTUNEN, I. Suomen kasvio. — Helsingissä 1933.
- HÖGBERG, D. Svensk Flora. — Örebro 1843.
- KROK, TH. O. B. N. & ALMQUIST, S. Svensk flora för skolor. 22:a uppl. utg. av E. ALMQUIST. — Stockholm 1935.
- LINDMAN, C. A. M. Svensk fanerogamflora. 2:a uppl. — Stockholm 1926.
- VON LINNÉ, C. [Linnaeus, C.] Species plantarum. [Ed. 1.] — Holmiæ 1753.
- . [—]. Species plantarum. Ed. 2. T. 1. — Holmiæ 1762.
- . *Fraga vesca*. Diss. (resp. S. A. Hedin). — Vpsaliæ 1772.
- NORDHAGEN, R. Norsk flora. — Oslo 1940.
- SAHLÉN, A. J. Wenersborgs Flora. — Mariestad 1854.
- SCHIEHMANN, ELISABETH. Die Entstehung der Kulturpflanzen. — Handb. d. Vererbungswiss. III, 1. Berlin 1932.
- TOPELIUS, Z. Fältskärns berättelser. Fjerde cykeln. — Stockholm 1864.

LINNÉS »FLORA SVECICA«

Anteckningar kring ett tvåhundraårsminne

AV

G. ERDTMAN

I NNEVARANDE ÅR HA TVÅHUNDRA ÅR FÖRFLUTIT SEDAN den första svenska floran, LINNÉS »Flora Svecica«, utkom. Den är tryckt hos L. SALVIUS i Stockholm och tillägnad LINNÉS inflytelserike gynnare, den åldrige kanslipresidenten CARL GYLLENBORG, »Lärdomens gyllene Borg«. Floran omfattar drygt 400 sidor. Efter en kort beskrivning av Sveriges naturförhållanden och det sätt, varpå växtligheten ändras alltefter naturförhållandena, omnämner LINNÉ sina föregångare inom den svenska botaniken alltifrån JOH. CHESNECOPHERUS (f. 1581; »Primus inter Suecos qui de plantis scripsit») och FRANKENIUS (f. 1590; »Primus plantas Sueciae enumerat«).

I florans huvuddel beskrivas inalles 1,140 arter — 834 fanerogamer och 306 kryptogamer. I fanerogamernas spets står *Salicornia* medan kön avslutas av *Empetrum*. Kryptogamerna anföras av *Equisetum* och avslutas av en växtliknande organism, som senare överfördes till djurriket, nämligen »*Sertularia ramis teretibus, articulis cylindricis lapideis aequalibus*«. Av detta långa namn framgår att den binära nomenklaturen icke användes i Flora Svecica; den infördes genom »Species Plantarum» några år senare (1753) och genomfördes sedan i den andra upplagan av Linnés svenska flora (1755).

Förutom de mer eller mindre långa latinska växtnamnen anföras i Flora Svecica även åtskilliga svenska namn. Vid *Artemisia foliis pinnatifidis planis laciniatis, floribus erectis* uppräknas sålunda: »Suecis Gråbo. Smolandis Gråböna. Dalekarlis Buris. Hellsingis Binka. Bahusis Böna. Westrogothis Brunrot«. Stundom anföras även utländska trivialnamn såsom för avenboken (»*Carpinus squamis strobilorum planis*») det franska »charme«. Efter namnen följer en skildring av växtlokalerna (t. ex. beträffande *Adonis*: »Habitat in Oelandiae monticulis apricis & ad agrorum margines prope Kastlösa prae-sertim frequens, in Insula Carolina majore rarior») samt växternas använd-barhet särskilt i farmakologiskt hänseende.

Den andra upplagan av Flora Svecica är betydligt mera innehållsrik än den första. Bl. a. ha uppgifter om växternas livslängd (annuella, bienna eller

perenna) tillkommit. Fanerogamerna ha ökat med icke mindre än ett hundratal arter (från 834 till 929). Däremot har bland kryptogamerna en upprepning skett; sålunda ha bl. a. »*Spongia*» och »*Sertularia*» försvunnit från scenen. Sammanlagt anföras 293 kryptogamarter mot 306 i den första upplagan.

Flora Svecica är ett i sitt slag grundläggande arbete och har tjänat som förebild för alla senare svenska floror. I kronologisk ordning torde dessa vara följande (härvid bör beaktas att gränsen mellan »flora» och »icke-flora» ibland är oskarp; växtförteckningar och planschverk utan examinationsöversikter ha ej medtagits, ej heller ofullständiga arbeten; de anförda priserna äro de nuvarande ungefärliga antikvariatpriserna):

LINNÆUS, C., 1745: Flora Svecica (ed. 1). — C:a 30—50 kr.

» , 1755: Flora Svecica (ed. 2). — C:a 20—30 kr.

RETZIUS, A. J., 1779: Florae Scandinaviae prodromvs (ed. 1). — C:a 10 kr.

HOFFBERG, C. F., 1784: Anvisning Til Wäxt-Rikets Kännedom (ed. 2).
— C:a 10—12 kr.

» , 1792: Id. (ed. 3). — C:a 10—12 kr.

LILJEBLAD, S., 1792: Utkast till en svensk flora (upl. 1). — C:a 6—8 kr.

RETZIUS, A. J., 1795: Fl. Scand. prodr. (ed. 2).

LILJEBLAD, S., 1798: Utkast etc. (upl. 2).

» , 1816: » » (upl. 3). — C:a 5 kr.

HARTMAN, C. J., 1820: Handbok i Skandinaviens Flora. — C:a 15—20 kr.

WAILLENBERG, G., 1824—26: Flora svecica (ed. 1). — C:a 12—15 kr.

» , 1831—33: » » (ed. 2). — C:a 12—15 kr.

HARTMAN, C. J., 1832: Handbok (ed. 2). — C:a 1—3 kr.; 1838: Handbok
(ed. 3). — C:a 1—3 kr.

HARTMAN, C. J., 1843: Handbok (ed. 4).

HÖGBERG, J. D., 1843: Svensk Flora. — 3 kr. (utgavs samma år som dess
författare, knappt tjugoårig, avled).

FRIES, E., 1845—49: Summa Vegetabilium Scandinaviae. — C:a 15 kr.

HARTMAN, C. J., 1846: Svensk och norsk excursionsflora.

» , 1849: Handbok (uppl. 5). — C:a 5 kr. (liksom de sju
följande).

HARTMAN, C., 1854: Handbok (uppl. 6); 1858: Handbok (uppl. 7); 1861:
Handbok (uppl. 8); 1864: Handbok (uppl. 9).

ANDERSSON, N. J., 1867: Svensk Elementar-Flora (uppl. 1).

HARTMAN, C., 1870: Handbok (uppl. 10).

ANDERSSON, N. J., 1871: Sv. Elem.-Fl. (uppl. 2).

NYMAN, C. F., 1873: Svensk Fanerogam-Flora för skolundgom. — C:a 3—5 kr.

ANDERSSON, N. J., 1875: Sv. Elem.-Fl. (uppl. 3).

KINDBERG, N. C., 1877: Svensk Flora. — C:a 2 kr.

HARTMAN, C., 1879: Handbok (uppl. 11). — C:a 12 kr.

Carl Fredrik Hoffberg 1729—1790.

Efter silhuett i Vetenskapshandlingar för läkare och fältskärer, T. 2. 1795.

- KROK, TH. O. B. N. och ALMQUIST, S., 1883: Svensk flora för skolor. I. Fanerogamer (uppl. 1). — C:a 2 kr.
- KROK, TH. O. B. N. och ALMQUIST, S., 1886: Svensk flora för skolor. II. Kryptogamer (uppl. 1). — C:a 2 kr.
- NEUMAN, L. M. (och AHLFVENGREN, E.), 1901: Sveriges flora. — C:a 12 kr.
- LINDMAN, C. A. M., 1918: Svensk fanerogamflora. — C:a 8 kr.
- „ „ „ 1928: Illustrerad skol- och exkursionsflora över Sveriges kärlväxter.
- URSING, B., 1944: Svenska Växter i text och bild. Fanerogamer. — Av detta arbete trycktes 1944 26,000 exemplar. I maj 1945 hade detta antal ökats med 20,000. Den stora spridningen av URSINGS verk visar att intresset för Sveriges flora ännu är grundfast hos svenska folket.

En del av dessa arbeten behandlar åtskilligt mer än den svenska floran. RETZIUS' *Florae Scandinaviae Prodrromvs* uppräknar sålunda »plantas Sveciae, Lapponiae, Finlandiae, Pomeraniae, Daniae, Norvegiae, Holsatiae, Islandiae & Groenlandiae» till ett antal av 1,647, varav 1,137 fanerogamer. HARTMANS handbok behandlar Skandinaviens flora etc.

En jämförelse mellan de olika flororna ger genast vid handen att artbarometern oupphörligt stigit i samband med den allt intensivare genomforskningen av växtvärlden. Till artökningen ha även de arter bidragit vilka i likhet med exempelvis *Bunias orientalis* inkommit till Sverige efter LINNÉ'S tid. Mot 834 linneanska fanerogamararter i *Flora Svecica* stå nu omkring 1,500 arter (*Hieracia*, *Rubi* och *Taraxaca* ej inräknade) i den av N. HYLANDER (1941) utarbetade förteckningen över Skandinaviens växter.

Anders Johan Retzius 1742—1821.

Litogr. av M. Körner.

Fullt jämförbara äro emellertid icke dessa siffror. LINNÉ skulle sålunda troligen stå frågande inför nutida taxonomers åsikt att *Helianthemum Nummularium* och *H. ovatum* äro två skilda arter.

Ännu drygt ett sekel efter Flora Svecicas tryckningsår följdes LINNÉ'S sexualsystem vid uppställningen av de svenska flororna. Den sista flora, som konstruerats enligt denna princip, torde vara KINDBERGS Svenska Flora (1877). Vid examinering av växter användes systemet som bekant fortfarande. WAHLENBERGS Flora Suecica (1824) är visserligen uppställd efter LINNÉ'S system men som nyhet tillkomma kortfattade upplysningar om den ordo naturalis, resp. sectio, som vederbörande växter tillhöra. ELIAS FRIES' Summa Vegetabilium Scandinaviae är uppställd efter ett naturligt system, som även följes i HARTMANS handbok fr. o. m. dess 1849 utkomna femte upplaga.

För att belysa de olika florornas omfattning, karaktär och tendenser ha i det följande sammanställts några klipp angående desmeknoppen, *Adoxa Moschatellina* L.

I Flora svecica, ed. 1, anföres *Adoxa* under Octandria—Tetragynia mellan »*Paris foliis quaternis*» och »*Elatine foliis oppositis*». Beskrivningen

Georg Wahlenberg 1780—1851.
(Litogr. av Cardon efter J. G. Sandberg.)

är mycket kortfattad. Om artens förekomst heter det sålunda: »Habitat in nemoribus umbrosis, praesertim Uplandiae & Scaniae». I ed. 2 (1755) upprepas denna mening varefter tillägges tecknet 4 samt följande utförliga beskrivning: »Radix filiformis, nuda. Squamula una alterave, remota, amplexicaulis, obtusissima. Gemma bivalvis: valvulis ovatis, obtusissimis, amplexicaulibus, alternis, basi connatis, persistentibus. Sarmenta solitaria, ex aliis gemmae & foliorum descendencia, radicania. Folia Radicalia saepius quatuor, disticho alterna, duplicato ternata: Foliolis lobatis, incis, glabris; petiolis canaliculatis. Caulis longitudine foliorum, simplicissimus, subtetragonus. Folia caulina duo, opposita, ternata, petiolata: petiolis canaliculatis, fere connatis. Pedunculus quadrangularis, nudus, terminalis. Capitum tetragonum ex quatuor floribus verticillatis, quinto terminali. Flores virides anteris flavis; laterales quinquefidi; terminalis quadrifidus.»

SAMUEL LILJEBLADS »Utkast till en svensk flora eller afhandling om Svenska Växternas väsendtliga kännetecken och nytta» är väl, om man bortser från HOFFBERGS »Anvisning Til Wäxt-Rikets Kännedom», den första svenska flora som alltigenom, även till språket, är svensk. *Adoxa*

Carl Johan Hartman 1790—1849.
(Litogr. Salnson).

föres här till »7. Class. Decandria», till vilken klass LILJEBLAD räknade växter med 7—10 ståndare. Beskrivningen lyder: »*Adoxa Moschatellina* (Däsmé-Ört). *Blad.* grenige (3 delta). *Småblad.* flikige. 4. v. i skugga. *Bl. i Maj.* Har gröna bl:r, 4, 5, samsittande i toppen af stjelen. H:n (k.I. g.I.f.I.h.I.)». Bokstäverna och siffrorna inom den sista parentesen belysa hushållsnyttan, »H:n». »k.» anger kor, g. getter, f. får, h. hästar, s. (icke utsatt) svin; 0 betyder att vederbörande växt »intet ätes», I att den ätes, och II att den »gera ätes».

För LINNÉ framstod växternas ordnande efter ett naturligt system som slutmål för den taxonomiska forskningen. Hur har då exempelvis *Adoxa* placerats i floror, där man sökt framgå efter ett »naturligt» systems linjer? I det för växternas indelning i familjer grundläggande verket, ADANSON'S »Familles des Plantes» (Paris 1763) föres *Adoxa* till *Portulacae*. Onekligen verkar det som en ödets ironi att den lilla desmeknoppen här fått så taggiga och högresta grannar som *Cereus*, *Opuntia* och *Ribes*.

Av WAHLENBERG (Flora Suecica 1824) hänföres *Adoxa* till »Ord. nat. 31. *Succulentae*, sectio *Saxifrageae*». Nämda sectio innefattar: α. *Semper-*

Björn Ursing, f. 1888.

vivum, *Sedum*, *Rhodiola*; β. *Saxifraga*, *Chrysosplenium*, *Adoxa*; γ. *Montia*, *Tamarix*. ELIAS FRIES (Summa Veget. Scand.) för *Adoxa* till fam. *Adoxeae* E. Meyer (mellan *Umbelliferae* Juss. och *Acerineae* Dec.), J. G. AGARDH (1858) för den till *Ranunculaceae*, medan TH. M. FRIES i »Lärobok i Systematisk Botanik» (Uppsala 1891—97) nämner den jämte *Parnassia* som bihang till *Saxifragaceae*.

Av KROK och ALMQUIST (1883) inträngas *Adoxa* som avvikande släkte inom *Rubiaceae*, flock *Sambucineae*. LINDMAN (1918) följer bl. a. BENTHAM och HOOKER'S Handbook of the British Flora och placerar släktet i *Caprifoliaceae*. Av andra författare ställs *Adoxa* som enda släkte inom sin familj i närheten av *Caprifoliaceae*, varmed i vissa fall förstås *Sambucaceae* plus *Caprifoliaceae*, i andra fall enbart *Caprifoliaceae* s. str.

Granskar man *Adoxa Moschatellina*'s taxonomiska odysseé kan man konstatera att färden varit lång och kursen ofta osäker. Det torde vara tvivelaktigt om *Adoxa* ännu nått sitt Ithaca.

Här tangeras en fråga som förf. tidigare i korthet sökt belysa (»Arvet från LINNÉ», Sv. Dagbl. 9.5. 1944). Den taxonomiska forskningen, växtsystematiken, utgör botanikens fundament. »Ur botanisk synpunkt skulle man därför självfallet bäst hedra CARL VON LINNÉ genom aktiv forskningsinsats på den av honom lagda växtsystematiska grunden och då särskilt genom att ge den växtsystematiska forskningen i vårt land en möjlighet

att taga alla moderna hjälpmedel i sin tjänst. Detta skulle också indirekt gynna de yngre botaniska disciplinerna, såsom celläran och den med densamma förbundna ärftlighetsläran, vilka genom uppseendeväckande och ofta ur praktisk synpunkt värdefulla forskningsrön nått en självständig ställning».

Vissa systematici — och dit hör det övervägande flertalet — analysera det förhandenvarande forskningsmaterialet, urskilja och beskriva nya arter och underarter o. s. v., medan andra syntetiskt behandla de sålunda beskrivna växterna, sammanförande dem till allt större systematiska enheter, såsom sektioner, släkten och familjer etc. Ännu ett par sekler efter LINNÉ erbjuda särskilt växternas »familjeförhållanden» en delvis långt ifrån ljus tavla. Ofta citeras ej auctores, vilket på sitt sätt belyser att familjebanden ibland äro litet respekterade. Dock finnas så många detaljundersökningar och omfångsrika monografier, att man med dessa som byggnadsstenar borde kunna bygga upp en mera respektingivande botanisk-systematisk fasad — det är fanerogamerna, som här åsyftas — än den nuvarande, där bristen på verkligt bärkraftiga principer kommit på sin tid skenbart solida taxonomiska murverk att spricka och hotas av ras. Men vem som helst kan inte ta ett taxonomiskt uppbyggnadsarbete på entreprenad. Hur skola exempelvis inom den svenska floran så särpräglade element som *Balsaminaceae*, *Polygalaceae* och *Hippuridaceae* komma på »rätt plats»? Och hur skola sådana, med rätt eller orätt, som »avvikande» ansedda släkten som *Adoxa*, *Diapensia*, *Empetrum*, *Myrica*, *Ribes*, *Spergula* etc., rätt inpassas?

För att belysa dylika problem måste hänsyn tagas till samtliga växter, ej blott till växterna i Norden. Att i detta sammanhang föra fram en tanke på inrättande av en linneansk specialinstitution för växtsystematisk forskning — med särskild hänsyn till konstruktivt detaljarbete, syntetiserande utblick och internationell samverkan — vore väl speciellt i det nuvarande tidsläget enligt mångas uppfattning som (för att begagna ett gammalt ordstäv) »att bygga slott i Spanien». Om dock med tiden en dylik institution trots allt växte fram, skulle därmed ha skapats en förutsättning för att svenska botanister helhjärtat och utan besvärande handikap skulle kunna göra den insats inom botanisk-taxonomisk forskning varom arvet från Flora Svecicas skapare utgör en ständigt förpliktande och manande påminnelse.

GOETHE UND LINNÉ

VON

ERNST BENEDIKT

AUF DEN ERSTEN BLICK SCHEINT ES, ALS KÖNNTEN DIESE beiden nichts oder nur sehr wenig mit einander gemein haben. Die Welt kennt nun einmal GOETHE — wie schon zu seinen Lebzeiten — als Dichter und nur als Dichter. Selbst das Ausmass dieser seiner höchsten Begabung ist nur wenigen genauer bekannt. Goethe, das ist der Verfasser des 'Faust', von 'Werthers Leiden', von 'Wilhelm Meister' — hier hilft ja die Oper und der Konzertsaal zu einer Popularität, die der Roman selbst nie erworben hat. Auch einige Gedichte, besonders Balladen, sind Gemeingut aller Kulturvölker. Schon 'Egmont', 'Iphigenie auf Tauris', 'Torquato Tasso', 'Götz von Berlichingen' sind kaum über die Grenzen des deutschen Sprachgebiets hinausgekommen, von den 'Wahlverwandschaften', dem 'West-Oestlichen Divan', und so viel anderen mächtigen Erzeugnissen ganz zu schweigen. Geht es dem Dichter Goethe so übel, wie erst dem Naturforscher und Naturphilosophen, der auf diesem Gebiet eine ungeheure Tätigkeit entfaltet hat. Hier ist gleich eine Analogie mit Linné gegeben. Linné wurde von den Zeitgenossen und von der Nachwelt lange Zeit nur als der Schöpfer des *Systema Naturae* gefeiert, als Schöpfer der Einteilung der Pflanzen, als ein Genie der Ordners und Registrierens. Man vergass, dass dieser Ordner und Registrierer doch auch bereits die Möglichkeit der Entstehung neuer Arten in Betracht gezogen hatte, wenn auch aus Furcht vor den damals herrschenden theologischen Meinungen in sehr schüchterner Form. Die Welt hatte und hat wahrscheinlich heute noch keine Vorstellung von der Breite seines Wirkens und Schaffens, das ja nicht nur das Pflanzenreich, sondern auch das Tierreich, Geologie, die Reisebeschreibung und *last but not least* die Moralphilosophie umfasste. Und genau so wie bei Goethe war die Legende (auch in Bezug auf Charakter und Häuslichkeit) stärker als die manchmal harte, ja düstere Realität.

Goethe kam zur Botanik fast genau in dem selben Jahre, in welchem Linné gestorben war. Er gelangte zur Botanik und dadurch zu Linné wie zu allem, das er in seinem unermässlich reichem Leben gelernt und geschaffen hat, durch persönliches Erlebnis. Er war ja, der kaum Dreissigjährige, Staatsminister eines, wenn auch kleinen Landes und dabei ein Dilettant der

Verwaltung, der sich alles erst erkämpfen und erringen musste. Sein Hauptinteresse galt gemäss den damals herrschenden Lehren des Merkantilismus der Ausweitung und Steigerung der natürlichen Hilfsquellen des Landes, vor allem des Bergbaus von Ilmenau. Jahrelanges Streben ist von Erfolg gekrönt und diese Beschäftigung führt den Forscher Goethe sofort zur Geologie und zur Paläontologie. Da sich die Einzeleindrücke stets bei ihm zur Totalanschauung zusammenfügen, schreibt er im Gefolge dieser jahrzehntelangen Arbeit (sie wurde am intensivsten in Böhmen fortgeführt) den Entwurf zu einer Art von Roman der Erde. Es war der tollkühne Versuch, mit den damals so unvollkommenen Hilfsmitteln die Urentwicklung unseres Gestirnes darzustellen. Ausser dem Bergbau waren es die Forste, die seine Aufmerksamkeit fesselten. Der Thüringer Wald erschloss sich ihm. Die vielfachen Blumen mit ihren balsamischen Düften, besonders die Enziane, aber auch die gewaltigen Bäume, triefend von Harz — dies alles weckte in ihm ein Interesse, das, besonders seit seinem Verkehr mit Herder, sachlichen und wissenschaftlichen Charakter trug. Hier ist es nun Linné, der Goethe als eine wahre Offenbarung erscheint. Er ist, wie er selbst sagt, seine tägliche Lektüre, er trägt seine Bücher ständig mit sich herum, besonders die »Philosophia Botanica«. Auch die Dissertationen GESNERS zur Erklärung Linnéscher Elemente begleiten ihn auf allen Wegen und Stegen: »Noch heute«, so schreibt er zwanzig Jahre später, »erinnert mich eben das selbe Heft an die frischen, glücklichen Tage, in welchen jene gehaltvollen Blätter mir zuerst eine neue Welt erschlossen. Ich will bekennen«, so fährt er fort, »dass nach Shakespeare und Spinoza auf mich die grösste Wirkung von Linné ausgegangen ist.« »Doch«, fügt er hinzu — und wir werden noch darauf zurückkommen — »diese Wirkung geschah gerade durch den Widerstreit, zu welchem Linné mich aufforderte. Denn indem ich sein scharfes, geistreiches Absondern, seine treffenden, zweckmässigen, aber oft willkürlichen Gesetze in mich aufzunehmen suchte, ging in meinem Inneren ein Zwiespalt vor; das, was er mit Gewalt auseinander zu halten suchte, musste nach dem innersten Bedürfnis meines Wesens, zur Vereinigung streben...»

* * *

Zuerst ist jedoch bei Goethe die Lust unbändig, erst einmal den ganzen Umkreis, der ihm zur Verfügung steht, aufs genaueste zu erforschen. Der Apoteker (der einzige von Weimar!) hilft ihm bei seinen chemischen und botanischen Bestrebungen. Der junge GOTTLIEB DIETRICH desgleichen, dessen Stammvater ein eigenhändiges Schreiben Linnés bekommen hatte, als Anerkennung für seine wissenschaftlichen Bestrebungen.¹ Dies war, wie

¹ Siehe GÜNTHER SCHMID, *Der Bauernbotaniker Adam Dietrich in seiner Zeit* (Mitt. des Thüring. Botan. Verein, N. F., II, 42, 1935); Ders., *Des Bauern in Ziegenhain Adam Dietrich Beziehungen zu Linné* (Das Thüringer Fährlein, 5, 1936); A. HJ. UGGLA, *Petrus Forsskåls stamböcker* (Sv. Linné-Sällsk:s årsskr. 23, 1940).

Goethe es ausdrückt, »ein Diplom, durch welche sich die Familie in den botanischen Adelstand erhoben fühlte«. Der junge Dietrich setzt die Tradition der Eltern fort. Mit glücklichem Gedächtnis weiss er alle Linnéschen Benennungen. In den gebirgigen Gegenden rund um Karlsbad bringt sein eifriger Spürsinn alles Blühende zusammen. Wir sehen ihn, wie er täglich die Ausbeute seinem »Chef« in den Wagen hineinreicht und dabei nach Art eines Herolds» die lateinischen Namen, Geschlecht und Art mit froher Ueberzeugung ausruft. Hiedurch erwächst für Goethe »ein neues Verhältnis zur freien, herrlichen Natur, indem mein Auge ihre Wunder genoss, während mir zugleich die wissenschaftlichen Bezeichnungen des Einzelnen gleichsam aus einer fernen Studierstube in das Ohr drangen«. Dieser junge Mensch bringt auch Goethe die Blumen zum Brunnen und das ganze Publikum nimmt teil, wenn der junge Mensch grosse Bündel von Kräutern und Blumen vorweist und sie alle mit Namen von griechischem, lateinischem oder barbarischem Ursprung bezeichnet. Sofort werden, mit Hilfe eines Arztes, die Pflanzen ins Herbarium gelegt. Durch Wiederholung prägen sich die Namen in Goethes Gedächtnis und auch im Analysieren gewinnt er bedeutende Fertigkeit. Bald aber sollte der Schüler den Wunsch zeigen, den Meister zu übertreffen.

Denn unbezwinglich war in Goethe die Lust zur Synthese und zum geistigen Durchdringen der Einzelercheinungen. Er empört sich gegen die Newtonsche Farbentheorie, weil sie das Einheitliche, das natürlich Geschaffene, den Lichtstrahl in sieben Farben zu scheiden suchte. Er bekam, bildlich gesprochen, einen roten Kopf bei dem Gedanken, dass durch ein willkürliches Experiment — so empfand er es wenigstens — ein Urphänomen, nämlich das weisse Licht zersetzt werden könnte. So regt sich in ihm auch sofort die Opposition gegen Linné. In seiner wissenschaftlichen Gesellschaft muss er hören: die ganze Botanik, deren Studium er so emsig verfolgte, sei nichts weiteres als eine Nomenklatur und ein System, das nur auf Zahlen gegründet sei. Dies könne weder dem Verstand noch der Einbildungskraft genügen und führe zu keinem erstrebenswerthem Ziele. Ebenso ist ein anderer seiner botanischen Ratgeber in förmlich leidenschaftlicher Eifer bestrebt, das System Linnés zu ergänzen und zu bearbeiten, »von den einfachsten, fast unsichtbaren Anfängen in das Zusammengesetzteste und Ungeheuerste fort schreitend.« Goethe aber geht viel weiter. Denn zwischen ihm und Linné ist, wenn man will, der ewige Gegensatz, der sich schon in der Antike in Platon und Aristoteles verkörpert. Aristoteles, der Gelehrte, der Meister der Begriffsbildung, der erste Beobachter der naturwissenschaftlichen Wirklichkeit, aber trocken, nüchtern, »masslos massvoll«, wie man von ihm gesagt hat. Dagegen Plato, der zwar ohne wirkliches wissenschaftliches Verdienst, doch als Dichter der Seele und der Erkenntnis tiefere Gedanken zu fassen vermag und mächtiger in die Zukunft gewirkt hat als sein grosser

Gegner. Goethe war seinem Wesen nach Platoniker. Nicht, als ob ihm der Sinn für exakte Beobachtung gefehlt hätte. Aber auch er sucht in seiner ganzen poetischen und naturwissenschaftlichen Arbeit die Idee. Goethe geht sogar noch weiter als Plato. Denn seine Idee sollte ja nicht bloss eine methaphysische, begriffliche Existenz führen. Er betrachtete sie als konkrete Wirklichkeit, als etwas, was er, wie er zu SCHILLER sagte, mit eigenen Augen erblickte».

Es war anlässlich seiner Reise nach Sicilien, da sah Goethe in einem der herrlichen Gärten eine keimende Dattelpalme und dieser Anblick erweckte in ihm blitzartig die Idee der Urpflanze. Was liegt diesem Gedanken zu Grunde? Es ist die von der Wissenschaft und von der Erfahrung anerkannte Tatsache, dass jeder Teil der Pflanze — auf richtige Art abgesondert — die ganze Pflanze in sich enthält, dass jedes »Auge« zugleich die Möglichkeit birgt, aus sich heraus die Totalität des Gewächses zu erzeugen. Daraus erwuchs für Goethe die Vision eines Urtypus des Pflanzenwesens. Gewisse Lebenspunkte und gewisse Zwischenpunkte sind gemäss seiner Lehre vorhanden, die ewig ihresgleichen hervorrufen. Der erste Lebenspunkt war für Goethe der Ausgangspunkt der Wurzel, der erste Zwischenpunkt das Keimblatt und diese zusammen bilden den ersten »Knoten«. Die ganze Pflanze sollte also die mehrfache Steigerung und Vervollkommnung des ersten Knotens sein. Goethe beschreibt dann die Tendenzen, die das Wesen jeder Pflanze bestimmen. Dies ist vor allem Ausdehnung und Zusammenziehung. Wir können ebenso gut sagen, so erklärt er, ein Staubgefäss sei ein zusammengezogenes Blumenblatt, als wir vom Blumenblatt sagen können, es sei ein Staubgefäss im Zustande des Ausdehnung. Ein Kelchblatt ist ein zusammengezogenes und verfeinertes Stengelblatt, wie das Stengelblatt ein ausgedehntes Kelchblatt darstellt. Goethe supponiert ferner eine »männliche« Vertikaltendenz, die durch das Wachstum in die Höhe zum Ausdruck kommt, und eine »weibliche« Spiraltendenz, die bei den Pflanzen hervortritt, die, wie etwa die Bohne, schraubenförmig emporschiessen. Auch für das Tierreich hat Goethe eine ähnlich kühne Syntese versucht wie im Botanischem. Auch hier gelangt er zu einem Urtypus und zu einem Urelement, dem Wirbel. Auch hier verleitet ihn sein Genie — ist er doch der Entdecker des vom Entwicklungsstandpunkt sehr wichtigen Zwischenkieferknochens beim Menschen — zu vorschnellen Schlüssen.

Dies sind, ganz flüchtig dargestellt, die Ideen und Ziele, die Goethe naturwissenschaftlich verfolgte. Wie weit, so wird wohl der Leser sagen, sind wir von der edlen Nüchternheit Linnés entfernt! Wie hätte der alte Herr in Hammarby erstaunt den Kopf geschüttelt, hätte er von diesen Spekulationen gehört, die heute die botanische und zoologische Wissenschaft

trotz aller hohen Wertschätzung für manche treffende Erkenntnis ablehnt. Goethe selbst hat es vermieden, in irgend einer Weise direkt Linné in den Bereich der Diskussion zu ziehen. Nur an einer Stelle polemisiert er mit ihm, das ist, da er die Theorie der Antizipation kurz widerlegt, durch welche Linné die Erscheinung zu erklären suchte, dass Bäume, denen sehr viel Nahrung rasch zugeführt wird, hauptsächlich Blätter erzeugen, während bei weniger Nahrung die Blüten sich mit grösserer Beschleunigung entwickeln. Ferner bekämpft Goethe die Ansicht Linnés, dass die Rinde als produktives Element für die Entwicklung des Baumes wesentlich in Betracht komme. Ansonsten geht Goethe seinen eigenen Pfad, abseits von Linné und abseits von der offiziellen Wissenschaft, die ihn teils ignoriert, teils mit wohlwollender Verachtung behandelt. Es dauert Jahre, bis der Schöpfer des Faust auch nur einen — Verleger für die Metamorphose der Pflanzen fand. Die Entdeckung des Zwischenkieferknochens — die grösste wissenschaftliche Tat Goethes — wurde von den massgebenden der Zunft geradewegs geleugnet. Erst der Gegenwart war es vorbehalten, den hohen Wert seiner optischen Versuche festzustellen, die STRINDBERG zusammen mit dem berühmten deutschen Forscher KARL SCHLEICH nachgeprüft hat.

* * *

Was also ist Goethe und Linné überhaupt gemeinsam, da doch der eine als Klassiker und der andere, Goethe, als Romantiker der Wissenschaft gemäss der Einteilung OSTWALDS zu betrachten ist? Gemeinsam war ihnen vor allem die unendliche Liebe zu allen Gegenständen ihrer Forschung. Was für Goethe der Thüringerwald gewesen ist, das war der alte 'Prästgård' seiner Eltern für Linné. Und später dann: so wie Goethe alle seine Reisen: nach Böhmen, nach der Schweiz und nach Italien benützte, um seine Kenntnisse zu vervollkommen, so hat bekanntlich auch Linné auf seinen berühmten Fahrten nach Lappland und nach Dalarna und bei seinem Aufenthalt in Holland die mächtigsten Anregungen empfangen. So wie Linné sich grenzenlos interessiert fühlt durch Sendungen aus fernen Gebieten wie aus Sibirien, so Goethe, dem kein Gast grössere Gefälligkeit erweisen kann als durch ein seltenes Mineral oder irgend eine Reliquie der Urzeit. Gemeinsam war beiden das tiefe ästhetische Gefühl das Linné zum Dichterischen hinleitete, während es bei Goethe seinem dichterischen Genie entsprang. Gemeinsam ist ihnen ferner die Beziehung zur Religion, wobei freilich Goethe aus der Naturbetrachtung seine pantheistische Begeisterung schöpfte, während Linné im schlichten Glauben seiner Väter verharrte. Goethe hätte nicht minder die kleine Pflanze mit dem süssen Duft und dem kurzen Leben bewundert, die den Namen Linnæa führt, als Linné selbst, der dieser Pflanze den Namen gegeben hat.

Gemeinsam ist Linné und Goethe ferner das Ahnungsvermögen für die Dinge der Zukunft, dass nur das wirkliche Genie zu entwickeln vermag.

Bekanntlich hat Linné zwei Jahrhunderte vor Darwin schon mit dem Begriff des »Kampfes ums Dasein« gearbeitet, wenn er auch viel stärker die gegenseitige Hilfe hervorhob und natürlich noch nicht mit so ausgebreiteten Kenntnissen und Erfahrungen ausgerüstet war wie Darwin selber. Goethe hat seinerseits durch die Entdeckung des Zwischenkieferknochens eine der wichtigsten Gemeinsamkeiten zwischen dem tierischen und menschlichen Schädel bekräftigt. Linné hat in Bezug auf Pflanzenphysiologie Dinge vorausgesehen, die erst Generationen später Gemeingut der Wissenschaft geworden sind. Goethe seinerseits war der Entdeckung der wichtigsten Vitamine sehr nahe. Wenn Linné den so genannten Celsiusthermometer konstruierte, so hat Goethe auf seine Art die meteorologischen Forschungen höchst wesentlich, ja grundlegend gefördert. Ihm verdankt man die Aufnahme der Howardschen Terminologie für die Wolkenbilder mit deren klassischen Bezeichnungen. Er hat als erster die genaue und tägliche Beobachtung durch meteorologische Anstalten in Weimar durchgeführt. Wenn Linné nahe daran war, das Wesen der Bakterien zu erkennen, so hat Goethe die unerhörte Bedeutung der Chemie für die Erkenntnis der biologischen Vorgänge vorausgesehen und den Zusammenhang zwischen Chemie und Elektrizität in einer Epoche erkannt, wo alle diese Wissenschaften noch so zu sagen in den Kinderschuhen waren. Wie Linné, so lag ihm die geologische Forschung innig am Herzen. Aufs lebhafteste beschäftigte ihn das Problem der Eiszeit und die Frage: Vulkanismus oder Neptunismus. Ja, er hat es leider nicht mehr erleben können, dass seine Grundauffassung durch die massgebenden Forschungen LYALLS bestätigt wurde.

Grosse Geister sind wie Antennen. Sie nehmen die geheimen Schwingungen auf, die das Weltall durchströmen. Beide, Linné und Goethe, waren mit der eigentümlichen Prophetengabe begnadet, der eine von der Dichtkunst zur Wissenschaft gelangend, der andere von der Wissenschaft beinahe ins Dichterische emporragend. So hat Goethe vielleicht als erster gewusst, welche grundstürzende Veränderung unser Leben durch die Maschine erfahren werde und durch die Verdrängung des Handwerks. So hat er die Bedeutung des Panamakanals und des Suezkanals vorausgesehen, noch ehe die Welt auch nur zum Bewusstsein von der Bedeutung dieser Probleme gekommen war. Bei Linné fehlen so grossartige Ausblicke in die Zukunft. Aber dafür hat er eine wissenschaftliche Tat gesetzt, mit der keine der Goetheschen Forschungen sich vergleichen kann. Und so verdankt die Wissenschaft ihm und seiner schlichten Vernunft mehr, als der himmelstürmenden Phantasie seiner Schüler und Gegners.

TILL DANSKEN JOHAN CHRISTIAN FABRICIUS' 200-ÅRSMINNE

* 7.I.1745, † 3.III.1808

AV

FELIX BRYK

MED VÄLDETS »RÄTT» UNDERKUVADE DET AUTORITÄRA Tyskland det ena fria folket efter det andra, men ej nog härmed, det annekterade också dessa folks längesedan hädangångna andliga stormän. Jag tänker nu närmast på JOHAN CHRISTIAN FABRICIUS, som man sökte införliva med den rent tyska kulturkretsen samtidigt som den tyska härsmakten höll Danmark besatt. Den 15 oktober 1941 instiftade nämligen Deutsche Entomologische Gesellschaft i Berlin en »Medaille zum Gedächtnis des großen deutschen Entomologen Johann Christian Fabricius».

Ännu på våren 1939 räknade man dock i Tyskland ingalunda Fabricius såsom tysk. I sitt i *Revue française de Lépidoptérologie* publicerade referat om min till Internationella entomologkongressen i Berlin 1938 insända publikation om Fabricius kallade en av Tysklands ledande entomologer Fabricius »grand entomologiste scandinave». Och skandinav var han förvisso, ty Sverige och Norge voro honom lika kära som hans eget fädernesland.

Han föddes den 7 januari 1745¹ i Tønder såsom son till den därstädes praktiserande Stads- og Amtsphysicus JOHAN CHRISTIAN FABRICIUS och hans maka ANNE, f. HENNINGSEN, alltså i samma Tønder, som vid omröstningen efter första världskriget så enigt och övertygande bekände sin samhörighet med det danska folket. Jag har för övrigt aldrig hört uppgevas att vare sig Johan Christian eller hans likaledes mycket framstående släkting OTTHO FABRICIUS — »Ridder af Dannebrogen, Biskop, Doctor og Professor Theologiae og Sognepraest ved Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn» — skulle ha varit av tysk härkomst (liksom SCHIOPENHAUER och VAN

¹ J. SCHUSTERS uppgift (p. CVI) att Fabricius skulle varit född 1748 är felaktig liksom andra uppgifter från samma håll.

J. C. Fabricius. Efter kopparstick av S. Halle 1797.

BEETHOVEN av holländsk). I sin lilla skrift »Über Academien insonderheit in Dännemark» — i vilken Linnévänner f. ö. glädjande nog finner en skildring av Linné såsom lärare (p. 80) — förekomma flera ställen, framför allt i hans tillägnan till fäderneslandet, vilka ej kunna tydas annorlunda än att han var och kände sig som dansk. Och i företalet till sin »Anfangsgründe der ökonomischen Wissenschaften» urskuldar sig Fabricius för att han skrivit detta arbete på främmande språk. Hans säger där bl. a. att han vid sina föreläsningar alltid begagnar sig av det danska språket. I sitt arbete »Über die Volksvermehrung insonderheit in Dännemark» lovordar han varmt indigenatsförordningen av den 15 januari 1776, enligt vilken endast danskar, norrmän och holsteinare samt med dem jämnställda få inneha befattningar i statens tjänst. Slesvigarna äro ej uttryckligen nämnda i förordningen, de måste ha räknats till danskarna eller till holsteinarna. »Endlich sind wir», säger Fabricius, »durch das neue Indigenatsrecht wieder eine eigene Nation geworden» ... »Viel stilles Verdienst ist bei uns vom teutschen und französischen Winde verwehet worden, welches itzt vermuthlich einen festern Standpunkt erhalten wird». Ett liknande omdöme skulle aldrig kunnat fällas av en främling, som vore av samma alltigenom ärliga och rättskaffens karaktär som Fabricius.

Johan Christian Fabricius, som under två år — 1762—1764 — studerade för LINNÉ i Uppsala, lät för övrigt immatrikulera sig där som »Danus». Och nog bör väl FABRICIUS själv ha vetat för vilket land hans

hjärta klappade, vetat det långt bättre än de herrar i Berlin, för vilka en mans storhet tycks få sin riktiga sanktion först med förvärvet av tysk hemortsrätt.

Den unge danske studentens kunskaper och träffsäkra omdöme måste ha varit verkligt imponerande. LINNÉ, mästaren, fällde sålunda om den nittonårige Fabricius och hans tre år äldre släkting ZOËGA följande märkliga yttrande: »Om Fabricius kommer till mig med en insekt och Zoëga med en mossa, då tar jag av mig hatten för dem och säger: I ären mina mästare!» (»magistri mei estote vos»). Sällan har väl en ung student lyckats göra ett sådant intryck på sin lärare.

Det är tyvärr omöjligt att inom det begränsade utrymme, som står till mitt förfogande, ge en uttömmande bibliografi eller ens att flyktigt beröra Fabricii verksamhet som författare. Redan de olika arbetenas titlar ge oss en god föreställning om hans sällsynta mångsidighet. Utom åt rent naturvetenskapliga ämnen ägnade han sitt intresse särskilt åt sociala spörsmål. Hans betydelse som zoolog framgår ej minst därav att han före någon annan utnyttjade de ytterst viktiga kännetecken, som byggnaden av insekternas mundelar erbjuder, och på dem grundade ett i stort sett naturligt system. Som botanist publicerade han bl. a. en märklig skrift i vilken han framställer sädesslagens rost- och sot-sjukdomar såsom orsakade av levande organismer. Han gjorde även talrika utländska resor, och hur vittberest han var framgår av det med orden »Lustravi Sueciae montes» inledda företalet till hans *Species insectorum* (1781, p. IV—V), vari han uppräknar sina vetenskapliga resor och vilka europeiska museer han i studiesyfte besökt. Under sina resor i Sverige, Norge, Tyskland, Österrike (Wien), Frankrike (Paris), England och Skottland och Ryssland (S:t Petersburg)¹ förvärvade han en oerhört vidsträckt erfarenhet, som jämte hans stora medfödda begåvning förskaffade honom ett ännu idag orubbat anseende som en av alla tiders mest betydande naturfilosofer.

Utvecklingstanken, på vilken de största tänkare slipat sitt skarpsinne, fann i honom en lika genial som originell tolk; han blev också en av DARWINS mest betydande föregångare. Tyvärr är det omöjligt att inom ramen av denna lilla uppsats gå närmare in på hans tankegång. Ur hans »Resultate naturhistorischer Vorlesungen», vari han även citerar ett av SOULSBY ej omnämnt brev till Linné år 1766 (p. 144), anför jag därför endast följande: »Jeder besondere Umstand des Clima's, der Nahrung, der Zeugung, selbst manche zufällige Beschädigung kann zu diesen besonderen Abweichungen Anlaß geben und dadurch neue Abänderungen bilden, die in einer langen Reihe verflossener Jahre in wirkliche und beständige Arten übergehen». Detta låter

¹ SCHUSTERS uppgift (p. CIX (xv)) att han även besökt Litauen är oriktig och beror på missuppfattning av en passus hos Fabricius (1804, p. 191) rörande den litauiska björnmänniskan, vilket jag tidigare behandlat (1943). —

nästan som ett yttrande av LAMARCK. Den tyvärr alltför tidigt bortgångne KAI HENRIKSEN har t. o. m. försökt härleda Lamarcks livsverk ur dennes umgänge med FABRICIUS, vilken skulle påverkat honom under sin vistelse i Paris. Detta synes mig dock vara att gå för långt. Lamarck var en självständig och originell tänkare, som redan två år tidigare varit inne på liknande tankar, vilka han senare logiskt sammanfattade i sin odödliga »Philosophie zoologique», ett av den modärna descendensteoriens monumentalverk. Liknande revolutionerande tankar hade för övrigt redan då uppstått hos många forskare som reaktion och protest mot den okritiska och dogmatiska linnéanska artdefinitionen, ja de kunde nästan sägas vara allmän egendom alltsedan den geniale fransmannen BENNOIT DE MAILLET redan i början av 1700-talet givit den första impulsen till dem. Det kan nästan anses bevisat att Lamarck genom BUFFONS skrifter rönt inflytande av de Maillet.

Det var emellertid icke blott för att utbyta tankar med andra forskare eller för att bedriva specialstudier i de världsberömda samlingarna som Fabricius besökte Paris, Europas andliga centrum, utan till stor del också därför att han som fritänkare trivdes där så utmärkt väl. Upprepade gånger besökte han jakobinerna, och man såg honom också någon gång i konventet. Paris blev f. ö. ett andra hem även för hans hustru CECILIA, f. AMBROSIUS, den store KLOPSTOCKS fint bildade väninna och en ivrig förfäkterska av kvinnans rättigheter, om vilken STEFFENS berättar så många egendomliga historier i sina memoirer, som t. ex. när hon en gång i negligé ur sitt sovrum i Köpenhamn kastade ut LAVATER, vilkens besök hon länge ivrigt inväntat. Hon var raka motsatsen till Linnés hustru, som Fabricius i sin klassiska skildring av vistelsen på Hammarby — ett av de viktigaste autentiska dokument vi ha om Linnés privatliv — framställer som en ej vidare sympatisk person. Hans karakteristik av henne bestyrkes f. ö. av en annan utländsk Linnélärjunge, JOHANN BECKMANN. Även Fabricius själv var den diametrala motsatsen till sin avgudade lärare: en anspråkslös, oegennyttig natur, i politiskt avseende stående ganska långt åt vänster, en person som ständigt hade att kämpa med ekonomiska bekymmer, emedan hans ars amabilis ej var någon mjölkko, som kunde bereda honom fördelar och välstånd.

Det bör ej lämnas onämnt att Fabricius även sammanträffade med SWEDENBORG, om vilken han, den nyktre naturforskaren, yttrade följande: »Det är samma förvirring, som så ofta sätter människan i stånd att med full övertygelse tro på de mest vansinniga ting. Sålunda tror man sig vara Gud eller kejsare eller gå på ben av glas, och det är på samma sätt, som Swedenborg talar med andarna. Han berättade själv för mig under min vistelse i Sverige, att när han om natten länge och intensivt fördjupat sig i tankar om andarna och om själens tillstånd efter döden, då hade det plötsligt blivit ljust i hans huvud, och andarna hade tydligt stått framför honom.»

Det förtrampade och under ockupationsmaktens ok suckande Danmark kunde ej självt fira minnet av sin store son, ty inkräktaren gjorde anspråk på honom som sin, men i Sverige gick bemärkelsedagen icke alldeles obeaktad förbi. Svenska Telegrambyrån utsände sålunda en liten notis, som bl. a. publicerades i Svenska Dagbladet, och i Göteborgs-Tidningen den 7 januari skrev signaturen B.K.B. en värdefull uppsats, »Darwinföregångare berömd Linnélärjunge», vari författaren rättvist värdesatte Fabricii livsverk. Han drog sig därvid icke ens att i sin beundran yttra: »Strängt taget har Fabricius kommit att betyda mer för naturforskningens utveckling än hans vida berömdare lärare Linné». En så hög uppskattning av Fabricii betydelse torde dock kunna diskuteras.

LITTERATURFÖRTECKNING.

- ANONYMUS (= E. M. HERING) I: Rev. Franç. Lép. (L' Amateur de Papillons), IX, nr. 13, p. 240—243 (1939).
- BRVK, FELIX, Linnés mest framstående lärjunge — en dansk predarwinist. I: Vandringar i naturens och kulturens riken, Stockholm 1924. (SCHUSTER, p. CXVI nota, SOULSBY, nr. 3058 b.)
- Vad menade Linné med sin »vilda människa»? I: Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning, Årg. 112, nr. 116 B, p. 4 (22. V. 1943).
- FABRICIUS, J. CHR., Über Academien insonderheit in Dännemark (Koppenhagen, 1796).
- Resultate naturhistorischer Vorlesungen. Neue wohlfeile Ausgabe. Kiel [1804] (HAGEN, I, nr. 28).
- Anfangsgründe der ökonomischen Wissenschaften. (Flensburg, 1773.)
- Von der Volksvermehrung insonderheit in Dännemark (Hamburg & Kiel, 1781).
- Einige nähere Umstände aus dem Leben des Ritters von Linné. I: Deutsches Museum, I, p. 43—44, II, 39—48 (1780).
- Reise nach Norwegen. Hamburg 1779 (NB. p. 23—32 innehåller THUNBERGS beskrivning av genus *Fabricia* med 6 arter!).
- Forsøg til en Afhandling om Planternes Sygdomme. I: Norsk. Vid. Selsk. Skr. vol. V, p. 431—492 (København, 1774).
- Systema Glossatorum edidit FELIX BRVK (Neubrandenburg, 1938). (Ref.: FRANCIS J. GRIFFIN, J. Soc. Bibliogr. Nat. Hist., I, part 9, p. 261—267 (1939).
- (Porträtt) I: LAHDE, G. L., Høftkobberstikker: Portraetter med Biographier af Danske, Norske og Holsteenere, Fjerde Hefte, Kjøbenhavn, 1805.
- HENRIKSEN, KAI L. I: Entomologiske Meddelelser, XV, p. 84—97 (København, 1921).
- SCHUSTER, JULIUS, Linné und Fabricius. München u. Zwickau, 1928 (SOULSBY nr. 3092).
- STEFFENS, HEINRICH, Was ich erlebte. Breslau, v. III. (1841).

AVA-EKEN PÅ FÅRÖN

AV

SVEN EKMAN

DÅ LINNÉ UNDER SIN GOTLÄNDSKA RESA ÅR 1741 besökte Fårön, rastade han med sitt sällskap den 29 juni vid gården Ava i öns nordöstra del. Härom skriver han i sin *Öländska och Gotländska Resa... förrättad Åhr 1741* (Stockholm och Upsala 1745), s. 203: Här svalkade vi oss i den brännande hettan under en stor Ek, som stod på Gården. Eken var en af de ansenligaste: ty des Stam var 7 alnar omkring, des Högd var 37 alnar, och des Grenars sträckning eller diametren genom Kronan var 44 alnar.»

Då jag i september 1944 några dagar vistades på Fårön, gjorde jag ett besök vid Ava för att fotografera och mäta eken. Den befanns vid brösthöjd (omkr. 130 cm över marken) ha en omkrets av 568 cm. Trädet var alltigenom friskt; en medelstor gren var nyligen avblåst och låg grön på marken. Eken fridlystes den 17 maj 1911.

Ava-ekens omkrets kring stammen har blivit mätt flera gånger mellan 1741 och 1944. Då det torde vara enastående, att ett träd blir mätt så många gånger under en följd av mer än 200 år, kan det ha sitt intresse att jämföra de olika mätningarna och följa trädets tillväxt. Närmast efter Linné tog C. F. NYMAN ett mått år 1840. Han säger (enligt K. JOHANSSON, se nedan) i *Bidrag till Gottlands Flora*», att eken då var $7\frac{3}{4}$ alnar i omkrets. P. A. SÄVE meddelar i en uppsats: »Svenska fornminnen, 2. Hörsne-eken på Gotland» (signerad S) i *Ny Illustrerad Tidning* för 1866, s. 303, en notis om »Ava-eken på Fårö (mätt av v. Linné 1741), som nu är åtta och en halv aln vid», och i *Skogens sagor*» (Stockh. 1877; avtryck ur *Tidskr. f. Skogshushålln.* 1876) säger Säve s. 20, att »Ava-eken på Fårön (som växer på flygsandsjord)... var 1870 i omkrets 16 fot 8 tum». Detta är 6 cm mindre än det mått han uppgav 1866, men uppgiften är mer preciserad än det mer ungefärliga $8\frac{1}{2}$ alnar och torde därför äga vitsord framför detta. K. JOHANSSON säger i sin uppsats *Om Ava-eken*» (*Sveriges Natur*, 1911), s. 20, att enligt en mätning, som 1898 gjordes av ägaren till den ena av de båda gårdarna i Ava, »var omkretsen vid brösthöjd 8 alnar 22 tum (529 centimeter) och att han själv 1910 fann värdet vara 530 cm.

Slutligen har laboratorieföreståndare GUSTAV SANDBERG meddelat mig, att under en av professor R. SERNANDER ledd exkursion i juni 1928 omkretsen mättes på 3 ställen av stammen och visade sig på 130 cm höjd över marken vara 551 cm, på 140 cm höjd (kring fridlysningstavlan) 550 cm och på 150 cm höjd likaså 550 cm. Den förstnämnda höjden torde komma närmast begreppet brösthöjd.

Vid mätningarna före 1898 talas icke om brösthöjd. Jag antar emellertid i det följande, att även dessa mätningar utfördes vid denna höjd.

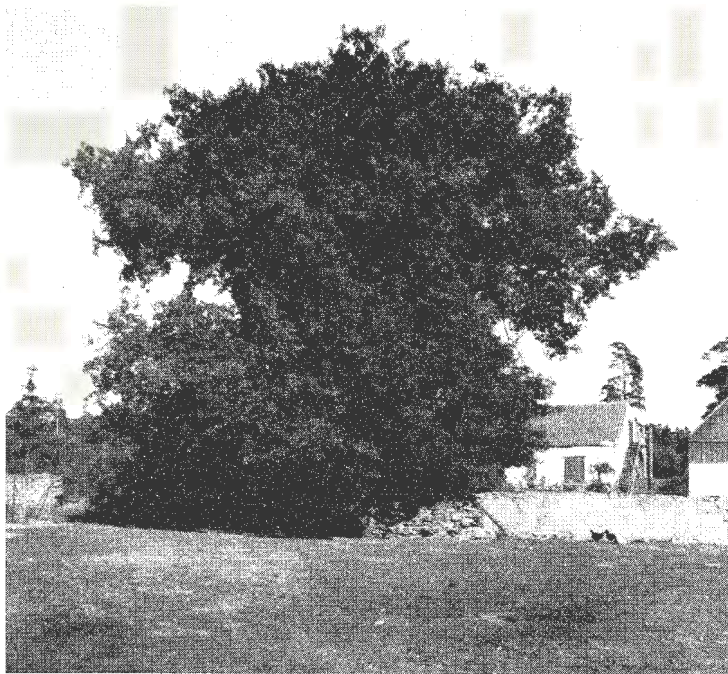
Om alla värden sätts i centimeter, få vi följande mått för de olika tiderna:

Linné	1741	omkrets	416	cm
Nyman	1840	»	460	»
Säve	1866	»	505	»
»	1870	»	499	»
Ågaren	1898	»	529	»
Johansson	1910	»	530	»
Sernanders exk. .	1928	»	551	»
S. E.	1944	»	568	»

En uträkning av omkretsens årliga tillväxt på grundval av dessa mått lämnar följande värden i millimeter:

1.	1741—1840	årlig tillväxt i omkrets	4,44	mm
2.	1840—1870	»	»	» 13,00 »
3.	1870—1898	»	»	» 10,71 »
4.	1898—1910	»	»	» 0,83 »
5.	1870—1910	»	»	» 7,75 »
6.	1910—1928	»	»	» 11,67 »
7.	1928—1944	»	»	» 10,62 »

I denna serie avvika perioderna 1 och i synnerhet 4 från de andra genom sina låga värden och perioden 2 genom sitt höga värde. Olikheter mellan de övriga äro icke större än att de kunna bero på att »brösthöjd» är ett något tänjbart begrepp på grund av ojämnheter i marken m. m. Det är ju också möjligt, att ekens tillväxt icke varit likformig. Men avvikelserna hos perioderna 1, 2 och 4 torde kräva andra förklaringar. Det örefaller riktigast att låta period 4 ersättas av 5, som grundar sig på JOHANSSONS egen mätning. Beträffande perioderna 1 och 2 har JOHANSSON i sin nyssnämnda uppsats påpekat, att NYMANS mått från 1840 möjligen kan vara taget nedanför brösthöjd, där omkretsen är omkr. 10 cm mindre än vid brösthöjd, och att Linnés mått troligen är tämligen starkt avrundat uppåt. Dennes uttryck 7 alnar ger ju också intryck att vara endast ungefärligt. Det synes mig också förklarligt, om han nöjt sig med ett ungefärligt mått. Han ville väl framför allt bestyrka, att eken, som han säger, »var en av de ansen-

Ava-eken sedd från nordost. S. E. foto 13.9. 1944.

ligaste», och det är icke otänkbart, att han uppdragit mätningen åt någon av de sex yngre reskamraterna, om vilka han i företalet säger, att de »med all flit voro mig behjelpelige vid undersökningar». Kanske har vederbörande därvid saknat måttband och använt sig av armmått (famntagning), vilket ju än i dag är ett allmänt använt sätt att taga grovmått i famnar eller alnar.

För att få ett antagbart medelvärde för Ava-ekens årliga tillväxt är det tydligen säkrast att utgå från det tidigaste mått, som ger intryck av att vara taget med större noggrannhet. Detta är antingen NYMANS $7 \frac{3}{4}$ alnar för år 1840 eller SÄVES 16 fot 8 tum för år 1870. Då uppgiften i tum innebär större precision än uppgiften i kvartsalnar, väljer jag SÄVES mått och gör alltså en uträkning för perioden 1870—1944 (74 år med en tillväxt av 690 mm). Den årliga tillväxten i omkrets visar då ett medelvärde av 9,31 mm, diameterns tillväxt värdet 2,96 och årsringarnas medeltjocklek, som är densamma som radiens årliga medeltillväxt, värdet 1,48 mm.

Om vi få antaga samma tillväxthastighet även för tiden 1741—1870, skulle omkretsen vid Linnés besök varit ungefär 380 cm eller 6,4 alnar.

Ett försök att med ledning av ovanstående beräkning bestämma Ava-ekens ålder kan naturligtvis förefalla mycket vanskligt på grund av de redan antydda felkällorna, vartill kommer den okända skillnaden i tillväxthastighet mellan trädets yngre och äldre levnadsperioder. Emellertid underlättas

Stamdiametersns årliga tillväxt (i mm) i olika ekbestånd.

Varje siffra är medeltal för minst 4 femårsperioder och varje femårsperiods (här icke meddelade) siffra är medeltal för 100—1800 träd. Enligt sammandrag av tabeller i S. PETRINIS redogörelse av år 1942. Längst ned några andra siffror för jämförelse.

Beståndets läge .	Hall.	Bohusl.	Hall.	Dalsl.	Visingsö	Bohusl.	Visingsö	Visingsö	Visingsö	Visingsö
Provytans nr . .	160	344	159	564	526	339	486	481	528	578
Markens lera, %	2,1	2,3	3,4	3,8	4,7	9,9	11,8	16,9	28,9	48,5
Trädens ålder										
40—70 år . .	—	2,3	—	—	—	2	—	—	—	—
55—75 " . .	—	—	—	2,87	2,67	—	—	—	—	—
65—90 " . .	—	—	—	—	—	—	3,8	—	—	3,2
75—100 " . .	—	—	—	—	—	—	—	2,71	3	—
154—165 " . .	1,46	—	1,65	—	—	—	—	—	—	—
3 st. 18-åriga ekar i Uppsala med resp. 4,8, 5,8 och 7,08 mm årlig medeltillväxt av diametern;										
1 » 22-årig ek i Uppsala med 8,68 mm årlig medeltillväxt av diametern;										
Ava-eken: 2,96 mm årlig diameter tillväxt.										

försöket av en jämförelse med de undersökningar över ekars tillväxt, som utförts på Statens Skogsförsöksanstalts försöksytor i sydsvenska ekbestånd och vilkas resultat publicerats av S. PETRINI (i Meddel. fr. Statens Skogsförsöksanst., 33: 2, 1942). I ovanstående tabell har jag ur PETRINIS tabeller gjort några utdrag och sammanställningar, som belysa stammens årliga tillväxt hos olika gamla träd på olika jordmån. Som index för den sistnämnda har jag tagit halten av lera uttryckt i procent av den för övrigt grusiga och sandiga marken.

Det framgår av denna tabell, att markens halt av lera inverkar något litet på tillväxthastigheten men att trädens ålder betyder mera. De minst 150-åriga träden växa betydligt långsammare än de yngre, och ännu större är skillnaden gentemot de 4 ekarna i Uppsala, som äro upptagna nederst i tabellen. Dessa 4 träd stå i min trädgård och äro planterade av mig. Deras stora tillväxthastighet kan bero dels på deras ungdom, dels på jordmånen (lera ovanpå sand), dels också på deras fria läge; den långsammast växande står beskuggad av två andra. Enstaka ekar i PETRINIS tabeller ha givetvis haft starkare tillväxt än medeltalen angiva. Ava-ekens tämligen goda tillväxt beror möjligen på att den står fritt belyst från alla sidor.

Enligt tabellen förhåller sig tillväxthastigheten hos de minst 150 år gamla bestånden till hastigheten hos de högst 100 år gamla på lika lerfattig mark ungefär som 3 till 5. Om vi antaga, att Ava-ekens tillväxt under olika åldersperioder förhållit sig på samma sätt och att den alltså ökat diametern årligen under den tidigare perioden med 5 mm och under den senare med

de konstaterade 2,96 mm, och om vi vidare förenkla beräkningarna så, att 125-årsåldern får utgöra gräns mellan de båda perioderna, får man trädets ålder enligt följande uträkning (stammens nuvarande diameter är 1808 mm):

$$125 + \frac{1808 - 5 \cdot 125}{2,96} \text{ år} = 525 \text{ år. K. JOHANSSON kom 1911 på andra grunder}$$

till det resultat, att trädet då var omkr. 500 år gammalt, alltså nästan på pricken samma resultat. Ava-eken torde alltså ha grott under de första decennierna av 1400-talet.

Ava-ekens storlek överträffas emellertid av åtskilliga svenska ekar. Från Gotland omtalar SÄVE i Skogens sagor några forntida stora ekar, vilkas omfång, omräknat i meter, han uppger till mått mellan 6,23 och 7,97 m, och vad nutida ekar beträffar har A. HÜLPHERS (i Lustgården, 9, 1928) omtalat 9 exemplar i Skaraborgs län med mått i brösthöjd mellan 5,67 och 8 m. Eken med sistnämnda mått, som står vid Öredal i Hangelösa s:n n. v. om Skara är, så vitt jag lyckats utröna, Sveriges näst största ek. Lika stor var den av SÄVE omtalade Hörsne-eken på Gotland (27 fot = 7,97 m i omkrets), »ett uti folksagan heligt offerträd», som 1865 skattade åt förgängelsen; den avbildades av SÄVE i Ny Illustrerad Tidn. 1866, s. 304. Sveriges största ek är den bekanta eken vid Kvill i Rumsulla s:n i Kalmar län, som enligt en tidningsnotis lär äga den oerhörda omkretsen 12,75 m och i sin ihåliga stam rymma 16 personer samtidigt (alla stående?). Det vore önskvärt att få veta, hur nämnda mått är taget. På gamla ekar är stammens nedersta del ofta mycket knölig, och knölarna, som delvis markera de grövsta rötternas utgångsställen, kunna hos en och annan ek sträcka sig högre upp på stammen än till brösthöjd. Ett exempel härpå är den s. k. kungs-eken vid Kungshamn (Flottsund) s. om Uppsala, även den en av de ekar, som äro grövre än Ava-eken. Den står på sluttande mark. Vid 1 m höjd över marken på ena sidan, vilket är nära 2 m högt på den andra, är omkretsen nu 980 cm, men måttbandet gick här i luften i de breda mellanrummen mellan de utstående knölarna. Det sistnämnda var också, fastän i mindre grad, fallet vid 160 cm höjd, där omkretsen var 770 cm. Först vid 190 cm höjd kunde måttbandet hela tiden följa stammen, och omkretsen var här, strax nedanför fridlysningstavlan, 704 cm. Här var också stammens smalaste parti, innan den uppåt vidgade sig mot de nedersta grova grenarna. Denna ek är alltså ett exempel på att ett mått i brösthöjd icke alltid är ett uttryck för den egentliga stammens tjocklek. Nästan på centimetern lika vid är den likaså enligt lag naturskyddade jätteen vid Krusen-berg söder om Uppsala, som 30—35 cm nedanför fridlysningstavlan, d. v. s. på stammens smalaste parti och 130 cm över markytan på denna sida, har en omkrets av 700—703 cm (två olika mätningar).

LINNÉ OCH BALSAMERINGS- KONSTEN

AV

TELEMAK FREDBÄRJ

I LINNEAN SOCIETY'S SAMLINGAR HAR BIBLIOTEKARIEN A. HJ. UGGLA funnit ett Linnémanuskript om balsamering. Det är avfattat på latin och är skrivet på ett kvartblad, vikt så att fyra smala sidor uppkommit. Nedtill å den sista har Linné gjort en skiss till titelblad för "Linnæi Systema Lapid[um] secund[um] princ[ipia] Docimasi[æ]". Dessa ord å en kartusch omges av fyra eldsprutande berg.

Dokumentets text, som genom talrika överskrivna ändringar av latinet är svårläslig, lyder som följer:

[I ro] Veterum Balsamandi methodus inter artes fere deperditos recensetur, hinc multi de ejus administrandi modo integra volumina reliquere, vix tamen obtinetur ut corpus per centum annos, licet summa adhibeatur doctrina et diligentia, perennat,

Ægyptus præ reliquis mundi partibus de mumiis suis sese jactat, casque per totum mundum diyendit.

Arabiae deserta arenacea nec parvam copiam harum fundunt, quas sine artis adminiculo sepel[i]unt, sola arenaria infelices peregrinatores obruente, arena enim conservat ab humido et vermibus, calor autem exsiccatur.

Succini fusio et liqvefactio [nec adhuc inventa *överstruket*], tantum ab eruditis aestimanda, in conservandis corporibus, nec adhuc inventa est.

Modum (!) Balsamandi nostris in oris multum neglecta est, præterquam quod in regibus nostris ultimis, Beatae memoriae, factum [est *överstr.*] in quorum pretiosa corpora conservanda, usa est. nec in his satis feliciter successit experimentum.

Nuper autem, præterito sc: mense februarii, cum salutarem veteres lares Lundenses, menti occurrebat, quod ante annos 4 in Scania vidi, sc: mumiam, omnino integram, cujus itaque descriptioni faciendae memet e via regia paulisper dedi, quam heic habes.

[I vo] In scaniae nostrae territorio Gersensi (: giershärad :) inque parocia et templo Kæpingensi (: köpinge :) est tumulus sepulchralis exstructus, in quo variorum hominum reliquiae conservantur, inter quas etiam occurrit quædam mumia virilis, jam a morte 145 annos superstes.

Vita viri quiescentis habetur in lamina cuprea aurata sequentibus verbis vel

Her. ligger. begravnen. Erlig. oc. welbiurdig. mand. Arrild. Ugerup. till. Ugerup. som. wor. h. Axell. Ugerups. till. Vgerups. oc. F. Anna. Trollis. sönn. han. hafde. tuende. hostruer. thend. forste. F. Gissil. Podebusk. thend. anden. F. Thale. Tott.

hans. efterleverske. oc. dode. hand. på. helsingborg. slott. then. 5. Februari. aar efter. guds. burd. M.D.LXXXVII. hvis. siell. gud. hafve.

i. e.

hic sepultus est honestus et Nobilissimus vir arrild ugerup in ugerup, qvi erat D: Axeli ugerupi in ugerup et D: Annæ Trolli filius. habuit duas uxores, prior D: Gissil Podebusk, altera D: Thale Tott, qvæ supervixit. et mortuus est helsibgi promontorio [?] die 5 febr 1737 [sic]. cujus anima[m] deus habeat.

præparatus erat alumine ut credo non pice... [några ord oläsliga] etiam vitriolo.

Ugerup est... [lucka] [qvæ videtur *överstr.*] proxime a templo in qvo habitavit.

Cadaver hoc ante plurimos annos a Dnis in Hwitsjöfle vestimentis et scrinio sepulcrali munitum est, qvæ [jam iterum *överstr.*] computrevare, eo superstite.

Longitudo viri est maxima. sc: [lucka] ulnarum. pondus levissimus. per duos autem ultimos annos male multatus est. sc: brachio et capite, quod [sic]

ante 4 annos dum eundem vidi crinibus et barbula erat munitus. ungues nunc perierunt [?]

abdomen in altero hypochondrio aperui ut examinarem, qva materia erat repletum, et puros esse strobiles lupuli observavi.

caro vix adest, corium crassum et ab ossibus spatio remotum conspicitur.

ossa spongiæ adinstar porosa et fragilia sunt.

mumia[m] hanc 145 annorum unum per centennium integram fuisse facile videre est, si modo a pluviis fuisset libera, qvibus se committere evecta est, cum tumulus ejus renovaretur ante aliquot annos qvibus accessit cadaverum plurium in eundem locum putrefactio. huic communicata qvod maximum huic attulit detrimentum. simile omne solvere sui simile est axioma chemicorum

[2 vo] E Differt ab aliis mumiis levitate, et raritate fibrorum.

Hr Axell ugerup Landsherren hade så bekomit Konung Gustafs (: rmi :) skrifvelse om then tiufwe hopen (: Dacke etc. :) ty lät han slå effter honom. Girs Kong gustafs krönika 385.

Eller i svensk översättning:¹

De gamles sätt att balsamera räknas till de så gott som förlorade konsterna. Därför ha många författare lämnat efter sig hela böcker om tillvägagångssättet. Likväl ernås knappt, att kroppen håller sig i hundra år, trots att största grad av kunskap och omsorg kommer till användning.

Egypten berömmar sig framför alla andra delar av världen av sina mumier och säljer dem över hela världen.

Arabiens sandiga öknar frambringa även en ej ringa mängd av dem, i det att de utan något konstens biträde begrava dem endast genom att sanden överväldigar de olyckliga resenärerna. Sand skyddar nämligen mot fukt och maskar, medan hettan uttorkar dem.

Konsten att smälta bärnsten och göra den flytande, vilken skulle uppskattas så högt av de lärde, har ännu ej blivit funnen.

Sättet att balsamera har i vårt land högeligen blivit försummat, med undantag av att det tillämpats i avseende på våra senaste konungar saliga i åminnelse för att bevara deras dyrbara kroppar, men även i detta fall har försöket varit föga lyckligt.

¹ Avskriften och översättningen äro gjorda av bibliotekarien UGGLA. För dessa, liksom för hans övriga bidrag till denna uppsats, ber jag härmed få tacka.

Då jag emellertid nyligen, d. v. s. under februari månad, besökte Lund, kom jag att erinra mig, vad jag sett i Skåne för fyra år sedan, nämligen en mumie, helt bibehållen. Jag vek därför något av från allmänna landsvägen för att göra en beskrivning av denna, som härmed följer.

I Gärds härad i vårt Skåne och i socknen och kyrkan Köpinge är en gravplats uppförd, i vilken åtskilliga människors kvarlevor bevaras, och bland dem förekommer också en manlig mumie, som nu 145 år efter fränfallet finnes bevarad.

Den avlidnes levnad meddelas på en förgylld koppartavla med följande ord:

Her. ligger. begrafven. Erlig. oc. welbiurdig. mand. Arrild. Ugerup. till. Ugerup, som. wor. h. Axell. Vgerups. till. Vgerups. oc. F. Anna. Trollis. sönn. han. hafde. tuende. hostruer. thend. forste. F. Gissil. Podebusk. thend. anden. F. Thale. Tott. hans. efterleverske. oc. döde. hand. på. helsingborg. slott. then. 5. Februari. aar. efter. guds. burd. M.D.LXXXVII. hvis. siell. gud. hafve.

Han var som jag tror behandlad med alun, icke med beck, . . .¹ samt med vitriol.

Ugerup, där han bodde, är . . .² helt nära kyrkan.

Detta lik blev för åtskilliga år sedan av herrarna till Vittskövle försett med kläder och en kista, vilka sedan förmultnat, medan han finnes kvar.

Mannens längd är betydande eller . . .² alnar; hans vikt är mycket ringa. Emellertid har han under de två senaste åren lidit svåra skador, i det han nämligen förlorat en arm samt huvudet.

Då jag såg honom för fyra år sedan, hade han hår och ett litet skägg. Naglarna äro nu borta.

Jag gjorde en öppning i underlivet vid ena sidan för att undersöka, med vad ämne han var fylld, och fann att det var rena humleaxen. Något kött finnes knappast kvar, huden är tjock och synes något åtskild från benen.

Benen äro porösa som tvättsvamp och sköra.

Man kan lätteligen se, att denna mumie, 145 år gammal, skulle alldeles bibehållit sig ett århundrade, om den ej utsatts för regn. Detta skedde dock, då den bars ut, när gravplatsen för några år sedan reparerades, vartill kom förruttnelsen hos några ditförda lik, som spred sig till denna och gjorde den stor skada. Ty att lika upplöser lika är ett kemikernas axiom.

Den skiljer sig från andra mumier genom sin ringa tyngd och genom fibrernas gleshet.

Hr Axell Ugerup Landsherren hade tå bekomit Konung Gustafs (1:mi) skrifvelse om then tiufwe hopen (Dacke etc.) ty lät han slå efter honom. Girs Kong Gustafs krönika 385.

I sin *Skånska resa*³ skriver LINNÉ om ett förnyat besök vid Köpinge kyrka:

UGERUP til Ugerup war här i Kyrkan begrafwen, och på särdeles sätt balsamerad. Då jag war här för 20 år sedan, såg jag hans kropp ännu efter 200 år oskadd, förutan skägget och håren, som woro affalna. Detta lik war inemot 4 alnar långt, men så lätt, at man med en hand kunde lyfta det samma: buken war upfylld med humla, och kroppen war balsamerad eller saturerad med alun, som utwittrade af des superficies; på kistan stod då en mässingsplåt, som nu war uphängd i Kyrkan, med följande inscription: — — —

¹ Tre oläsliga ord.

² Lucka i texten.

³ CARL LINNÆUS, *Skånska Resa*, Stockholm 1751, s. 96.

Härav kunna vi se, att LINNÉ vid tre olika tillfällen i sitt liv beskådat den i manuskriptet omtalade mumien: 1728, då han studerade vid akademien i Lund; 1732, då han för att förbereda sig till Lapplandsfärden begav sig till Lund »för att se sin förrige kiäre STOBÆUS och att informera sig uti mineralogicis»¹ — utan den väntade nyttan f. ö., då S. mest intresserade sig för petrifikater, som ej kunde väntas i fjällen —; samt 1749 under den skånska resan.

Innan vi gå vidare, kanske några personhistoriska uppgifter kunna vara av intresse.

Den omnämnda »mumien» var de jordiska kvarlevorna av den danske krigaren Arild Urup (Ugerup) til Ugerup.² Han var född 1528, var 1550—59 hovman hos Kristian III, 1561 Fredrik II:s sändebud vid Erik XIV:s kröning, där han av den svenske konungen skall ha dubbats till riddare. Han deltog senare i det nordiska sjuårskriget, först till lands, sedan till sjöss, tillfångatogs 1564 och kvarhölls 5 år i svensk fångenskap. Sändes senare i diplomatiska beskickningar, bl. a. till Moskva 1579. Blev 1580 »Lensmand» på Helsingborgs slott, där han avled 1587.³

Den av LINNÉ omtalade minnestavlan, som först satt å kistan, senare var upphängd i kyrkan, finnes tyvärr ej bevarad⁴ och Köpinge kyrkas arkiv gick förlorat vid en brand 1775, varför närmare upplysningar om mumiens vidare öden ej stå att hämta. Kyrkans nuvarande norra korsarm var intill 1859 Ugerupsinnehavarnas gravkor, då den utrymdes och omändrades till kyrkorum, varvid där befintliga kistor dels nedsänktes under golvet, dels nedsattes i grav utanför kyrkan. Enligt traditionen skall Arild Ugerup och hans närmaste släkt vila i gravkammare under kyrkans altare. Om denne danske storman är en sägen upptecknad. Han hölls på sin tid fången av svenskarna i Stockholm men fick av konung Erik tillstånd att resa hem till Ugerup och stanna kvar där under en av honom själv angiven tidrymd: medan han sådde och fick se en skörd mogna. Han reste hem och sådde gran- och tallfrö på en av sina ägor. Genom denna sin fyndighet utverkade han sålunda för sig friheten.

Avslutningen på LINNÉs koncept är ett ordagrant citat ur ÆGIDIUS GIRS, *Kon. Gustaffs den I. och Kon. Erichs den XII. Chronikor* (tr. Sthlm 1670), och syftar på Dackes »tjuvhopar», som (1541) sökte sig över Blekingegränsen och där tillbakadrevos på Axel Ugerups (Arilds faders) order. (Denne Axel Ugerup omtalas f. ö. på två andra ställen i samma bok.)

Bibliotekarien UGGLA har även i Linnean Society sett en prememoria

¹ TH. M. FRIES, *Linné. Lefnadsteckning*. Del I, s. 83.

² C. F. BRICKA, *Dansk biografisk Lexikon*, Bd XVIII. Köpenhamn 1904.

³ SELMA LAGERLÖF har i en novell *Tale Thott* (i *Osynliga länkar*) berättat om Arild Ugerup och hans makabra kärlekssaga med sin andra hustru Tale Thott.

⁴ För efterföljande lokaluppgifter tackar jag kyrkoherde FOLKE HOLMSTEDT, Gälds Köpinge.

av LINNÉ (bland anteckningar från Lapplandsresan), skriven på första sidan av ett i 8:o vikt ark, som f. ö. är tomt. Dess text lyder:

Observationes ad Societ. Imperial.

1. de Muribus Norvegicis.
2. de oestro Lapponum.
3. de Ped. Pet. (det senare ordet otydligt, möjligen PA).
4. de caussa scorbuti arctoum
5. de orsensium obitu
6. de Balsamandi methodo Scanen[s]i
7. de Genesi Crystallor[um]
8. de morbis Lappon[um]
9. de Diæta Lappon.

Eller i svensk översättning:

1. Om fjällemlarna
2. Om den lapska bromsen
3. Om (Pedicularis?)
4. Om orsaken till nordbornas skörbjugg
5. Om Orsa-bornas dödlighet
6. Om den skånska balsameringskonsten
7. Om kristallernas uppkomst
8. Om lapparnas sjukdomar
9. Om lapparnas diet

Uppenbart är, att det rör sig om en samling uppsatser (»observationer»), som LINNÉ tänkte erbjuda den berömda *Academia Imperialis* (s. *Cæsarea*) *Leopoldino-Carolina Naturæ Curiosorum*, vilkens tidskrift *Ephemerides* utgjorde samtidens främsta internationella forum för naturvetenskapliga publikationer. TH. M. FRIES, som tryckt av denna förteckning, håller för troligt, att LINNÉ här avser Kgl. Vetenskaps-societeten i Uppsala (då alltså »imperialis» skulle vara felskrifning för »regalis»). Naturligare synes mig vara att antaga, att anteckningarna verkligen avsetts för *Academia imperialis*, i vilken LINNÉ invaldes 1736, medan han vistades i Holland.¹ Det är lätt att identifiera dessa »observationer» med kända sådana från Lapplands- och Dalaresorna. (Den senare är representerad av LINNÉs iakttagelser om dödligheten bland stenhuggarna i Orsa.) Alltså måste promemorian i varje fall vara gjord efter Dalaresan (1734). Flera av punkterna hänföra sig till uppsatser, som LINNÉ senare utgivit eller lämnat efter sig i manuskript.² Han kom dock aldrig att publicera någonting i *Ephemerides*.

¹ Han kallar den endast »Kejserliga» t. ex. i uppräknigen i meritlistan 1767. Bref och skrifv. I: 1, s. 92.

² Ad 1. *Anmärkning öfver de diuren, som sägas kamma neder utur skyarna i Norrige*. Vet.-Ak. handl. 1740. Se även *Flora Lapponica*, övers. av TH. M. FRIES, Upps. 1905, s. 229, och *Iter Lapponicum*, utg. av TH. M. FRIES, Upps. 1913, s. 141—42. — Ad 2. *Om Renarnas Brömskulor i Lapland*, Vet.-Ak. handl. 1739. *Oestrus rangiferus*, Act. Soc. Scient., Ups. 1746.

LINNÉs inval i *Academia imperialis*, för vilket han själv verkat bl. a. genom en skrivelse till akademimedlemmen C. J. TREW¹, gav honom enligt akademistadgarna ett särskilt namn, *Dioscorides secundus*², vilket namn han lät inpräglä på sin sigillring jämte akademiens valspråk *Numquam otiosus* (aldrig sysslolös).

Det i detta sammanhang intressanta är, att LINNÉ som ett särskilt ämne för en tilltänkt publikation angivit »den skånska balsameringsmetoden». Att han hyste ett speciellt intresse för balsameringskonsten, framgår även av ett par andra ställen i hans skrifter.

Vid sitt besök i Falu gruva 1734 fick LINNÉ se ett av naturen själv konserverat lik. Det var den s. k. »FET-MATS», gruvdrängen MATS ISRAELSSON, som 1677 begravdes under ett gruvras och 1719 återfanns fullt bibehållen, igenkändes av den då 70-åriga fästmon, nu en grånad och böjd gumma. Han blev sedan utställd i monter till allmänhetens beskådande, men förändrades så småningom, föll sönder och begrovs 1749.³ LINNÉ skriver om honom i sin Dalaresa⁴:

En karl, som legat 47 år i grufwan, kallad petrificerad, är dock allenast inkrusterad eller blefven till *stalactites*.

I sina föreläsningar över stenriket (1747—48) behandlar LINNÉ samma observation⁵:

Hwad karlen i Falun widkommer, så är han ej petrificerad utan allenast saltad med victriol; och som salt solveras af lufften, så förgår han ock med tiden.

Slutligen säger LINNÉ i *Collegium dieteticum*⁶:

Kjött uti mildt wäder kan lätteligen ruttna; men är det saltat, står det sig. Karlen i Falu grufwa och jämväl karlen i Köpings kyrkja stå som de woro balsamerade.

I föreläsningarna över stenriket förekommer även en annan notis, som åger ett visst samband med balsamering. LINNÉ säger angående bärnsten⁷:

Se även *Flora Lapponica*, s. 297—99, *Iter Lapponicum*, s. 83—84, s. 143, *Iter Dalecarlicum*, utg. av E. ÄHRLING, Sthlm 1889, s. 352. — Ad 4. *De scorbuto*, Diss. Ups. 1775. Se även *Iter Lapponicum*, s. 252. — Ad 5. *Iter Dalecarlicum*, s. 255. — Ad 8. *Om Lappland och lapparne* (bihang till *Iter Lapponicum*, s. 249 o. ff.), *De morbis Lapponum* (bihang till *Iter Lapponicum*, s. 259—60).

¹ G. SCHMID & H. FREUND, *Linné und Academia naturae curiosorum*. Sv. Linnésällsk. årsskr. 1930.

² »Dioscorides no 2», ty en tidigare medlem hade burit samma namn.

³ K.-E. FORSSLUND, Falu gruva och Stora Kopparbergs bergslag. Stockholm 1936.

⁴ CARL VON LINNÉs *Ungdomsskrifter*, samlade af E. ÄHRLING. Stockholm 1889. Del II, s. 361.

⁵ CARL LINNÆI *Beskrifning öfwer stenriket*, utg. av C. BENEDICKS. Uppsala 1907, s. 89.

⁶ LINNÉs *Dietetik*, utg. av A. O. LINDFORS. Uppsala 1907, s. 147.

⁷ CARL LINNÆI *Beskrifning öfwer stenriket*, s. 11 och s. 51.

Man har på allehanda sätt sökt at utforska, huru denna stenen skulle kunna smältas, och åter giutas öfver en annan krop, så at han sedermera kunde blifwa perlucid, på det at kroppen häruti förwarad för al förwanskning; besynnerligen kunde man då i denna stenen bewara Konungars och Monarkers kroppar för förrutnelse, at de til ewerdeliga tider måtte af efterkommande beskodas. För en slik konstns uppfinnande är utsat stort præmium.

Priset hade uppsatts av Royal Society, såsom framgår å annat ställe¹:

Probl. Soc. angl. solventi præmium magnum obtinere dat: Solvere succ. ut coeant plures et simul pellucescant.

Eller i översättning:

Det engelska sällskapet ger ett stort pris åt den, som löser problemet att smälta samman bärnstenar och samtidigt göra dem genomlysande.

* * *

LINNÉ framhåller i sitt manuskript Egypten som det land, som har de bäst bevarade mumierna. Så är ju även fallet och de äldsta av dem äro från omkr. 3000 f. Kr., medan balsameringskonsten nådde sin högsta tekniska utveckling under den 21:a dynastien, eller omkr. 1000 f. Kr.². Mumier från denna tid ha varit så väl balsamerade, att man t. o. m. kunnat påvisa sjukdomar, som de haft under livstiden. Balsameringen, som skedde under rituella former, utfördes ej av präster eller läkare, utan av ett särskilt skrä, som noga bevarade sina hemligheter. Därför finnes intet nämnt därom i de gamla egypternas skrifter. Vår kunskap om balsameringen härrör sig från senare uppgifter av HERODOTOS (omkr. 450 f. Kr.) och DIODOROS (omkr. Kristi födelse) samt från vår tids vetenskapliga undersökningar av mumierna. Den har tillgått så, att hjärnan uttogs genom näsborrarna med en järnhake, varpå skallens håligheter spolades med aromatiska oljor. Buken öppnades med en skarp flintkniv genom ett snitt i vänster flank, bukorganen uttogos, därefter bröstorganen (genom ett snitt i diafragma) utom hjärtat, som fick sitta kvar. Kroppshålorna desinfekterades med palmvin och saltlösningar, varpå de fylldes med myrra, kassia, kanel och andra starkt doftande kryddor samt med hartsindränkta linnebindor för att sålunda konservera kroppen med bibehållen yttre form. Efter hopsyning lades så kroppen i saltlake eller sodalösning under 70 dagar, varefter den torkades, troligen över sakta eld, övergöts sedan och indränktes med smälta hartser, ceder- eller olivolja, och omlindades slutligen i många lager av linnebindor, som indränkts med smälta hartser.

Mumiernas yta antog efter hand på grund av de stelnade hartserna ett asfaltliknande utseende (ehuru asfalt ej ingick i balsameringen) och troddes

¹ LINNÉ'S *Phyto svecicus*, utg. av C. BENEDICKS. Uppsala 1907, s. 20.

² Y. LÖWEGREN, *Balsameringskonstens historia*. Nord. Med. Tidskr. 1938, h. 40.

därför av eftervärlden vara indränkt med asfalt. Då detta ämne alltsedan antiken ansågs vara utomordentligt hälsobringande, blevo mumierna under medeltiden ett mycket eftersökt läkemedel, som levde kvar ännu i vår första svenska farmakopé (1686).¹ Det är denna handel med mumier som LINNÉ åsyftar, då han säger, att Egypten säljer sina mumier över hela världen — något varmed för övrigt ett oerhört skoj bedrevs.

När LINNÉ omtalar, att Arabiens sandiga öknar frambringa mumier endast genom intorkning, är det riktigt. Känt är även, att de forna inne-vånarna i Mexiko, Peru och Australien bevarade de dödas kroppar genom att gräva ned dem i torra och heta sandområden.

Den i manuskriptet strax därpå omnämnda konsten att smälta bärnsten, »som skulle uppskattas så högt av de lärde, men ännu ej blivit funnen», syftar tydligen på det av Royal Society uppsatta priset och på LINNÉs uppfattning, att denna konst skulle öppna nya vägar för balsameringen.

Den egyptiska balsameringskonsten föll så småningom i glömska. Greker och romare balsamerade icke sina döda (så när som på några få kända undantag). Först under medeltiden uppkom bruket i Europa att balsamera monarker och påvar, närmast för att de skulle kunna utställas på lit de parade, särskilt om de avlidit å främmande ort.

Även de flesta svenska konungar fr. o. m. Gustav Vasa ha blivit balsamerade. LINNÉ synes åtminstone ha varit underkunnig om att både Karl XI och Karl XII balsamerats. Endast beträffande Karl XII:s balsamering känner eftervärlden till detaljerna, då regementsfältskären MELCHIOR NEUMANN, som utförde balsameringen, själv nedskrivit en noggrann berättelse därom.² Det är icke omöjligt, att LINNÉ av den då ännu ej adlade SCHÜTZER, som personligen av NEUMANN under något av åren 1734—38 erhållit dennes berättelse om Karl XII:s balsamering³, fått taga del av dennas detaljer. Ingredienserna vid konungens balsamering äro noggrant registrerade, de voro till antalet omkring 70 och hade en sammanlagd vikt av över 23 kg, därav c:a 8 kg balsam, 9 kg kryddor, 3 kg tinkturer och 3 1/2 kg pulver. Efter uttagande av buk- och bröstviscera utsköljdes kaviteterna och tvättades upprepade gånger under ett dygn med brännvin, slagvatten och karbunkelsprit, därefter under ett dygn med myrra- och aloëtinktur, varpå de insmordes med balsam, beströddes med det balsamiska pulvret och fylldes med aromatiska kryddor samt buken hopsyddes. På liknande sätt behandlades den yttre kroppsytan. Slutligen lindades hela kroppen med lärftsbindlar, doppade i vax, blandat med välluktande oljor. Proceduren påminde, som vi se, om den egyptiska balsameringen.

Att här närmare ingå på balsameringsteknikens utveckling i modern tid

¹ Det ingick i dennas *Ceratum de Betonia*, *Emplastrum sticticum* och *Pulvis contra casum*.

² VILH. DJURBERG, *Om regementsfältskären Melchior Neumann*. Lund 1913.

³ H. SCHÜTZERCRANTZ, *Svenska Konungars Olycks-Öden*. Stockholm 1775.

skulle föra allt för långt. Det må vara nog att framhålla, att den tack vare injektion i blodkärnen av formalin, alkohol och glycerin (ev. med färgtillsats), varigenom vävnaderna fixeras och skyddas för förruttnelse, nått en hög grad av fulländning. Genom efterföljande paraffininjektioner, såsom skett med bl. a. LENINS lik, kan den döde få ett nästan levande utseende.

När LINNÉ fick se Ugerups mumie i Köpinge, väl bibehållen ännu efter 145 år, frågar han sig, om någon särskild balsameringsmetod använts, och gör fördenskull en lätt undersökning, varvid han konstaterar, att den döde behandlats med alun och vitriol (liksom Fet-Mats i Falu gruva), »icke med beck» (som de egyptiska mumierna troddes vara behandlade med). Han finner vidare genom ett insnitt i buken, att kroppen är fylld med humleax. Han kommer också till slutsatsen, att mumiens utsättande för regn och omplacering i en gravplats samman med andra, i förruttnelse stadda lik, påbörjat dess sönderfall (så som även skedde med Fet-Mats). »Ty att lika upplöser lika är ett kemikernas axiom», tillägger han nästan paracelsiskt.

Balsameringskonsten intresserade högeligen samtidens vetenskapsmän, och flera publikationer i detta ämne sågo dagen.¹ Troligen har detta stimulerat LINNÉ att nedskriva sina egna rön.

Man får också av LINNÉs framställning det intrycket, att balsameringskonsten var aktuell, d. v. s. att det gällde att taga reda på en förlorad konst. LINNÉ gick ju alltid fram med vidöppna ögon och manuskriptet ger oss prov på ett av de många uppslag, som han erhöll genom sina blotta iakttagelser, uppslag som han ibland fick tid och tillfälle att fullfölja, ibland måste lägga åt sidan, dock alltid med minnesanteckningar för att senare kunna bearbeta dem. Att han ej återupptog sin ungdoms intresse för balsameringskonsten, torde väl ha berott på att han alltmer drogs bort från medicinen och patologien av kärleken till »Flora och hennes sköna armé».

¹ Här må anges några (delvis ur med. dr ERIK WALLERS samlingar): PENICHER, LOUIS, *Traité des embaumemens selon les anciens et les modernes*. Paris 1699. BLANCARDUS, STEPHANUS, *Neue und besondere Manier . . . zu balsamieren*. Hannover 1705. GERBER, GOTTFREDUS, *Diss. inaug. med. De Conditura Mortuorum . . . Sub. Præs. J. G. á BERGEN . . . Francofurti ad Viadrum, 1712*. KETTNERUS, FRIED. GOTTL., *De mumiis ægyptiacis*. Lipsiæ 1703.

TVÅ LINNÉRECEPT

AV

TELEMAK FREDBÄRJ

TILL DE FÖRUT PUBLICERADE RECEPTEN AV LINNÉ¹ kan jag härmed framlägga ytterligare två, vilka kommit till min kännedom efter min senaste publikation i ämnet.

Det ena äges av ingenjör ERIK L. MAGNUS i Göteborg² och har följande lydelse

Rec. Cremor Tartar.

Sacchari alb. ana libr. sem.

M. f. pulv. D. S:r.

Tages ofta en à två matskedar
med vatten.

D. 5/11 1763.

Linnæus

Receptets huvudbeståndsdel är *Cremor tartari*, renad vinsten, som erhålles genom omkristallisation av den vid druvsaftens jäsning utfallna vinstenen (*Tartarus vini*, surt kaliumtartrat). Under namnet *Kalii bitartras* är denna drog alltså officinell.³

LINNÉ säger i sina föreläsningar över stenriket 1747—48⁴ om *Tartarus vini salinus*, Winsten, att den dels användes till ystning av ölost, som är ett lindrigt laxativ, dels »doger til fluss»⁵. I *Materia medica*⁶ anger LINNÉ om *Tartarus* des *vis*: *acida, eccoprotica*, d. v. s. surgörande och milt avförande, och dess *usus*: *febris calida*, d. v. s. »hetsig feber».

Enligt BERLIN⁷ verkar *Cremor tartari* i små doser bl. a. törstsläckande och febernedsättande, i full dos laxerande. Som full dos anges 2—4 drakmer.

¹ SANTESSON, Tidskr. i milit. hälsov. 1909, HEDBOM, Sv. Linnésällsk. årsskr. 1918, DRAKE, ibid. 1926, FREDBÄRJ, ibid. 1938, 1940.

² För ägarens vänlighet att erbjuda mig receptet till publicering ber jag härmed att få tacka.

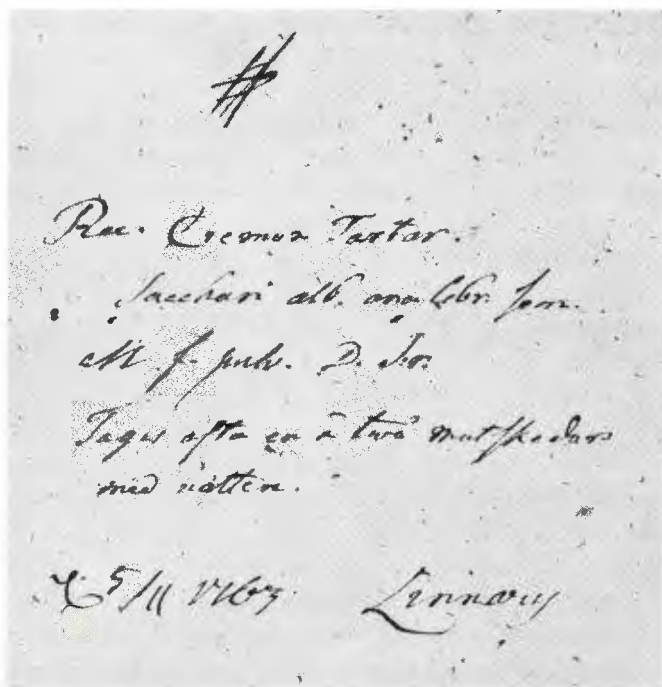
³ *Pharmacopoea suecica. Edit. X.*

⁴ CARL LINNÆI Beskrifning öfver Stenriket. Utg. af C. BENEDICKS, Upps. 1917.

⁵ Febersjukdom med avsöndring av vätska, svullnad och värk (*Sv. Akad. ordbok*).

⁶ CAROLI A LINNÉ... *Materia medica*... Lipsiae et Erlangae 1772.

⁷ N. J. BERLIN, Den svenska farmakopeen, I—II, Lund 1849—51.

I LINNÉs recept blir dosen 4—8 drakmer och måste alltså anses som mer än full.

Härav kunna vi sluta, att LINNÉ utskrivit receptet som avföringsmedel, troligen vid någon febersjukdom. Att avföringsmedel verka febernedsättande är f. ö. en gammal uppfattning, som lever kvar än i dag.

* * *

Det andra receptet är nedtecknat på en liten fyrkantig lapp, som är inklistrad i en av brevvolymerne i Linnean Society.¹ Det är skrivet med LINNÉs handstil men ej undertecknat.

R/. Amygd. dulc.

Sem. Cucumin.

Papav. alb. aa $\frac{3}{4}$ β

Sacch. alb. $\frac{3}{4}$ j

f. c. ∇. Hordei ℞ ij Emulsio, cui adde

Camphor Gr vj probe

misce² d: Emulsion at taga en the kopp hvar 4de timma om dygnet.

¹ För meddelande av detta recept tackar jag bibliotekarien ARVID HJ. UGGLA.

² Övers.: göres emulsion med 2 skålpund kornvatten, till vilket sättes 6 gran kamfer; blanda ordentligt.

Av *Anygdalæ dulces*, sötmandlar, bereddes företrädesvis emulsion, »mandelmjök» (som kan erhållas å apotek än i dag), vilken brukades som »en angenäm, kylande dryck i febersjukdomar och såsom demulcens i gonorrheer, stranguri, inflammatoriska lidanden i magen och tarmkanalen o. s. v.» (BERLIN).

Semina cucuminiis äro fröna av den vanliga gurkan, *Cucumis sativus*. De ha enligt LINNÉ (*Mat. med.*) samma egenskaper som kurbitsfrön, *Semina cucurbitæ*: uppmjukande och avkylande, ävensom samma användning: putrida febrar, sömnlöshet, stranguri, nefrit.

Semina Papaveris albi, vallmofrön, verka på grund av sin opiumhalt rogivande och smärtstillande och användas enligt *Mat. med.* (1772) vid sömnlöshet, smärtor, fluss, kräkningar, hjärnhinneinflammation.

Saccharum album är här dels ett smakkorrigens (liksom i föregående recept), dels ett nutriens.

▽ (*Aqua*) *Hordei*, kornvatten. Kornet användes enligt BERLIN till beredande av en emollierande och demulcerande dryck i febersjukdomar och inflammationer. LINNÉ uppger (*Mat. med.*) dess egenskaper: närande och kylande samt dess användning: inflammationer.

Vad slutligen den i receptet ingående kamfern beträffar, har den ju en stimulerande, diaforetisk, diuretisk och antipyretisk verkan och ordineras alltjämt vid svårare febersjukdomar närmast som ett hjärtstimulans. LINNÉ anger också (*Mat. med.*) dess användning främst vid »smitta, inflammation, alla slags febrar».

Uppenbart är alltså, att LINNÉ utskrivit receptet, måhända endast för sitt minnes skull, för att användas vid någon febersjukdom. Medicinen i fråga innehåller växtdroger, som verka febernedsättande, svett- och urindrivande, avkylande, stimulerande för hjärtat och lugnande för nervsystemet, är välsmakande, närande och genom sin stora vattenmängd törstsläckande, allt verkningar som böra eftersträvas vid behandlingen av en febersjukdom. Att denna av LINNÉ även måste ha uppfattats som akut och kortvarig framgår av den utskrivna mängden, c:a 9 dl, vilken med den angivna doseringen (tekoppsvis var fjärde timma) kan räcka högst ett dygn. Frånsett gurkfröna, som torde vara utan terapeutisk betydelse, är receptet så väl komponerat, att det med fördel skulle kunna användas den dag i dag är.

VÄXTER UR PETER FORSSKÅLS HERBARIUM Å LUNDS BOTANISKA INSTITUTION

AV

OTTO GERTZ

EN AV DE VÄRDEFULLASTE SKATTER BOTANISK MUSEUM i Köpenhamn äger utgör professor PETER FORSSKÅLS där förvarade herbarium. Denna växtsamling innehåller ett rikt antal original-exemplar av mediterrana, egyptiska och arabiska arter och tillkom åren 1761—1763 under den stora, av konung FREDRIK V bekostade expeditionen till Egypten och Arabien, i vilken LINNÉS högt förtjänste och kanske mest framstående lärjunge, finländaren PETER FORSSKÅL deltog som naturhistoriker. Hans botaniska samlingar ha visserligen ej undgått det öde, som träffat så många andra den tidens berömda botanisters, att falla offer för vanvård och därvid till stor del gå förlorade. Men ett icke obetydligt antal av de i hans herbarium ingående växterna äro dock som nämnt i behåll och ännu förhållandevis väl bevarade.

Vid olika etapper under forskningsresan hemsände FORSSKÅL till Köpenhamn omfattande samlingar av naturalier. Några bland dem synas emellertid aldrig ha kommit fram. Efter FORSSKÅLS död — han avled den $11\frac{1}{7}$ 1763, 31 år gammal, i staden Jerim i Arabia Felix — fördes hans manuskript och övriga samlingar till Danmark av hans tillgivne vän och kamrat, ingenjör-löjtnanten, sedermera kaptenen och justitierådet CARSTEN NIEBUHR, den ende av deltagarna i den så storslaget organiserade expeditionen, som överlevde forskningsfärden. FORSSKÅLS botaniska samlingar gingo emellertid ett oblikt öde till mötes. Redan några få år efter ankomsten till Köpenhamn hade de lidit allvarliga skador på grund av olämplig förvaring, och då de omsider under GEORG CHRISTIAN OEDER och MARTIN VAHL kommo under betryggande förhållanden, voro de illa åtgångna av fukt och insektfrat. Ett stort antal exemplar ur den dyrbara växtsamlingen hade därmed gått förlorade. Enligt professor JENS WILKEN HORNEMANN innehöll på 1820-talet Herbarium Forsskålîi i Köpenhamn föga mer än en tredjedel av vad FORSSKÅL insamlat (1824, p. 13).

Enligt FORSSKÅLS moderne tolkare och monograf, museumsinspektör CARL CHRISTENSEN (1918, pp. 85 ff.; 1922, p. 2), som ägnat Herbarium Forsskålii en ingående undersökning, innefattar denna samling å Botanisk Museum i Köpenhamn omkring 1,300 specimina. Med den ha tid efter annan införlivats de duplettexemplar, som på sin tid genom MARTIN VAHL (CHRISTENSEN, 1918, p. 83) utlämnats till andra botanister i Danmark (HEINRICH CHRISTIAN FRIEDRICH SCHUMACHER, NIELS HOFMAN BANG, JENS WILKEN HORNE-MANN). VAHLS eget herbarium, vilket likaledes innehöll ett flertal Forsskålsväxter, inköptes efter hans död ^{24/12} 1804 till Botanisk Museum, varvid även dessa därmed införlivade växter blevo återbördade. CHRISTENSEN antyder emellertid (1918, p. 83), att smärre samlingar av växter ur FORSSKÅLS herbarium torde ha mottagits av botanister i utlandet. Sålunda hade med säkerhet JOSEPH BANKS i London och ANTOINE LAURENT DE JUSSIEU i Paris som gåva eller genom byte erhållit dupletter ur den Forsskålska samlingen. Och av ett brev från LINNÉ till Vetenskapsakademiens sekreterare P. W. WARGENTIN ^{13/11} 1764 synes framgå, att även PIETRO ARDUINI i Padua kommit i besittning av växter ur nämnda herbarium (FRIES, bd 2, 1908, nr 366, p. 270; CHRISTENSEN, 1918, p. 81).

Då jag i somras å Botaniska museet i Lund genomgick ANDERS JAHN RETZIUS' där förvarade, år 1811 till akademien skänkta herbarium (GERTZ, 1942, p. 241), blev jag överraskad av att där finna ett förhållandevis stort antal växtexemplar, som bära påskriften: E plant[is] Forsk[ålii], flera därjämte anteckningen: V (MARTIN VAHL)¹. Ifrågavarande växter, vilka sålunda tillhört FORSSKÅLS herbarium, anföras i en här följande förteckning, då de synas mig erbjuda ett visst intresse för den kritiska Index, som år 1922 offentliggjorts av CHRISTENSEN i hans monografi över Herbarium Forskålii i Köpenhamn. Växarterna äro upptagna under de av RETZIUS anförda namnen och ha alfabetiskt ordnats efter den av honom utgivna Nomenclator Botanicus (1772). Antalet exemplar uppgår till 193. Bland dem äro 10 kryptogamer.

FORSSKÅL upprättade under forskningsfärden noggranna artförteckningar för de av honom undersökta områdena. En sammanställning av dessa förteckningar jämte andra FORSSKÅLS botaniska — huvudsakligen floristiska — anteckningar utgavs år 1775 posthumt genom hans vän och förtrogne, den ovan nämnde CARSTEN NIEBUHR. Anförda verk, Flora Ægyptiaco-arabica, innehåller en Florula Littoris Galliae ad Estac prope Massiliam (Florula Estaciensis) (med 265 arter), en därtill ansluten Florula Insulae Maltæ (Florula Melitensis) (87 arter) samt motsvarande förteckningar för

¹ Ett flertal växter i RETZII herbarium äro betecknade med enbart V. Dessa växter, vilka RETZIUS likaledes erhållit från MARTIN VAHL, hade av denne insamlats under vistelsen i Tyskland (1763—1765) eller under VAHLS stora resa i Sydeuropa och Tunis (1783—1785).

Constantinopel med angränsande trakter¹, Egypten och Arabia Felix, var och en upptagande 500—600 arter². FORSSKÅLS *Florula Estaciensis* har i

¹ Däribland även Smyrna (Ismir), som expeditionen nådde den $\frac{3}{7}$ 1761. Uppehållet varade till den $\frac{7}{7}$, och FORSSKÅL företog någon av dagarna floristiska exkursioner kring staden (NIEBUHR, 1774, p. 21): Smirnam . . . in transitu, paucis horulis visitavimus (Flora Aegyptiaco-arabica, p. XVII). FORSSKÅL nämner från Smyrna 56 arter.

Bland den bekante orientlisten JAKOB JONAS BJÖRNSTÄHLS papper i Lunds universitetsbibliotek förvaras en handskrift: FR. HASSELQUISTS *Beskrifning på växter, som förekommo vid Smyrna* [1750]. Utförliga redogörelser ha där lämnats för följande växtarter: *Iris tuberosa*, *Cornucopia cucullatum*, *Hyssopus procumbens*, *Anagallis monelli*?, *Ornithogalum umbellatum*, *Anagyris foetida*, *Anemone coronaria*, *Clematis orientalis*, *Nepeta syriaca*, *Orobancha lewis*, *Draba verna*?. Dessa anföras i HASSELQUISTS handskrift — några få lösa blad — utan artnamn, i flera fall också utan släktnamn. De antydda artbeskrivningarna äro med bifogande av växternas namn ordagrant avtryckta av LINNÉ i *Iter Palaestinum* (1757). Den i Björnståhlska samlingen förekommande handskriften är icke original, utan avskrift av HASSELQUISTS till LINNÉ överlämnade manuskript.

² FORSSKÅLS *Flora Aegyptiaco-arabica* innehåller några av honom gjorda cecidologiska anteckningar. Dessa må med några ord här omnämnas för fullständigande av den framställning jag i denna tidskrift lämnat av cecidologien i Sverige på LINNÉs tid (1929, 1930, 1936).

Cecidiet av *Tetraneura ulmi* De Geer nämnes i *Florula Estaciensis* (p. V): *Ulmus campestris*. Vidi in foliis *Gallas fragiformes*, frequenter. FORSSKÅL hänstftar otvivelaktigt på de karakteristiska *Tetraneura*-cecidierna, vilka till storlek och färg i viss mån kunna sägas erinra om smultron.

Beträffande *Betula alnus* skriver FORSSKÅL i *Flora Constantinopolitana* (p. XXXIII): Bg [ad pagum Belgrad prope Constantinop.]. *Excrecentias* quasdam vidi in amentis filiformes, vesiculosas, lanceolatas, compressas, flavidas, vacuas. An Insectorum artificia?

Såsom av den citerade beskrivningen framgår, har FORSSKÅL iakttagit de av parasit-svampen *Taphrina amentorum* Sadeb. förorsakade deformationerna hos alens honinflorescenser. Detta i ögonenfallande fytocecidium ytrar sig i kraftig hypertrofiering av hängfejällen, vilka därvid bilda långa och smala, tunglika utväxter av gul eller röd färg, s. k. altungor.

Quercus Cerris. Vidi eam prope Belgrad inquinatam *Gallis* in foliis habitantibus, & glabris & tuberculosis (Flora Constantinopolitana, p. XXXIV). Här avses uppenbarligen tvenne å bladen av *Quercus Cerris* uppträdande cecidietyper, båda sannolikt cynipidgaller. Någon på den anförda, knapphändig beskrivningen grundad säker bestämning är icke möjlig.

Ficus. FORSSKÅL omnämner för flera arter de vid fikonträdens caprifikation verksamma gallsteklarna (Descriptiones plantarum, centuria VI, pp. 179 ff.). Särskilt *Cynips* (*Sycophaga*) *Sycomori* gjordes av honom till föremål för ingående undersökning (pp. 181—182). FORSSKÅL beskriver i sammanhang därmed kauliflorien hos *Ficus Sycomorus*.

Tamarix orientalis. Såsom jag redan i tidigare uppsatser (1928, p. 79; 1930, p. 102) framhållit, anför FORSSKÅL (1775, p. 207) ett å denna art uppträdande cecidium. Detta, måhända identiskt med ett redan av PROSPER ALPINUS (1592, p. 13) beskrivet, det s. k. Tamarisci atle, utgjorde även ett föremål för LINNÉs livliga intresse (GERTZ, 1928, p. 80; 1930, p. 102). Det kan emellertid ej närmare bestämmas. HOUARD (bd 2, 1909, p. 735) omnämner en av FOCKEU (1897, p. 115) å *Tamarix orientalis* uppmärksammat cecidieart, utgörande rundade, nötliska utväxter på stammen av röd färg och med storleken av en ärt. Gallerna i fråga tillskrivas av FORSSKÅL teknisk betydelse: »Gallæ Tamaricis in officinis usurpantur loco fructus». Enligt FIGDOR (1918, p. 164) skulle de då vara förorsakade av *Cecidomyia Tamaricis* Amb. I ett senare arbete nämner HOUARD (1912, p. 131) å *Tamarix articulata* förekommande galläpplen, vilka, som han förmodar, måhända härröra av *Pamene pharaonana* Kollar.

I detta sammanhang kan crinras om ett morfologiskt märkligt fall av virescens, som FORSS-

senare tid reviderats av LUDOVIC LEGRÉ. Denne har i sitt arbete (1900) givit uttryck för sin beundran ej mindre för FORSSKÅLS ådagalagda noggrannhet i iakttagelserna än för den säkerhet, varmed han bestämt de i trakten av Marseille insamlade växterna, oaktat dessa till mycket stor del utgöras av arter, som FORSSKÅL tidigare icke sett eller lärt känna.

Växtplatserna äro i ett par fall angivna å herbarieexemplaren.¹ Från Estac nämnas sålunda *Malva sylvestris*, *Galeopsis Tetrahit*² och *Hieracium*, från Malta *Linum* (ad vias)³ och *Sideritis*, från Imros *Origanum*, från Bujuchtari (pagus prope Constantinop.) *Hypericum perforatum*; Dardanelli *Teucrium Scordium* och *Statice* (specimina 2); Rosetta *Gnaphalium*; Kairo (Cairi, Káhira) *Rosa culta*, *Cassia Senna* (e desertis Cairi) och *Ambrosia villosissima* (in insulis Niloticis circa Káhiram); Kurma (Arabia Felix) *Nepeta* [violacea] och *Scabiosa*; Bölghosi (Bulgoise sive Hadie, Arabia Felix) *Achyranthes*; Mare rubrum *Ulva reticulata* (ad Gomfodæ & Mochhæ littora⁴).

Estac — eller St. Eustace, såsom namnet skrives av NIEBUHR i hans skildring av forskningsfärden (1774, p. 12) — är det nuvarande L'Estaque norr om Marseille, där expeditionen kvarlåg ²⁸/₅—³/₆ 1761. FORSSKÅLS undersökning av traktens flora gjordes den ²⁸/₅ och följande dagar. Han skriver i sin dagbok⁵ (SCHÜCK, 1922, p. 407): »Efter återkomsten till Marseille den 28 vardt Estac den rätta ort, som med noghet besöktes och gaf mig

SKÅL iakttagit hos blomman av *Corchorus olitorius* vid Rosette i Egypten. Han omnämner denna bildningsavvikelse i sina Descriptiones (p. 101) och anknyter därtill en av honom framställd teori beträffande blommans morfologi över huvud, en teori, vilken i stort sett överensstämmer med våra dagars uppfattning. ASCHERSON (1884, p. 293) och CHRISTENSEN (1918, p. 51) ha tidigare fäst uppmärksamheten på detta intressanta, av FORSSKÅL beskrivna teratologiska fall. Det finnes ävenledes omnämnt hos PENZIG (bd 2, 1921, p. 169).

¹ I Floræ Svecicæ Novitiæ (appendix till Fauna Svecica, ed. 2, 1761, p. 358) nämner LINNÉ tvenne av FORSSKÅL nyfunna växtarter, *Aristolochia dematilis*, Scania, Helsingburg ad valles, och *Lycoperdon Carpopolus* (*Carpobolus stellatus* Tode), Smolandia, Grennæ, in sylvæ ad viam. Den förra arten anträffades på FORSSKÅLS resa till Köpenhamn, då han stod i begrepp att anträda forskningsfärden till Orienten. I brev till LINNÉ ²⁹/₉ 1760 skriver FORSSKÅL: »I dag Botanicerte wi på rudera af Helsingborgs fästning. Der fann jag *Aristolochia* i myckenhet på en backe. Den står ej nämnd för Swensk i Flora. *Senecio crucifolius* och *Rubus fruticosus* funnos äfwen der, som ock ej i flora stå till den kanten af Skåne hänwista» (Bref och skrivf., bd 6, p. 125; SCHÜCK, 1922, p. 342). CHRISTENSEN (1918, p. 13) hänför oriktigt fynden av *Aristolochia*, *Senecio crucifolius* och *Rubus fruticosus* till Kronborg i Helsingör den ³⁰/₉ 1760.

² Anføres ej av FORSSKÅL i Flora Estaciensis.

³ Nämnes ej i Flora Melitensis. FORSSKÅLS Flora Estaciensis upptar *Linum narbonense*, resp. *L. strictum*.

⁴ Enligt FORSSKÅLS Descriptiones (p. 187).

⁵ Förvaras bland NIEBUHRS papper i Kiels universitetsbibliotek (SCHÜCK, 1922, p. 555). Redan år 1774 var man betänkt på att utgiva dessa värdefulla historiska dokument (Nya Lärda Tidningar, 1774, ²⁷/₁₀, p. 376). Svenska Linné-Sällskapet står nu i begrepp att trycka FORSSKÅLS dagboksanteckningar (1945). Hans från flera synpunkter intressanta stamböcker ha i utdrag offentliggjorts 1940 av bibliotekarien A. HJ. UGGLA.

en stor samling af örter, alle bekandte för Botanisterne, men för mig ett prof af Europas botaniske latituder och en försmak af de nyheter, som borde förmodas på Asiens och Africas stränder.» Malta nåddes $^{14}/_6$, och under uppehållet å ön företog FORSSKÅL i sällskap med NIEBUHR flera utflykter, däribland till de stora salinerna. Det heter i hans dagbok (1945, p. 27): »Jag samlade ihop en stor mängd örter på dessa klippor». Expeditionen lämnade Malta $^{29}/_6$. Besöket å Imros gjordes enligt FORSSKÅLS dagbok (1945, p. 30) den $^{21}/_7$. Till Constantinopel anlände de resande $^{30}/_7$. De stannade i turkiska huvudstaden till den $^8/_9$, då färden gick vidare. Dardanellerna besöktes den $^{24}/_7$ och $^{15}/_9$. Staden Raschid i Egypten, »oder wie die Europäer sie zu nennen pflegen, Rosette» (NIEBUHR, p. 56), blev en vidare etapp på färden. Man anlände dit $^2/_11$ och avreste därifrån $^6/_11$ till Kairo, dit ankomsten skedde $^{10}/_11$ 1761. Expeditionen stannade där, bortsett från ett besök i Damiat, ända till $^{28}/_8$ 1762, varefter färden ställdes till Arabien. Kurma i Arabia Felix utforskades under FORSSKÅLS exkursion på färden från Beit el Fakih till Hadie mellan $^2/_3$ — $^{22}/_3$ 1763 (FORSSKÅLS Itinerarium efter CHRISTENSENS sammanställning, 1922, p. 6).

En i detalj genomförd kritisk undersökning och identifiering av de i RETZII herbarium förvarade Forsskålska arterna — för flera av dem har RETZIUS markerat, att identifieringen är osäker — har det icke varit mig möjligt att för närvarande företaga, då en dylik undersökning i upprepade fall kräver en specialists erfarenhet och tillgång till ett fullt säkert jämförelse-material, sådant endast FORSSKÅLS herbarium i Köpenhamn kan lämna. Emellertid äro för ett stort antal av de ifrågavarande växtarterna de moderna synonymierna redan anförda hos CHRISTENSEN (1922) efter FORSSKÅLS i Köpenhamn förvarade herbarieväxter.

Flera av RETZIUS anförda namn återfinnas ej i FORSSKÅLS floralistor, ej heller i CHRISTENSENS Index. De av FORSSKÅL lämnade förteckningarna innehålla emellertid, såsom CHRISTENSEN (1918, p. 72) framhållit, icke samtliga de arter denne funnit på sin resa.

Några av de Forsskålska växtexemplaren i Lund torde numera äga rangen av originalexemplar, då motsvarande i Köpenhamn synas vara förlorade. CHRISTENSEN har sålunda för flera bland de av honom anförda Forsskålska arterna antecknat: [Specimen] non repertum, antydande att originalexemplaren gått förlorade eller i alla händelser för närvarande icke äro kända. Av stort intresse är att av följande, på nämnda sätt anmärkta arter exemplar finnas i RETZII herbarium: *Panicum tetrastichon*, *Corchorus olitorius*, *Bunias orientalis*, *Holcus racemosus*, *Pteris farinosa*, *Lathyrus spectabilis* och *Ambrosia villosissima*. Bland arter, för vilka CHRISTENSEN använt beteckningen: [Species] ignota, och för vilka enligt hans mening beläggsexemplar över huvud aldrig förefunnits, äro vidare i Lund herbarie-exemplar bevarade av *Achyranthes polystachya*, *Tillandsia decumbens* β,

Acalypha decidua, *Cucumis Anguria*, *Hibiscus tripartitus*, ävensom av *Panicum setigerum*, *Mollugo polycarpa* och *Ornithogalum flavum*, för vilka likaledes beläggexemplar tidigare varit okända.

De från FORSSKÅLS insamlingar härrörande herbarieväxterna, som tillhöra Herbarium Retzianum å Lunds Botaniska Institution, äro följande:

Salicornia	Alchemilla
Justicia triflora [F.]	[Lithospermum l. Cynoglossum l.] Arne-
Justicia paniculata [F.] J. Forskåhle V.	bia [tetrastigma F.]
Justicia	Anchusa hispida [F.]
Dianthera americana F. [D.] sulcata V.	Tournefortia
Dianthera odora [F.]	Lysimachia tenuifolia F.
Dianthera americana minor F. [D.] sul-	Anagallis arvensis [L.]
cata V.	Convolvulus althaeoides β V. [C.] novus
Dianthera americana latifolia F. [D.]	sericeus Em. 7.
punctata V.	Convolvulus spinosa F. [C.] Hystrix V.
Verbena nodiflora	Convolvulus
Valeriana scandens [F.]	Verbascum sinuatum F. [V.] pinnati-
Scirpus bisumbellatus F. [S.] (miliaceus)	fidum V.
dichotomus V.	Datura Metel cor: dupl:
Scirpus	Physalis 5andr. 1 gyn. 1 pet.
Kyllingia monocephala	Rhamnus
Phalaris aspera F.	Achyranthes polygonoides
Panicum compressum F. Cynosurus	Achyranthes polystachia F.
indicus V.	Achyranthes Bølghosi
Panicum lanatum	Digera arvensis F. Achyranthes Poly-
Panicum tetrastrichon F. [P.] colonum V.	gonoides Retz. (Agardh scrips.).
Panicum setigerum C. L. V., forte etiam	Cynanchum
Phalaris setacea [F. Fl. ægypt.] p. 17.	Salsola kali hispida
Panicum dichotomum Forsk. non	Cressa cretica [L.]
L. Pennisetum dichotomum (Forsk.)	Gentiana verticillata [L.]
Delile (Det. J. Th. Henrard).	Gentiana. Centaurium min. fl. albo
Panicum	Daucus
Bromus	Laserpitium
Aristida lanata F. [A.] plumosa [V.]	Statice. Ad Dardanella, specimina 2
Mollugo [polycarpa F.]	Linum. Maltha ad vias F.
Scabiosa maritima F.	Tillandsia decumbens β F. Tradescantia
Scabiosa. Char. fere Columbinae. Kurma	papilionacea [V.]
Scabiosa, specimina 5	Allium desertorum [F.]
Galium paschale F. [G. paschale] V.	Ornithogalum flavum F.
Plantago crassifolia F. [P.] albicans V.	Asparagus aphyllus [L.]
P. teretifolia Sieb. ex Rap.	Asparagus falcatus [L.]
Cissus	Asparagus stipularis [F.]
Sælanthus rotundifolia F. Cissus tetra-	Aloë variegata F.
gonus [Harv.]	Amyris Kataf [F.]
Oldenlandia umbellata [L.] Hedyotis	Lawsonia
(Agardh scrips.).	Polygonum
Mnemosilla [ægyptiaca] F. Hypocoum	Cassia angustifolia V.
erectum [L.]	

- Cassia lanceolata* F. *C. angustifolia* V.
C. ligustrina
Cassia Senna e desertis Cair[i] [L.]
Ruta linifolia [L.]
Ruta tuberculata F.
Zygophyllum desertorum F.
Zygophyllum portulacoides F. [Z.] simplex L.
Silene succulenta [F.]
Arenaria peploides [L.]
Oxalis corniculata [L.]
Euphorbia hirta [L.]
Euphorbia orientalis [L.]
Euphorbia, specimina 2
Tetragonia atriplicifolia F.
Mesembrianthemum glaucum [L.]
Mesembrianthemum nodiflorum [L.]
Rosa. R. moschata Herrm. (Det. F. Crépin 1893).
Rosa. Cairi culta. R. moschata Herrm. (Det. F. Crépin 1893).
Chelidonium dodecandrum F.
Corchorus olitorius [L.]
Delphinium
Reaumuria vermiculata [L.]
Clematis
Ranunculus sceleratus [L.]
Teucrium Polium [L.]
Teucrium Scordium F. *T. scordioides* Dardan.
Moscharia asperifolia F. *Teucrium Iva* V.
Nepeta [violacea F.] Kurma
Satureja
Sideritis. Maltha
Sideritis
Stachys cretica F. [St.] *orientalis* V.
Clinopodium fruticosum F. *Phlomis moluccoides* V.
Origanum. Tota strigosa, folia punctata & nodis præcipue strigosa. Ad Imros lectum a B. Forsk.
Thymus serpyllum fl. albo F. [Th.] *lævigatus* V.
Ocimum serpyllifolium F.
Antirrhinum hælava F. [A. hælava] V.
Antirrhinum hexandrum F. *Vandellia petiolata*
Ruellia guttata [F.]
Ruellia imbricata [F.]
- C[h]arachera viburnoides* F. *Lentago viburnoides* V.
Sisymbrium monense F.
Cheiranthus tristis F.
Bunias orientalis [L.]
Geranium hirtum F.
Stewartia Corchoroides [L.] *Sida spinosa* V.
Malva rotundifolia [L.]
Malva sylv. Forsk. Fl. Estac.
Malva
Hibiscus populneus [L.]
Hibiscus tripartitus [F.] *anne cannabinus*
Spartium monospermum [V.]
Spartium scorpius [L.]
Spartium spinosum [L.] *Genista lusitanica* [L.]
Crotalaria incana [L.]
Dolichos cuneifolius F. *Crotalaria retusa* V.
Dolichos
Genista Rætam F. *Spartium monospermum* [V.]
 [Glycine]
Lathyrus spectabilis F. *Clitoria ternatea* V.
Vicia in Syr.
Vicia
Ervum tetraspermum V.
Hedysarum lappaceum [F.]
Hedysarum
Astragalus
Trifolium alexandrinum [L.]
Trifolium bicornis F.
Trifolium
Medicago maritima
Hypericum perforatum. Ad Bujuchtari
Hypericum Kalmianum F. [H.] *revolutum* V.
Hypericum tomentosum F.
Scorzonera ciliata F.
Hieracium. Ad Estac
Hyoseris cretica [L.]
Hyoseris Hedypnois [L.]
Scolymus maculatus [L.]
Carduus syriacus [L.]
Artemisia
Conyza tomentosa F. [C.] *saxatilis* [L.]
Athanasia
Gnaphalium Rosettæ

Gnaphalium. p. 218. No. 91 [fruticosum F.]	Holcus racemosus F.
Gnaphalium	Aegilops ovata [L.] Flor. 2 arist. sed terminalis gluma altera 3 arist.
Senecio paludosus F.	Atriplex portulacoides [L.]
Eclipta	Mimosa Orfota F. Acacia horrida, saltem proxima
Buphthalmum suaveolens F. ¹	Acrostichum dichotomum F. Asplenium radiatum
Centaurea Lippii V.	Pteris farinosa F.
Centaurea napifolia [L.]	Pteris
Centaurea, specimina 2	Lonchitis bipinnata F. Asplenium Asplenium
Filago	Polypodium. Asplenium polypodioides Sz. Pluk. Alm. 152. h 187. 2. An potius ex. Amer. Sept.
Ayenia pusilla	Polypodium
Acalypha decidua F.	Lycopodium imbricatum F. Lycopodium circinale
Acalypha fruticosa F. [A.] betulina V.	Lichen floridus
Pinus Pinea [L.]	Lichen furfuraceus
Croton tinctorium F.	Chamærops humilis [L.] ♂-inflorescens. [In horto Monspelienſi botanico.]
Croton	
Cucumis Anguria F.	
Salix	
Pistacia Terebinthus [L.]	
Clusia alaternoides [L.]	
Andropogon annulatum F.	
Holcus pedicellatus pratensis F.	

Vad beträffar tiden för överlåtandet till RETZIUS av de anförda växterna, torde detta ha skett i början eller mot mitten av 1780-talet. Den värdefulla gåva, VAHL därmed skänkte RETZIUS, synes icke ha varit utan orsak till den kallelse, varmed RETZIUS den ¹⁴/₇ 1786 uppvaktade MARTIN VAHL, att vara ledamot av det år 1772 stiftade Fysiografiska Sällskapet i Lund (GERTZ, 1940, pp. 218; 376, not 108). VAHLs namn var dock redan tidigare i Sällskapet bekant och uppskattat. Den ¹/₆ 1774 hade sålunda »studiosus Medicinæ» MARTIN VAHL där antagits till ämnessven, då han på återresa till Köpenhamn passerade Lund efter att i fem år (1769—1774) ha i Uppsala och Hammarby såsom särskilt favoriserad lärjunge åtnjutit LINNÉs undervisning. Av vikt för dateringen av den antydda gåvan är vidare en uppgift, som RETZIUS meddelar i sitt stora praktverk *Observationes Botanicae* (fasc. 2, 1781, p. 25). Han nämner där en *Achillea falcata* och tillägger beträffande det beskrivna exemplarets proveniens: »a collectionibus B. Forskahl communicavit Cl. D. Vahl». Tidigare än 1779 kan å andra sidan överlåtandet av de Forsskålska herbarieväxterna ej ha skett, emedan VAHL först sistnämnda år påbörjade bestämningen av dem. Den egentliga bearbetningen av herbariet företogs 1779—1783; VAHL hade emellertid först i början av 1790-talet slutfört sitt arbete, då han offentliggjorde de Forsskålska arterna — till antalet 250, därav 188 för vetenskapen nya — i det stora planschverket *Symbolæ Botanicae* (3 folioband, 1790—1794). Under åren 1783—

¹ Troligen skrivfel för *B. graveolens*, av FORSSKÅL uppgiven från Kahiræ, loca deserta (Flora Aegyptiaco arabica, p. LXXIV; Descriptiones, p. 151).

1785 hade dock bestämningsarbetet legat helt nere, då VAHL företog sin stora sydeuropeiska resa, varvid även Tunis besöktes, en färd, »paa hwilken Oplösningen af mange vanskelige Spörksmaale, de Forskålske Planter vedkommende var eet af hans vigtigste Objekter» (HORNE-MANN, 1824, p. 12). En del av åren 1786—1788 ägnade VAHL åt omfattande resor i Norge och utgivandet av Flora Danica, som efter etatsrådet OTTO FRIDERICH MÜLLERS död ^{26/12} 1784 uppdragits åt honom, m. m., vilket allt jämväl torde ha hindrat VAHL att då ägna någon större uppmärksamhet åt de Forsskålska herbarieväxterna.

En och annan av FORSSKÅL insamlad växt träffas också i Lunds Botaniska Institutions Herbarium Generale. Jag har därifrån antecknat

Convolvulus lanatus [V.]
Mussaenda luteola
Galeopsis Tetrahit [L.] ad Estac¹
Simbuleta tenuifolia [F.]
Ambrosia villosissima [F.]. Ex Aegypto Forsk.²
Valantia aspera [F.]

Och ännu flera komma säkerligen vid mera systematiskt genomsökande av ifrågavarande herbarium att där anträffas. Anteckningen E plant[is] Forsk[ålii], skriven med CARL ADOLPH AGARDHS karakteristiska handstil, häntyder på att dessa växter äro i Lund av senare datum; troligen ha de först på 1820-talet införlivats med institutionens samlingar. Beträffande deras proveniens är emellertid ingenting med säkerhet bekant. Men troligen hade AGARDH mottagit dem som gåva från professor J. W. HORNE-MANN, med vilken han var förenad i mångårig vänskap. Det är också bekant, att AGARDH vid skilda tillfällen idkat studier å FORSSKÅLS herbarium i Köpenhamn (SCHÜCK, 1922, p. 550)³.

I Herbarium Zetterstedti — skänkt till Lunds Botaniska Institution efter professor JOHAN WILHELM ZETTERSTEDTS död den ^{23/12} 1874 — finnes ett exemplar av *Barbarea* f., *Sisymbrium* (*Nasturtium amphibium*), likaledes med påskriften: e Pl. Forsk. Sistnämnda exemplar torde härröra från Egypten.

¹ Nämnes ej i Flora Estaciensis.

² Om denna växt heter det i Flora Aegyptiaca (p. LXXV): Cs (Cairi vel Káhiræ spontanea), samt i Descriptiones Plantarum (centuria VI, p. 161): In Insulis Niloticis circa Káhiram frequens.

³ I det exemplar av FORSSKÅLS Flora Aegyptiaco-arabica, som Lunds universitetsbibliotek äger, finnas anteckningar av AGARDHS hand vid där beskrivna *Conferva*- och *Fucus*-arter (Descriptiones, centuria VII, pp. 188 ff.). AGARDH citerar FORSSKÅLS arbete flerstädes i Systema Algarum (1824), såsom vid arter av *Oscillatoria*, *Hutchinsia*, *Rytidiphlea*, *Caulerpa*, *Solenia*, *Ulva*, *Chondria*, *Cystoseira* och *Sargassum*. Vid *Zonaria marginata* (p. 266) tillägger han: Ex coll. Forskåhleana. Beträffande den moderna synonymien för de av FORSSKÅL insamlade algerna ha CHRISTENSEN (1922, pp. 31 f.) och BØRGESSEN (1932, pp. 2 ff.) lämnat en ingående utredning.

Växten i fråga omnämnes i FORSSKÅLS Flora från Cd (Cairi vel Káhiræ loca deserta).

I professor ERIC ACHARIUS' herbarium — en större växtsamling, vilken inköptes av biskop VILHELM FAXE i Lund och i början av 1840-talet skänktes till akademien — finnas två från FORSSKÅLS insamlingar härrörande algarter, *Ulva reticulata* Forsk. och *Fucus seticulosus* Forsk. Till FORSSKÅLS samlingar hör kanske även ett där befintligt exemplar av *Gigartina fossum* Ag. (Mare rubrum).

På Riksmuseum i Stockholm finnas av FORSSKÅL insamlade herbarieväxter i skilda samlingar, såsom i Herbarium CLAS ALSTRÖMER, LARS MONTIN och SAMUEL NICLAS CASSTRÖM (LINDMAN, 1907). I den av LINDMAN offentliggjorda förteckningen över Linnæanska växter nämnes emellertid blott (1907, p. 45) ett exemplar av *Lolium perenne* i sistnämnda herbarium. Det har påskriften: spica 4 flora, spica 5 flora, raro 6 flora, Forskål, Germania, S[olander]. Exemplaret i fråga torde förskriva sig från FORSSKÅLS vistelse i Tyskland, då han hos den berömda teologen och orientalisten, professor JOHANN DAVID MICHAËLIS i Göttingen studerade österländska språk och år 1756 promoverades till filosofie magister. Växtexemplaret har tydligen tillhört DANIEL CARL SOLANDER¹ och efter honom förvärvats av CASSTRÖM.

Professor ROBERT FRIES omnämner (1935, pp. 120 f.) från PETER JONAS BERGIUS' herbarium *Salvia ægyptiaca*, *Corchorus trilocularis* och *Bunias Cakile* (Arabien), enligt uppgift insamlade av FORSSKÅL, samt följande herbarieexemplar, vart och ett med beteckningen: nata in horto Upsal. e seminibus a Forskåhl ab Oriente missis 1764: *Achyranthes muricata* var. β *alternifolia*, *Beta maritima*, *Salsola altissima*, *S. fruticosa*, *Ammi copticum*, *Reseda mediterranea* (e Cariæ desertis)², *Lotus arabicus*, *Conyza rupestris*, *Aster crispus*.³

¹ Om förhållandet mellan FORSSKÅL och SOLANDER se även UGGLA (1940, p. 92).

² Säkerligen skrivfel för Cairi eller Kahiræ.

³ FORSSKÅL sände vid skilda tillfällen under sin resa frön till LINNÉ från de trakter han besökt (CHRISTENSEN, 1918, pp. 62 ff.), såsom från Constantinopel ⁴/₉ 1761, Cairo ¹⁸/₁₂ 1761, Lahája i Arabia Felix ¹⁶/₁ 1763 och Mocka 1763 (brev till LINNÉ, FRIES, bd 61, 1912, pp. 146, 154, 161, 168). Fröna sändes i Uppsala botaniska trädgård, och åtskilliga av dem grodde. LINNÉ anför FORSSKÅLS namn vid följande nya arter, som han 1767 efter i Uppsala botaniska trädgård (H. U.) uppvuxna individ beskrev i Mantissa plantarum: *Salvia ceratophylloides*, *S. ægyptiaca*, *S. Forskåhleii*, *Panicum coloratum*, *Crucianella ægyptiaca*, *Illecebrum arabicum*, *Pergularia tomentosa*, *Ammi copticum*, *Statice incana*, *Amyris gileadensis*, *Zygophyllum simplex*, *Corchorus trilocularis*, *Delphinium aconiti*, *Cheiranthus Farsetia*, *Psoralea tetragonoloba*, *Lotus arabicus*, *Hyoseris lucida*, *Tanacetum monanthos*, *Conyza rupestris* (tomentosa) och *Inula arabica*. Därtill kommer även *Forsskåleia tenacissima* (Cairi), vilken LINNÉ, likaledes efter ur frön uppvuxna plantor, beskrev i sin dissertation *Opobalsamum declaratum* 1764 (p. 17; *Amœnitates academicæ*, bd 7, 1769, p. 72). CHRISTENSEN anför ytterligare följande fyra i Mantissa (1767) beskrivna arter, som uppdragits ur frön, men ej av LINNÉ omnämnts såsom erhållna från FORSSKÅL:

I sitt herbarium ägde prosten PEHR OSBECK ur FORSSKÅLS samlingar exemplar av *Agrostis virgin[ic]a* och *Glinus setiflorus*. Dessa anföras i hans interfolierade handexemplar av LINNÉ'S Nomenclator Botanicus (1772), där OSBECK med särskilda tecken markerat sina herbarieväxter.¹ Enligt brev till professor CARL PETER THUNBERG ¹⁵/₆ 1789 sålde OSBECK år 1788 sitt herbarium, vilket jämte hans stora insektsamling förvärvades av portugisiske ministern i Köpenhamn. Enligt välvilligt meddelande av arkivarien vid Danska Riksarkivet, Theol. Dr BJØRN KORNERUP, var greve ALEXANDER AF SOUZA-HOLSTEIN envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire för Portugal i Köpenhamn ¹⁴/₇ 1785—¹⁷/₅ 1789.

Enligt JACKSON (1912, p. 12) träffas också växter ur FORSSKÅLS herbarium — från Tyskland och Orienten² — i LINNÉ'S herbarium i London. Bland ännu andra växtsamlingar, som uppgivits hysa exemplar från FORSSKÅLS insamlingar, kan nämnas Herbarium generale i Berlin-Dahlem (URBAN, 1916, p. 346). Sistnämnda växter torde emellertid ha gått förlorade, då under kriget nämnda institution med dess samlingar den ²/₃ 1943 vid bombanfall förstördes av en förhärjande brand. Enligt en äldre uppgift (DE CANDOLLE, 1880, p. 412) skulle ett antal Forsskålväxter ha förvarats i universitetsherbariet i Kiel. Det är icke känt, huruvida dessa växter alltjämt där förefinnas eller de i senare tid kommit att tillhöra ovannämnda Herbarium generale i Berlin-Dahlem. Från tyska provinsmuseer hade nämligen till den stora centralen i Berlin-Dahlem överförts ett flertal äldre, historiskt värdefulla växtsamlingar. Slutligen skall erinras om de här ovan antydda Forsskålska herbarieväxterna, som förvärvats av JOSEPH BANKS, ANTOINE LAURENT DE JUSSIEU och PIETRO ARDUINI.

Camphorosma Pteranthus, *Hyoscyamus muticus*, *Trianthema pentandra* och *Portulaca quadrifida* (Yemen).

I Mantissa plantarum altera (1771, p. 173) beskriver LINNÉ vidare *Justicia fastuosa* (c. Gemen, prope montem Mechara) och i Supplementum plantarum (1781, p. 425) LINNÉ fil. *Pandanus odoratissimus* efter FORSSKÅLS anteckningar beträffande *Keura odorifera* (Descriptiones, centuria VI, p. 172).

¹ Boken förvaras å Lunds Botaniska Institutions bibliotek. Den erbjuder även i övrigt stort intresse, emedan den för en följd av år meddelar utförliga förteckningar över växtbeståndet i OSBECKS botaniska trädgård i Hasslöv.

² I sitt bekanta uppslagsverk, Codex Botanicus Linnæanus (Lipsiæ 1835), meddelar Linné-monografen H. E. RICHTER (p. 1093), att LINNÉ från FORSSKÅL erhållit herbarieväxter, som denne insamlat i Tyskland (Systema Naturæ, ed. 10, bd 2, 1759, præfatio, p. 2), och sedermera även arter från forskningsresan i Orienten. Bland de förra har jag funnit FORSSKÅLS namn anført vid *Scabiosa ucranica* (p. 889). RICHTER skriver felaktigt JO. GUSTAV. FORSSKÅHL. Uppenbarligen föreligger förväxling med JONAS GUSTAF FORSSKÅL (1727—1783), en äldre broder till PETER FORSSKÅL. Denne blev med. doktor i Uppsala 1758, var läkare i Närke och brunnshintendent vid Medevi (Bref och skrivf., bd 4, 1910, p. 330). Han är bekant som respondens å LINNÉ'S dissertation Hospita Insectorum Flora 1752.

LITTERATUR.

- AGARDH, C. A., *Systema Algarum*. Lundæ 1824.
- ALPINUS, PR., *De plantis Aegypti liber*. Venetiis 1592.
- ANDERSSON, L. G., Några svenska forskningsresor från föregående tider. II. Peter Forskål. (Fauna och Flora. 6. Årg. 1911. p. 201).
- ASCHERSON, P., Forskal über die Metamorphose der Pflanze. (Berichte der deutschen botanischen Gesellschaft. Bd 2. 1884. p. 293).
- BØRGESSEN, F., A Revision of Forsskål's Algæ mentioned in *Flora Ægyptiaco-Arabica* and found in his Herbarium in the Botanical Museum of the University of Copenhagen. (Dansk Botanisk Arkiv. Bd 8. Nr. 2. 1932).
- CHIOVENDA, E., Note sulla Flora Ægyptiaco-arabica di Pietro Forskal, pubblicata nel 1775. (Bullettino della Società Botanica Italiana. Anno 1923. Firenze. p. 112).
- CHRISTENSEN, C., Martin Vahl. (Naturens Verden. Bd 5. 1921. pp. 147, 355).
- , Naturforskeren Pehr Forsskål, hans Rejse til Ægypten og Arabien 1761—63 og hans botaniske Arbejder og Samlinger. København 1918.
- , Index to Pehr Forsskål: *Flora aegyptiaco-arabica* 1775 with a Revision of Herbarium Forsskål. (Dansk Botanisk Arkiv. Bd 4. Nr. 3. 1922).
- , Petrus Forsskål. (Dansk Biografisk Leksikon. Bd 7. København 1935. p. 183).
- , Martin Vahl. (Dansk Biografisk Leksikon. Bd 25. København 1943. p. 12).
- , Den danske Botaniks Historie med tilhørende Bibliografi. København 1924—1926. Bd 1: 1, p. 120. Bd 2, p. 56.
- DE CANDOLLE, A., *La Phytographie ou l'art de décrire les végétaux*. Paris 1880.
- FIGDOR, W., Gallen. (WIESNER, J. VON. *Die Rohstoffe des Pflanzenreiches*. 3. Aufl. Bd 2. Leipzig 1918. p. 135).
- FOCKEU, H., *Contribution à l'histoire des galles*. Lille 1889.
- FORSKÅL, P., *Flora Ægyptiaco-arabica. Sive Descriptiones plantarum. Post mortem auctoris edidit CARSTEN NIEBUHR*. Hauniæ 1775.
- , *Descriptiones Animalium, quæ in itinere orientali observavit P. Forskål*. Edidit Carsten Niebuhr. Hauniæ 1775. Å pp. xxiii och 143 omnämnas de av FORSSKÅL under resan uppmärksammade cecidierna: *Gallæ quercinæ*, *tamaricis Atl, indicæ* och *nidus insecti*. En utförlig beskrivning av *Cynips Sycomori* förekommer å pp. xx och 83.
- FORSKÅL, P., *Journal öfwer des Resa til Orienten*. Handskrift i universitetsbiblioteket i Kiel.
- FORSKÅL, P., *Resa till Lyckliga Arabien*. Utgiven av A. Hj. UGGLA. Uppsala 1946. — Innehåller enstaka uppgifter beträffande växtarter, som anträffats under resan.
- FRIES, R. E., *Linné-växter i Bergii herbarium*. (Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift. Årg. 18. 1935. p. 109).
- FRIES, TH. M., *Bref och skrifvelser af och till Carl von Linné*. 1. Afdeln. Del 2. Stockholm 1908. Del 4. 1910. Del 6. 1912.
- GERTZ, O., *Linné såsom cecidolog. En studie till cecidologiens äldre historia*. (Lunds Universitets Årsskrift. N. F. Avd. 2. Bd 24. Nr 5. 1928).
- , *Linné och cecidologien*. 1—3. (Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift. Årg. 12. 1929. p. 149; 13. 1930. p. 69; 19. 1936. p. 121).
- , *Kungl. Fysiografiska Sällskapet i Lund 1772—1940. Historisk överblick och personförteckningar*. Lund 1940.

- GERTZ, O., Anders Jahan Retzius. Tal i Kungl. Fysiografiska Sällskapet vid dess högtidssammanträde den 2 december 1942. (Kungl. Fysiografiska Sällskapets Förhandlingar. Bd 12. Nr. 20. 1942. p. 229).
- HASSELQUIST, FR., Beskrifning på växter, som förekommo vid Smyrna [1750]. Handskrift i Lunds Universitetsbibliotek, Björnståhls samling.
- , Iter Palæstinum eller Resa til Heliga Landet. Utgifven af C. LINNÆUS. Stockholm 1757.
- HORNEMANN, J. W., Om Martin Vahls Fortjenester af Naturkyndigheden som Videnskabsmand og Lærer. (Det Kong. Danske Videnskabernes Selskabs Naturv. og Mathem. Afhandlinger. Del 1. Kjöbenhavn 1824. p. 1).
- HOUDARD, C., Les Zoocécidies des plantes d'Europe et du Bassin de la Méditerranée. Tome 2. Paris 1909.
- , Les Zoocécidies du Nord de l'Afrique. (Annales de la Société Entomologique de France. Vol. 81. Paris 1912).
- JACKSON, B. D., Index to the Linnean Herbarium. London 1912. A Supplement to the Proceedings of the Linnean Society for the 124th Session, 1911—12.
- LEGRÉ, L., La Botanique en Provence au XVIIIe siècle. Pierre Forskal et le Florula Estaciensis. Marseille 1900.
- LINDMAN, C. A. M., A Linnean Herbarium in the Natural History Museum in Stockholm. I, II. (Arkiv för Botanik. Bd 7, 9. Stockholm 1907, 1910).
- LINNÆUS, C., Systema Naturæ. Tom. 2. Editio decima. Holmiæ 1759.
- , Fauna Svecica. Editio altera. Stockholmia 1761.
- VON LINNÉ, C., Opobalsamum declaratum. Dissertatio (resp. Wilh. le Moine). Upsaliæ 1764.
- LINNÉ, C. A., Mantissa plantarum. Holmiæ 1767.
- LINNÉ, C. A., Mantissa plantarum altera. Holmiæ 1771.
- LINNÆUS, C., Amœnitates academicæ. Vol. 7. Lugduni Batavorum 1769.
- LINNÉ, C. A., filius, Supplementum plantarum. Brunsvigæ 1781.
- NIEBUHR, C., Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Ländern. Bd 1. Kopenhagen 1774.
- PENZIG, O., Pflanzen-Teratologie. 2. Aufl. Bd 2. Berlin 1921.
- [RETZIUS, A. J.], Nomenclator Botanicus enumerans plantas omnes a Car. von Linné descriptas. Lipsiæ 1772.
- RETZIUS, A. J., Observationes Botanicæ. Fasc. 2. Lipsiæ 1781.
- RICHTER, H. E., Codex Botanicus Linnæanus. Lipsiæ 1835.
- SCHÜCK, H., Minnesteckning över Petter Forskål. (Svenska Akademiens Handlingar. Bd 34. 1922. p. 85).
- Nya Lärda Tidningar. 1774.
- UGGLA, A. H., Petrus Forsskåls stamböcker. (Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift. Årg. 23. 1940. p. 86).
- URBAN, I., Geschichte des königlichen Museums zu Berlin-Dahlem (1815—1913) nebst Aufzählung seiner Sammlungen. Dresden 1916.
- VAHL, M., Symbolæ Botanicæ. 3 Partes. Hafniæ 1790—94.

LEONARD JÄGERSKIÖLD

* 1867 † 1945

Då Svenska Linné-Sällskapet stiftades ute på Hammarby på 210:de årsdagen av Linnés födelse den 23 maj 1917, voro tio personer närvarande. Dessutom hade fem, som då ej hade tillfälle att närvara, förklarat sig vilja vara med om stiftandet av ett sådant sällskap. Av dessa femton »Stiftare av Svenska Linné-Sällskapet» — såsom de pläгат betecknas i vår matrikel — återstå numera endast tre i livet. Detta år ha tvenne skördats av döden, professorerna RUTGER SERNANDER och LEONARD JÄGERSKIÖLD. Om den förre talas å annat ställe i denna årsskrift.

Jägerskiöld hörde till dem, som endast på avstånd kunde deltaga i det historiska sammanträdet den 23 maj 1917. Hans bosättningsort, utom de senaste åren, gjorde också att hans aktiva insats i Sällskapets verksamhet blev ringa. Men i sin vetenskapliga gärning: som författare, som intendent under ett tredjedels sekel (1904—1937) för Göteborgs Naturhistoriska museum och som spridare av kunskap och kärlek till naturen inom vårt folk, har han hela sitt liv arbetat i klart linneansk anda. Bland Jägerskiölds föredrag — han

var en högt skattad och flitig föreläsare — må erinras om det som han höll vid Svenska Turistföreningens årsmöte 1908 kallat »Sveriges förste turist», vilket skildrade Linnés färder inom fäderneslandet. Det trycktes i föreningens årsskrift för samma år.

En ättling av gamla finländska frälseläkter var Jägerskiöld djupt rotad i svensk tradition. Hans minnesbok »Upplevt och uppnått» (1943) ger klart vittnesbörd härom, liksom om hans nobla, friska personlighet.

Friluftsmänniska under hela sitt liv, mötte han sitt slut genom en olyckshändelse, då han, starkt lomhörd sedan många år, på hemväg från en jakt blev påkörd av ett tåg.

— — —

PAUL BELLANDER

* 1874 † 1945

I Sällskapets protokoll för den 22 november 1919 möter för första gången namnet PAUL BELLANDER. Han valdes då till suppleant i Sällskapets styrelse, vilken han alltsedan dess tillhört, från 1923 som ordinarie medlem.

Bellander var till yrket skogsman med starkt friluftsintrasse. Under den långa tid han tillhört Svenska Linné-Sällskapets styrelse har han på många sätt understött dess verksamhet, dels genom egna ekonomiska bidrag, dels genom att till dess förmån utnyttja sina vidsträckta förbindelser inom den svenska affärsvärlden. Åtskilliga betydande handräckningar ha genom hans förmedling kommit Sällskapet till del. Vid den förestående inredningen av Linnémuseet 1937, då medel saknades, löstes svårigheten genom att han och en annan styrelsemedlem ekonomiskt trädde emellan.

Inom styrelsen intresserade sig Bellander framför allt för den viktiga frågan om placeringen av Sällskapets fonder på ett samtidigt betryggande och för dess syften gynnsamt sätt. Det var på hans bestämda yrkande den omplacering skedde, varigenom under krigsåren obligationsinnehavet till större delen utbyttes mot aktier, en åtgärd utan vilken avkastningen icke skulle ha tillåtit fortsättande av verksamheten ens i den begränsade utsträckning, som nu blivit fallet.

Bellander avled på sin gård Stenby Säteri å Adelsö den 15 juni 1945.

SMÄRRE MEDDELANDEN

Förteckning över Linnés herbarium. Såsom tidigare meddelats, fördes Linnés berömda herbarium vid krigets annalkande enligt beslut av Linnean Society's styrelse i god tid till en skyddad plats utanför London. En annan betydelsefull åtgärd var att de däri ingående växterna — med hjälp av ett anslag från Carnegie Corporation — jämte hans övriga samlingar fotograferades på smal-film. Detta arbete igångsattes 1941 och en kopia av filmerna skänktes hösten 1942 till Uppsala universitet, där de nu stå till svenska forskares förfogande. Det behöver ej framhållas hur betydelsefullt det är att på detta sätt de linneanska exemplaren äro bekvämt tillgängliga för botanisterna i goda avbildningar. Som ett komplement till detta arbete har nu den nitiske och noggranne vårdaren av Linnean Society's skatter, dess bibliotekarie och »assistant secretary» SPENCER SAVAGE, utgivit ett arbete betitlat *A Catalogue of the Linnean Herbarium compiled and annotated by SPENCER SAVAGE* (London, Linn. Soc:s förlag, 4:0, xv, 225 sidor, 4 bl. facs.).

Hans företrädare, Dr. BENJAMIN DAYDON JACKSON, har vid olika tillfällen lämnat bidrag till kännedomen om herbariet och de däri ingående exemplaren. Sålunda publicerade han till Linnéjubileet 1907 en redogörelse för Linnés egenhändigt uppgjorda förteckning från 1755 jämte en lista över i herbariet ingående genera med angivande av antalet växtark. 1912 utkom hans alfabetiskt uppställda *Index to the Linnean Herbarium* med ett supplement 1922. Dessa och andra meddelanden av Jackson om samlingarna ingå i olika häften av Linnean Society's Proceedings 1890—1922. Vällbekant är ju HARTMANS *Anteckningar om de skandinaviska växterna i Linnés herbarium* (K. Vetenskapsakademiens Handl. för år 1849 och 1851). En på förnyad genomgång av det skandinaviska beståndet grundad beskrivning av hithörande växtark, uppgjord av doktor HARALD LINDBERG, föreligger sedan några år i manuskript.

Mr. Savage meddelar, att Dr. Jackson under sina sista levnadsår var sysselsatt med en fullständig katalog över herbariet, vilken han efterlämnade i manuskript. Vid den genomgång och numrering av arken, som blev nödvändig för fotograferingsarbetet, visade sig denna — på grund av sin författares höga ålder — vara allt för behäftad med ofullständigheter och felaktigheter, varför det föll på Mr. Savages lott att utarbeta ett helt nytt manuskript, en uppgift som krävde två år av mödosamt arbete. Det är dess resultat som föreligger i ovan angivna publikation. Forskarna äro honom stor tack skyldiga för detta nyttiga arbete, utfört mitt under krigstidens psykiskt och fysiskt pressande förhållanden.

Det viktigaste med den nu föreliggande förteckningen synes vara att alla påskrifter på växtarken, såväl Linnés egna som andra botanisters, meddelats fram t. o. m. J. E. SMITHS död 1822. I fråga om senare anteckningar har det ansetts nog att anföra antecknarens namn. Med användande av olika stilsorter ha påteckningar av Linnés hand särskilts från andra botanisters. I görligaste mån har därvid, genom stiljämförelser och studier i de talrika växtlistor, som ingå bland de linneanska manuskripten, fastställts vem antecknaren i olika fall varit och

mången gång har också året, då växten kommit Linné tillhanda, kunnat anges. Å några bifogade planschblad ha meddelats 72 prov å olika botanisters handstilar, som böra bli till god nytta för liknande undersökningar. I anslutning härtill har förf. en del intressanta anmärkningar om den olika karaktären å handstilen hos skribenter av olika nationaliteter. Upplagan är, på grund av pappersbristen, begränsad till 250 ex.

Ett par böcker av Knut Hagberg. »Aereae vocales Volucres pulcherrimae» (sångbegåvade och sköna luftvarelser) lyder Linnés diagnos på fåglarna i *Systema Naturae*, Ed. X. EINAR LÖNNBERG framhöll — säkert med rätta — att i denna hans formulering låg ett uttryck av det varma intresse och kärlek för fågelvärlden, som ju också överallt i hans skrifter ger sig till känna. Detta är ett intresse, som delas av hans senaste biograf, dr KNUT HAGBERG, vars fågelkåserier i radio de senaste åren varit mycket uppskattade. Han har också givit ut några fågelböcker. För några år sedan utkom 'Svenskt fågelliv'. Den senaste bär titeln 'Fåglar i bygd och obygd' (Stockholm, Bonnier, 1944).

Här är ej platsen för ett bedömande av arbetet från biologisk synpunkt. Det må däremot framhållas att den ovanligt beläste författaren ofta med väl valda citat från vitt skilda litteraturområden, antiken, den engelska poesin, äldre svenska skildringar både i dikt och prosaskildring, förstår att ge perspektiv åt framställningen. Ej minst möter man flerstädes Linnés alltid sällsynt träffande, målade och riktiga skildringar ur fågelvärlden. Ty sådana framstå de, även när de ställas mot modern biologisk iakttagelse.

Ett litet arbete av samme författare med titeln 'Från Rudbeck till Regulus' (Stockholm, Bonnier, 1943) skildrar i kåserande form den svenska djurskildringen genom tiderna. Man möter både Olaus Magnus, de båda Rudbeckarna och linneanerna i tidigare och senare led, representerade genom väl valda utdrag av deras skrifter. Linnés egna bidrag av detta slag ha däremot förbigåtts, då de utförligt berörts i förf:s Linnébok.

Stilstudier hos Linné. I föregående årgång av vår årsskrift meddelade docenten SIXTEN BELFRAGE en inträngande stilistisk analys av Linnés originella dedikation till Skånska resan. I Arkiv för nordisk filologi, bd 58, 1944, sid. 306—320, ingår en annan liknande undersökning av samme författare med titeln: *Parallellism och parallelliserande enumeration hos Linné*. Såsom redan Levertin och Sahlgren framhållit är Linnés prosa i mera högtidliga sammanhang påverkad av bibelspråket. Det är här han funnit uttrycksformer, som bättre än den humanistiska retoriken efter latinska mönster gav honom möjlighet att uttrycka sin stämning. Han använder bibelns parallellismer, ofta med antitetiska led. En annan källa till hans uttryckssätt är naturforskarens vana vid korta anteckningar som i hans tal, t. ex. talet om insekterna, framträder i form av uppräkningsar. Förf. har på ett intressant sätt ingående analyserat dessa stildrag hos Linné i olika skrifter. — I anslutning till Belfrages studie har förste bibliotekarien BROR OLSSON under titeln *Parallellismen hos Linné* (samma tidskr., bd 59, 1944) påpekat en trolig källa till Linnés motto i Lapplandsresan: »Småland har födt mig/ Sverige har jag genomrest» etc., nämligen den bekanta vers en annan Lapplandsresenär, fransmannen Regnard, anför i sin reseberättelse, som Linné får antas ha läst: »Gallia nos genuit, vidit nos Africa, Gangem/ hausimus» etc.

Studier i Linnés stilistiska tendenser är ett givande fält, som hittills endast i alltför ringa grad uppmärksamats.

Cliffordska Linneana till Leiden. En notis i *Chronica botanica* (VII: 6, 1942) meddelar, att Jonkheer W. H. A. CLIFFORD, direkt avkomling av George Clifford, nyligen avlidit. Han har testamenterat en betydande samling av dokument, en målning (Hoffmans Linnéporträtt?) m. m. till det vetenskapshistoriska museet i Leiden.

Peter Forsskåls resa till Lyckliga Arabien. Forsskåls intressanta resejournal kan nu — sedan ett tryckningsanslag tilldelats Sällskapet — beräknas utkomma i början av året. Ett särskilt meddelande kommer att framdeles tillställas medlemmarna.

SUMMARY OF CONTENTS

During the past year the Society has lost one of its most eminent members. In the Autumn of 1944 RUTGER SERNANDER, emeritus professor of the University of Upsala, died only a few days before completing his 78th year. When the Society was founded at Hammarby on the 23 May 1917 he was present, and became from the beginning one of its most active members. To its Yearbook he has contributed more than anybody else. From 1919 untill his death he acted as Vice president, and from 1929 he was also entrusted with the superintendence of the Linnaean Museum at Hammarby, which belongs to the State. As the first entry in the present volume Professor ROB. E. FRIES, President of the Society, publishes the memorial sketch of Professor Sernander, which he read at the first meeting of the Society held after his death. In this he not only treats of his contributions to Linnaean matters, but also sums up his eminent pioneer-work in botany, phytogeography, and as promoter of the preservation of natural scenery.

Dr. GUNNAR NILSON, one time Chief Surgeon to the Admiralty, contributes a short biographical sketch of one of Linnæus's pupils, HENRIC GAHN (1747—1810), who later on became a famous practitioner in Stockholm, and was one of the founders of Svenska Läkaresällskapet (The Swedish Medical Society). He belonged to a Scottish family Colquhoun (Cohun), whose male line became extinct in its native country already in 1715. The ancestor of the Swedish branch, Wolter Colquhoun, came to Sweden in 1570 with Scottish mercenaries. Afterwards he became the owner of a foundry, which later on developed into a gun-factory. His descendants, who changed the name to Gahn, made their family famous as industrialists and scientists in chemistry and mining. After the completion of his academical education under Linnæus, the young Gahn went abroad for three years of travel, that brought him to England and Scotland in 1770. During the year he lived there he was invited to accompany Sir Joseph Banks and Solander on Captain Cook's second voyage round the world, but declined the offer, to the very great disappointment of his old teacher. As we know, Sir Joseph and Solander also eventually gave up the voyage. During his stay in London Gahn became good friends with Jenner.

Under the title *Linné, Duchesne och smultronen* (Linnæus, Duchesne and the Strawberries) Dr. NILS HYLANDER reviews the correspondence (especially about

Fragaria) between L. and the French botanist A. N. DUCHESNE (1747—1827), giving at the same time a comparison between the systematical arrangements of the genus and a sketch of Duchesne's work on *Fragaria*. Linnæus's interest in the strawberries was perhaps mainly a medical one; he ascribed his health to the wild strawberries (*F. vesca*), which were his favourite fruit, since they had saved him from the gout. From a taxonomic point of view, Duchesne's work *Histoire naturelle des Fraisiers* (1766), meant a decided progress from the *Fragaria* system of Spec. plant. and Flora Suec. ed. 2, *i. a.*, because of the better delimitation against *Potentilla* and the proper distinction of *F. moschata*. That species, which does not occur spontaneously in Sweden but was formerly cultivated (as just in Linnæus's time and in his own garden) and now in many places has run wild, has long borne the Swedish name 'jordgubbar' and was perhaps for that reason confused by Linnæus with the indigenous *F. viridis*, which in some provinces bears the same name. Seeds and living plants of the last-mentioned species as also of wild growing *F. vesca* were sent from L. to D., who on the basis of that material gave an excellent description of this Swedish variety of *F. viridis* under the name of *F. pratensis* in La Grande Encyclopédie (1786). The monograph of 1766 is, however, of still greater interest, not only as the still lasting basis of the strawberry taxonomy but also because of its reports about Duchesne's own experiments and observations and the phylogenetical conclusions founded on them. His methods of investigation: collecting and comparing living plants of as many various types as possible, crossing experiments and studies of the progeny, make a surprisingly modern impression. He was, *e. g.*, the first to observe the dioecy of *F. moschata* and to produce a fruiting hybrid between that species and *F. chiloënsis*. The only clone of the last-mentioned species, that was cultivated in Europe, had only female, sterile flowers, but on one occasion D. found some irregular "berries" on a *chiloënsis* plant and ascribed this fact quite correctly to the casual development of some stamens. As a matter of fact, he had found it to be a rule in *Fragaria* that even the swelling of the receptacle to form a "berry" took place only after fecundation. He also correctly recognized the so-called ananas strawberry (*F. Ananassa* Duch.) as a hybrid between *F. chiloënsis* and *F. virginiana*.

To many of the forms of *Fragaria*, which he cultivated in his father's garden at Versailles, he gave binary names, also to such now commonly taken as mere varieties, esp. of *F. vesca*. All those binarily named types he called "races", but he was well aware of their different value and grouped them into "bandes", which very well match the species of to-day. Moreover, the order into which he arranged them in his "genealogy" corresponds with that, based on the respective chromosome numbers. The incitement to his studies came through the discovery among some seedlings of *F. vesca* of a deviating type, which he called *F. monophylla*. In this type, the leaves are not ternate as in normal *Fragaria* plants but simple, and this feature he found to be hereditary. He sent some seeds and a living plant of this "Fraisier de Versailles" to Linnæus, who became highly interested in it and planted it together with, *i. a.*, the famous "peloria" outside his windows at Hammarby. He also encouraged the young French naturalist in his plan of making a thorough investigation of *Fragaria* and recommended the taking up of such specialized studies to prevent the botanists from being drowned by the overwhelming mass of plant material.

This year two hundred years have passed since the appearance of Linnæus's

most important contribution to Swedish botany, the *Flora Svecica* (1745, 2d ed. 1755), which is the first general flora of Sweden. In a paper occasioned by this anniversary Dr. GUNNAR ERDTMAN enumerates the various works that have succeeded Linnæus's book down to the latest one, B. URSING's *Svenska växter* (Plants of Sweden), that appeared in 1944 and has upto now been issued in 46,000 copies, a number which seems to prove the still vivid interest in Linnæus's "scientia amabilis" among the Swedes. As a proof of the more and more intense exploration of the vegetable kingdom of Sweden that has been going on since Linnæus's time the Author mentions that now about 1500 Swedish phanerogams are known, as against Linnæus's 834 in his first edition. At last the author argues for a combined effort on the field of taxonomy and puts forth the idea of forming a special institute for plant systematics.

Goethe und Linné is the title of a short essay in German, contributed by Dr. ERNST BENEDIKT, one time Chief Editor of the Neue Freie Presse in Vienna, now resident in Sweden. He traces the influence exerted on the great German poet by Linnæus's writings, about which we have his own statement, that "next to Shakespæare and Spinoza, Linnæus was the author, that worked most upon his thinking". The author shows how this influence also called forth oppositional ideas in Goethe.

There is another two hundred years anniversary connected with this year. The distinguished Danish entomologist JOHAN CHRISTIAN FABRICIUS, one of Linnæus's most esteemed foreign pupils, was born in 1745. Mr. FELIX BRVK, in a short sketch, sums up his life and scientific achievement. During two years (1762—1763) the then only nineteen years old student lived in Upsala and at Hammarby, from which he has given us one of the most intimate pictures we have of his master and his family life.

In a short communication, entitled *Ava-eken på Fårön* (The Ava-oak on the isle of Fårö), Dr. SVEN EKMÄN, emeritus professor of the University of Upsala, gives particulars about a mighty oak-tree, still in existence, which was observed and described by Linnæus during his travel to Gotland in 1741. He measured the circumference of its trunk, and this has again been made from time to time during the following two hundred years. At Linnæus's visit the dimensions were 416 cm. When the author made a new measurement in 1944, the circumference was found to be 568 cm. It has proved possible to make an approximative evaluation of the yearly increase of the circumference.

In the following essay entitled *Linné och balsameringskonsten* (Linnæus and the art of embalming) Dr. TELEMAK FREDBÄRJ has published an early manuscript of Linnæus, found among his collections in the possession of the Linnean Society of London. There he has put down his observations on the remains of a Danish nobleman, Axel Ugerup, who died in 1587 and whose body had been embalmed. Linnæus visited the church, where he was buried, during a trip to the (once Danish) province of Skåne in 1732, in order to find out how the embalming was done. In a memorandum about "Observationes ad Societ. Imperial.", that is: papers to be offered to the Academia Naturæ Curiosorum, of which he became a member in 1736, there is also mentioned one entitled "de balsamandi methodo Scanensi", which seems to be this same manuscript. The scientists of the time were much interested in the art of embalming, and many treatises on that subject were published. They were especially eager to find out how the Egyptians preserved their mummies. In a course of lectures later, Linnæus has related that the Royal Society had offered a great reward for the invention of

a method to melt amber, which was supposed to offer an infallible means for the preservation of corpses.

Dr. FREDBÄRJ has also published and explained two new medical prescriptions from Linnæus's hand.

In the last essay entitled *Växter ur Peter Forsskåls herbarium å Lunds Botaniska Institution* (Plants from P. Forsskål's herbarium in the Botanic Institution of Lund) Dr. OTTO GERTZ gives a list of 191 dried plants, collected by Linnæus's gifted pupil during the ill-fated Danish expedition to Egypt and Yemen, in which he and all the other members, with the exception of Carsten Niebuhr, died. The specimens have belonged to the herbarium of the Swedish naturalist Anders Jahan Retzius, now in the Botanical institution of Lund, and seem to have been received through Martin Vahl. They serve to complete the collection brought together and enumerated by C. Christensen in his revision of the *Herbarium Forsskålii* (*Dansk Botanisk Arkiv* 1922), the more so as some of them are to be considered as type-specimens, those plants being absent in the Copenhagen collection. The author also gives information about the existence of Forsskålean plants in other collections.

In one of the minor communications, with which the volume ends, the very important publication of Mr. SPENCER SAVAGE: *A Catalogue of the Linnean Herbarium* is mentioned. This enumeration, which will be indispensable to everyone consulting the herbarium, for the first time reproduces all the annotations to be found on the sheets in the herbarium, as far as possible with the indication of the writer. In that way, we are informed as to the donor, and, very often, it has proved possible, in consulting the lists and correspondence among Linnæus's MSS., to state the year of reception.

LINNÉ-SÄLLSKAPETS EGNA ANGELÄGENHETER

STYRELSENS ÅRS- OCH FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1944.

Sällskapets vårsammankomst ägde rum å Linnés Hammarby söndagen den 23 maj under talrik anslutning och gynnades av vackert väder. Sedan revisionsberättelsen föredragits och ansvarsfrihet beviljats höll docenten STEN LINDROTH föredrag över ämnet: »Linnélärjungen Adam Afzelius i England och Sierra Leone». Vice ordföranden professor RUTGER SERNANDER lämnade några meddelanden om den del av Linnés bibliotek, som förvaras å Hammarby, och demonstrerade några av de intressantare däri ingående böckerna. Sedan därefter samlingarna och parken besetts under ledning av honom och professor ROB. E. FRIES, intogs middag i det fria vid »Museum in altis».

Ordinarie höstsammankomsten hölls onsdagen den 29 november å Svenska Läkaresällskapets lokal i Stockholm. Vid de därvid företagna stadgeenliga valen omvaldes för 1945 till ordförande professor ROB. E. FRIES och nyvaldes till vice ordförande efter professor R. SERNANDER, som avlidit, överbibliotekarien A. Grape. Till styrelseledamöter för åren 1945—1947 omvaldes disponent P. BELLANDER och professor T. LAGERBERG samt nyvaldes bibliotekarien J. L:SON SAMZELIUS. Till suppleant för samma tid nyvaldes doktor T. FREDBÄRJ. Till styrelseledamot för 1945—1946 nyvaldes intendent S. WALLIN och till suppleant för 1945 fil. mag. M. FRIES. Till revisorer omvaldes amanuens C. G. ALM och nyvaldes bankkamrer O. ANDERSON. Till revisorssuppleanter omvaldes docent G. DEGELIUS och nyvaldes professor E. MELIN.

Till sin representant i styrelsen har Större akademiska konsistoriet utsett professor J. A. NANNFELDT.

Ordföranden höll ett minnesanförande över Sällskapets bortgångne vice ordförande professor RUTGER SERNANDER. Föredrag höllos av f. marinöverläkaren GUNNAR NILSON över ämnet: »Henric Gahn, en av Linnés disciplar, sedermera berömd läkare i Stockholm» (tryckt i denna årgång) samt av fil. dr KNUT HAGBERG över ämnet: »Linné och Strindberg».

Styrelsen har under året sammanträtt den 16 april, 18 maj, 5 och 29 november.

SKATTMÄSTARENS BERÄTTELSE FÖR ÅR 1944.

Linné-Sällskapets inkomster och utgifter samt fondernas ställning framgår av följande sammandrag.

Kassakonto:*Debet:*

Ingående balans	21: 83
Årsavgifter för 1944	4,012: 50
Sju ständiga ledamöter	1,400: —
Statsanslag till årsskriften	1,000: —
Sålda publikationer	327: 50
Inträdesavgifter till Linnémuseet	5: 50
Anslag från K. Patriotiska Sällskapet	1,000: —
Sparkasse- och sparbanksräkningar	5,035: 23
Checkräkning	11,615: 06
Inlösta obligationer	19,950: —
Räntor och aktieutdelningar	7,665: 06
Kronor	52,032: 68

Kredit:

Omkostnader och löner	3,234: 91
Linnéträdgården 1944	6,395: 18
Linnémuseet 1944	219: 84
Årsskriften för år 1944	3,914: 61
Kapitalräkning	11: 45
Sparkasse- och sparbanksräkningar	6,651: —
Checkräkning	11,133: 88
Obligationer och förlagsbevis	20,442: 50
Utgående balans	29: 31
Kronor	52,032: 68

Ingående balanskonto 1 jan. 1944.

Museifonden	1,160: 79	Samlingarna	1: —
Fasta fonden	24,034: 77	Aktier	112,105: —
Dispositionsfonden	12,829: 46	Obligationer	34,500: —
Linnéfonden	112,397: 63	Kapitalräkning	455: 50
Minnesstodsfonden	2,338: 40	Checkräkning	504: 05
Viktor N. Baumbachs fond	11,486: 36	Sparkassa och sparbank	43,082: 01
Basil H. Soulsby's fond	1,184: 53	Kassabehållning	21: 83
Wenner-Grenska Samfundets donation	4,940: 97		
Reservfonden	20,296: 48		
Kronor	190,669: 39	Kronor	190,669: 39

Utgående balanskonto 31 dec. 1944.

Samlingarna	1: —	Museifonden	1,160: 79
Aktier	112,105: —	Fasta fonden	25,434: 77
Obligationer	35,442: 50	Dispositionsfonden	12,829: 46
Kapitalräkning	466: 95	Linnéfonden	112,678: 62
Checkräkning	22: 87	Minnesstodsfonden	2,338: 40
Sparkassa och sparbank . .	44,697: 78	Viktor N. Baumbachs fond .	11,543: 79
Kassabehållning	29: 31	Basil H. Soulsby's fond . .	1,196: 38
		Wenner-Grenska Samfun-	
		dets donation	4,940: 97
		Reservfonden	20,642: 23
Kronor 192,765: 41		Kronor 192,765: 41	

Sällskapets inkomster av årsavgifter ha varit kr. 4,012: 50 mot i staten för år 1944 beräknade beloppet kr. 3,700.

Sju nya ständiga ledamöter ha under året tillkommit.

Utgifterna för de allmänna omkostnaderna och löner ha under året uppgått till kr. 3,234: 91 mot i staten beräknade kr. 3,615.

Kostnaderna för Linnémuseet ha utgjort kr. 219: 84 mot beräknade kr. 325. En liten inkomst på inträdesavgifter, kr. 5: 50, har under året influtit.

Trädgården har under år 1944 kostat kr. 6,395: 18 mot i staten beräknade kr. 5,585. Denna ökning beror på att orangeriet måst underkastas en reparation, i det att fönster och dörrar ommålats och fasaderna nödortfigt uppsatts. Dessutom ha trädgårdssofforna ommålats och vattenledningssystemet i trädgården reparerats. I trädgårdsmästarbostaden har vidare gasledningen måst repareras och ett rum har omtapeterats. Dessa reparationer ha dragit en kostnad å bortemot 800 kr. »Area annua» har alljämt varit nedlagd.

Från K. Patriotiska Sällskapet i Stockholm har Sällskapet även för år 1944 fått mottaga ett anslag å 1,000 kr., vilket använts till trädgårdens underhåll.

Arsskriften drog en kostnad å kr. 3,914: 61 mot i staten fastställda kr. 3,300. Statsbidraget har utgått med oförändrat belopp kr. 1,000.

För sålda publikationer har influtit kr. 327: 50.

Årets samtliga inkomster av räntor och aktieutdelningar ha utgjort kr. 7,665: 06, varav kr. 5,330 belöper på aktieutdelningar, 1,065: 14 på obligationer och 1,269: 92 på olika bankräkningar. I staten för år 1944 beräknades samma inkomster till kr. 7,705. Medelförräntningen å Sällskapets bokförda kapital har under året varit 4,1 %.

Under året ha nom. 20,000 kr. Svenska Statens 3 $\frac{1}{2}$ % obl. 1933 försålts med en kursvinst å 450 kr. I stället har inköpts nom. 10,000 kr. Svenska Statens 3 % obl. 1944 till pari samt nom. 10,000 kr. L. M. Ericssons 4 $\frac{1}{2}$ % förlagsbevis till 104 $\frac{3}{8}$ % och 104 $\frac{1}{2}$ %.

Sällskapets aktieinnehav har under året icke undergått några förändringar. På grund av kursstegringen å aktier under årets lopp ha Sällskapets aktier vid årsslutet ett kursvärde, som med mer än 30,000 kr. överstiger det bokförda värdet eller vad de kostat vid inköpet.

Under år 1944 ha inkomsterna överstigit utgifterna med kr. 345: 75 med vilket belopp alltså reservfonden ökats. Även under detta år ha emellertid endast små avsättningar gjorts till Linnéfonden, Viktor N. Baumbachs och Basil H. Soulsby's fonder.

Uppsala den 5 januari 1945.

NILS E. SVEDELIUS.

Svenska Linné-Sällskapets skattmästare.

STAT FÖR SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPET FÖR ÅR 1945.

Inkomster:*Räntebärande kapital:*

a) Obligationer och förlagsbevis:	Kapital	Ränteavkastning
Svenska Statens 4 % försvarsobl. 1940 (nom. 15,000 kr.)	15,000: —	600: —
Svenska Statens 3 % obl. 1944 (nom. 10,000 kr.)	10,000: —	300: —
L. M. Ericssons 4 1/2 % förlagsbevis (nom. 10,000 kr.)	10,442: 50	450: —
	Kr. 35,442: 50	1,350: —

b) Aktier:¹

75 st. Uddeholms A.-B. (8 kr.)	11,280: —	600: —
40 st. St. Kopparbergs Bergsl. A.-B. (12 kr.) . . .	10,040: —	480: —
50 st. A.-B. Stockholms Bryggerier (12 kr.) . . .	12,175: —	600: —
40 st. Korsnäs Sågverks A.-B. (6 kr.)	5,640: —	240: —
140 st. Kopparfors A.-B. (6 kr.)	15,310: —	840: —
30 st. Sandvikens Jernverks A.-B. (8 kr.)	5,850: —	240: —
60 st. Ströms Bruks A.-B. (9 kr.)	14,300: —	540: —
20 st. Bergvik-Ala Nya A.-B. (12 kr.)	4,950: —	240: —
50 st. A.-B. Pripp & Lyckholm (7,50 kr.)	7,910: —	375: —
50 st. Svenska Sockerfabr. A.-B. (3,50 kr.) . . .	4,400: —	175: —
100 st. Munksjö A.-B. (6 kr.)	11,900: —	600: —
50 st. Billeruds A.-B. (8 kr.)	8,350: —	400: —
	Kr. 112,105: —	5,330: —

c) Å bankräkningar 1,200: —

Årsavgifter av ledamöter 4,000: —

Statsbidrag till årsskriften 1,000: —

För sålda publikationer 150: —

Anslag från K. Patriotiska Sällskapet 1,000: —

Summa inkomster Kr. 14,030: —

Utgifter:*Tjänstemännens löner.*

Sekreterare	600: —	
Skattmästare	600: —	
Redaktör	600: —	1,800: —

Allmänna omkostnader.

Renhållning	200: —	
Försäkringspremier	800: —	
Kostnader för sammanträdena	300: —	
Utskylder	15: —	
Diverse	500: —	1,815: —
	Transport	3,615: —

¹ Under förutsättning av oförändrad utdelning under år 1945.

	Transport	3,615:—
<i>Linnéträdgården.</i>		
Föreståndaren för trädgården	250:—	
Trädgårdsförmannen	3,300:—	
Hyra av bostad åt honom	300:—	
Dyrtidstillägg	510:—	
Daglönare	600:—	
Material, reparationer, körslor m. m.	400:—	
Växter, frakt m. m.	100:—	
Uppvärmning och belysning i gamla orangeriet	<u>125:—</u>	5,585:—
<i>Linnémuseet.</i>		
Vattenavgift, belysning och telefon	100:—	
Städning och rengöring	75:—	
Semestervikarie åt vaktmästaren, diverse	<u>150:—</u>	325:—
<i>Årsskriften.</i>		
Tryck	3,000:—	
Oförutsedda utgifter m. m.	<u>300:—</u>	3,300:—
<i>Avsättning till fonderna.</i>		
Linnéfonden ($\frac{1}{4}$ % å kapitalbehålln.)	281:69	
Viktor N. Baumbachs fond ($\frac{1}{2}$ % å kapitalbehålln.)	57:72	
Basil H. Soulsby's fond (1 % å kapitalbehålln.)	<u>11:96</u>	351:37
<i>Oförutsedda utgifter</i>		<u>853:63</u>
Summa utgifter Kr. 14,030:—		

Uppsala den 5 januari 1945.

NILS E. SVEDELIUS.

Svenska Linné-Sällskapets skattmästare.

REVISIONSBERÄTTELSE.

Undertecknade, utsedda att som revisorer granska Svenska Linné-Sällskapets räkenskaper samt dess styrelses förvaltning för år 1944, få efter verkställt uppdrag avgiva följande berättelse.

Vi hava tagit del av styrelsens protokoll från sammanträdena under året, vilka icke föranleda något uttalande från vår sida.

Räkenskaperna äro ordentligt förda och i vederbörlig ordning verifierade. Siffergranskning har verkställts av undertecknad ANDERSON.

Vi vitsorda, att de i skattmästarens årsberättelse intagna sifferuppgifterna överensstämma med räkenskaperna. Bokslutet utvsar en vinst av kr. 345:75, vilket belopp tillförts reservfonden. Övriga fonder hava endast erhållit föreskrivna minimibelopp för kapitalökning.

Sällskapet har även under 1944 från K. Patriotiska Sällskapet mottagit ett anslag å kr. 1,000:—.

Sällskapets värdehandlingar hava av oss inventerats och befunnits i god ordning samt på betryggande sätt förvarade. Kassan har inventerats och samtliga bankräkningar kontrollerats.

Sällskapets samlingar äro brandförsäkrade för kr. 200,000:—, Linnébiblioteket jämte tillhörande bokhyllor för kr. 50,000:—, lagret av Sällskapets skrifter för kr. 7,000:— samt samlingarna inbrottsförsäkrade för kr. 200,000:—. Vad beträffar lagret av Sällskapets skrifter, tillåta vi oss föreslå styrelsen att höja försäkringsbeloppet, som sedan 1924 oförändrat varit kr. 7,000:—, oaktat detta lager varje år ökats åtminstone med restupplagan av Sällskapets årsskrift.

Med hänsyn till de stora kostnaderna för utgivandet av Sällskapets årsskrift, som jämte redaktörsarvode under 1944 uppgick till kr. 4,514:61, medan inkomster av årsavgifter och statsbidrag tillsammans slutade på kr. 5,012:50, upprepa vi vårt förslag i föregående års revisionsberättelse om ändring av § 5 i Sällskapets stadgar, varigenom möjlighet skulle finnas att vid behov höja årsavgiften.

Under år 1944 ha utförts en del av de mest nödvändiga reparationerna å byggnader m. m. i Linnéträdgården, men ännu återstå flera dyrbara reparationsarbeten.

Då enligt vår uppfattning såväl skattmästaren som styrelsen med nit och skicklighet handhaft Sällskapets angelägenheter och främjat dess intressen, tillstyrka vi, att Sällskapet beviljar styrelsen och skattmästaren ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar.

Uppsala den 10 maj 1945.

O. ANDERSON

C. G. ALM

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS STYRELSE

Professor ROB. E. FRIES
Ordförande för 1946.

Överbibliotekarien A. GRAPE
Vice ordförande för 1946.

Övriga styrelsemedlemmar:

Valda för åren 1944—1946:

Professor emeritus N. E. SVEDELIUS, skattmästare, professor N. VON HOFSTEN, intendenten S. WALLIN.

Suppleant: Major A. JACOBSSON.

Valda för åren 1945—1947:

Professor T. LAGERBERG, bibliotekarien J. L:SON SAMZELIUS, överläkaren B. STRANDELL.

Suppleant: Professor E. DU RIETZ.

Valda för åren 1946—1948:

Professor O. T. HULT, bibliotekarien A. HJ. UGGLA, sekreterare och föreståndare för Linnémuseet samt redaktör för årsskriften, dr T. FREDBÄRJ.

Suppleant: Fil. mag. M. FRIES.

Vald av Större akademiska konsistoriet i Uppsala:

Professor J. A. NANNFELDT.

Revisorer:

Bankkamrer O. ANDERSON och professor E. MELIN.

Suppleanter: Docent G. DEGELIUS och docent N. HYLANDER.

SVENSKA LINNÉ-SÄLLSKAPETS LEDAMÖTER

HÖSTEN 1945

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER

H. K. H. KRONPRINSEN.

H. K. H. HERTIGEN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. H. HERTIGINNAN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. H. HERTIGEN AV NÄRKE.

STIFTARE AV LINNÉMUSEET

(tillika stödjande ledamöter)

Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner, Stockholm.

Bäckström, W., Grosshandlare, Stockholm.

von Eckermann, Ebba, Grevinna, Stockholm.

von Eckermann, H., Professor, Edeby Gård,
Sparreholm.

von Eckermann, Ulla, Fru, Edeby Gård,
Sparreholm.

Gimo Aktiebolag, Gimo.

Kassman, G., Bankir, Stockholm.

Kempe, S. M., Bruksägare, Stockholm.

Lundström, B. E., Direktör, Stockholm.

Traugott, I., Direktör, Stockholm.

Uppsala Ångqvarns Aktiebolag, Uppsala.

Wachtmeister, A., Greve, Wambåsa, Johannishus.

Wachtmeister, Carola, Grevinna, Wambåsa,
Johannishus.

ÖVRIGA LEDAMÖTER

* = Ständig ledamot

** = Stödjande ledamot

Adlercreutz, P., f. d. Envoyé, Stockholm.

Afzelius, A., Justitieråd, Stockholm.

Afzelius, S., Hovrättsråd, Stockholm.

Ahlgren, E., Ingenjör, Gävle.

Albringer, H., Kyrkoherde, Ö. Vingåker,
Klastorp.

Alexandersson, A., Bankdirektör, Stockholm.

Alm, C. G., Förste assistent, Botaniska institutionen, Uppsala. *Förståndare för
Linnéträdgården.*

Almbladh, E., Doktor, Mönsterås.

Almquist, E., Lektor, Eskilstuna.

Almquist, Ingegerd, Fru, Stockholm.

Ameln, H., Konsul, Bergen (Norge).

*Aminoff, Elisabeth, Fru, Stockholm.

- Ancker, H., Polisnotarie, Stockholm.
 Anderberg, G. A. R., Professor, Uppsala.
 Anderson, G. B., Vicekonsul, Chicago, Ill. (U. S. A.).
 Anderson-Tesch, Hj., Apotekare, Djurs-holm.
 Anderson, O., Bankkamrer, Uppsala.
 Andrén, E., Förste amanuens, Stockholm.
 Andrén, O., Doktor, Nässjö.
 *Anér, J., Direktör, Göteborg.
 *Apotekaresocieteten, Stockholm.
 *Ariwэдson, J., Kammarherre, Bankdirek-tör, Stockholm.
 Armini, H., Lektor, Göteborg.
 Arnell, H., Tandläkare, Stockholm.
 von Arnold, Ulla, Grevinna, Hofsta, Bettua.
 Arrhenius, Anna-Lisa, Fil. mag., Uppsala.
 Arrhenius, Maria, Professorska, Stockholm.
 Aschan, W., Regeringsråd, Stockholm.
 Askund, B. H. V., Statsgeolog, Djursholm.
 Asplund, G., f. d. Överläkare, Stockholm.
 Backman, L., Professor, Uppsala.
 Bager, B., Lasarettsläkare, Mörby, Stock-sund.
 Bagge, A., Justitieråd, Stockholm.
 Bagge, G., Professor, f. v. Statsråd, Stock-holm.
 Barthel, Chr., Professor emeritus, Äppel-viken.
 Belfrage, S., Docent, Åkarp.
 Bellander, K., Herr, Stenby säteri, Adelsö.
 Bellinder, Karin, Justitierådinna, Stockholm.
 *Benedicks, C., Professor, Stockholm.
 Bengtson, E., Direktör, Skelleftehamn.
 Bengtson, Harriet, Fru, Skelleftehamn.
 Berg, E., Aktuarie, Stockholm.
 Berg, F., Professor, Uppsala.
 von Bergen, F., f. d. Överläkare, Göteborg.
 Berg, G., Intendent, Stockholm.
 **Berghman, I., Grosshandlare, Stockholm.
 Bergmark, G., Professor, Uppsala.
 Bergner, E., Doktor, Örebro.
 Berglöf, Signe, Fru, Stockholm.
 Bernström, G., Apotekare, Göteborg.
 Beskow, A., f. d. Landshövding, Stockholm.
 Beskow, Ingegerd, Landshövdingenska, Stock-holm.
 *Billing, M., Bankdirektör, Stockholm.
 Bjure, A., Lasarettsläkare, Västerås.
 Björkman, C., Bokförläggare, Stockholm.
 Björklund, Ester, Lärarinna, Vänersborg.
 *Björnström-Steffanson, H., New York (U. S. A.).
 Boëthius, A., Professor, Göteborg.
 Boëthius, Ester, Fröken, Stockholm.
 Bohman, H., Assessor, Djursholm.
 Bohmansson, G., Lasarettsläkare, Örebro.
 Boierth, P., Stadsträdgårdsmästare, Uppsala.
 Bolling, F., f. d. Tullförvaltare, Uppsala.
 Bonnier, G., Herr, Stockholm.
 Borgman, S., Boktryckeritjänsteman, Upp-sala.
 *Boström, Mary, Fru, Stockholm.
 Bouvin, Elisabeth, Fru, Östhammar.
 Brenning, R., Docent, Uppsala.
 Bring, Signe, Fru, Stockholm.
 Broman, I., Professor emeritus, Lund.
 *Broström, T. E. J:son, Skeppsredare, Göte-borg.
 Bryk, F., Herr, Stockholm 50.
 Bökman, K., Häradsskrivare, Strömstad.
 Carlgren M., Jägmästare, Stockholm.
 Carlsson, C. D., Apotekare, Göteborg.
 Carlsson, G. W. F., Lektor, Stockholm.
 Cederström, Anna, Fröken, Kungshamn, Uppsala.
 *Christensen, K., Godseier, Fredrikstad (Norge).
 Clason, Fr., Doktor, Uppsala.
 **Collijn, L., Grosshandlare, Djursholm.
 Curman, Signhild, Fru, Elfsunda, Rotebro.
 Cyrén, O., Ingenjör, Stockholm.
 Dahl, C. G., Professor, Hjo.
 Dahlgren, O., Docent, Uppsala.
 Dahlgren, T., Fil. dr, Direktör, Malmö.
 Dalén, K. L. E., Med. lic., Stockholm.
 *de Geer J. C. G. E., Kammarherre, Fri-herre, Väsby.
 Degelius, G., Docent, Uppsala.
 *Diös, A., Ingenjör, Uppsala.
 Drake af Hagelsrum, Stina, Fru, Hälsing-borg.
 *Dunker, H., Disponent, Hälsingborg.
 Du Rietz, E., Professor, Uppsala.
 Eberstein, G., Professor, Djursholm.
 Edén, Marja, Landshövdingenska, Stockholm.
 Egnell, H., Revisor, Stockholm.
 Ekblom, T., Lektor, Skellefteå.
 af Ekenstam, F., Major, Uppsala.
 *Eklund, Marianne, f. von Utfall, Fru, Stock-holm.
 Ekman, S., Professor emeritus, Uppsala.
 Ekwall, P., Professor, Åbo (Finland).
 Elvius, S., Lektor, Västerås.
 von Engeström, Anna, Fru, Kipplingeberg, Uppsala.
 Engstedt, M., Apotekare, Norrköping.
 Engström, Harald, Direktör, Stockholm.
 Erdtman, G., Lektor, Abrahamsberg.
 Erickson, H., f. d. Kassör, Stockholm.
 Ericsson, E. M., Köpman, Uppsala.

- Ericsson, J., f. d. Akademifogde, Uppsala.
 Erikson, H., f. d. Provinsialläkare, Uppsala.
 Erlandsson, S., Fil. dr, Stockholm.
 von Essen, C. C:son, Kammarherre, Friherre, Säbylund, Kumla.
 von Essen, Wera, Friherrinna, Salsta slott, Vattholma.
 Fallstedt, Vera, Fröken, Stockholm.
 Flodmark, E. A., f. d. Apotekare, Malmö.
 Forsberg, E. A., Överingenjör, Nockeby.
 Forssell, G., Professor emeritus, Stockholm.
 *Fränckel, G., Löjtnant, Göteborg.
 *Fredrikson, V., Direktör, Stockholm.
 Forsslund, K. H., Fil. dr, Experimental-fältet.
 Forssman, H., Docent, Uppsala.
 *Fredbärj, T., Prakt. läkare, Stockholm.
 Friberg, C., f. d. Förste stadsläkare, Sala.
 Fries, C., Intendent, Stockholm.
 Fries, E. Th., Doktor, Visby.
 Fries, G., Länsjägmästare, Karlstad.
 Fries, H., Doktor, Göteborg.
 *Fries, Hj., Doktor, Stockholm.
 *Fries, M., Fil. mag., Stockholm.
 *Fries, Nanna, Professorska, Stockholm.
 *Fries, R. E., Professor emeritus, Stockholm. *En av Sällskapetets stiftare. Sällskapetets ordförande.*
 *Fries, S., Fil. stud., Uppsala.
 Fries, T., Akademiärntmästare, Uppsala.
 Frisendahl, A., Lektor, Stockholm.
 *Frölander, Natalie, Fru, Djursholm.
 Fähræus, R., Professor, Uppsala.
 *Fähræus, Olga, Fru, Uppsala.
 Förberg, B., Tandläkare, Stockholm.
 Gager, C. Stuart, Director, Brooklyn, Bot. Garden, Brooklyn, N. Y. (U. S. A.).
 Gellerstedt, S., Docent, Uppsala.
 Gertz, O., Docent, Lund.
 Goldkuhl, E., Överläkare, Älvsjö.
 Granander, J., Direktör, Stockholm.
 Granit, R., Professor, Stockholm.
 Grape, A., Överbibliotekarie, Uppsala. *Sällskapetets vice ordförande.*
 Gripenberg, G. A., Envoyé, Stockholm.
 Gyldenstolpe, N., Kabinettskammarherre, Greve, Ulriksdal.
 Gyllenswärd, C., Professor, Uppsala.
 Hæggström, G. Z., Disponent, Uppsala.
 Hafström, Ad., f. d. Rådman, Stockholm.
 Hagberg, E., Jägmästare, Nockeby.
 Hagberg, K., Fil. dr, Djursholm.
 Hagelin, Hilda, Fru, Skebokvarn.
 Hagstrand, G., Doktor, Örebro.
 Hagström, B., Borgmästare, Uppsala.
 Hallberg, B., Borgmästare, Linköping.
 Hallengren, K., Prakt. läkare, Västerås.
 Hallgren, K. A. W., Distr.-veterinär, Sollebrunn.
 Hamberg, G., Docent, Uppsala.
 Hammarskjöld, Hj., f. d. Landshövding, Stockholm.
 Hamner, J. W., Apotekare, Djursholm.
 Hannerz, A., Rektor, Vännäs.
 Hansen, A., Med. doktor, Kolding (Danmark).
 Hanson, E., Apotekare, Laholm.
 Hansson, J., Bokförläggare, Stockholm.
 Hartelius, R., Doktor, Gävle.
 Hasselblad, V., Direktör, Göteborg.
 Hasselbrink, G., Kyrkoherde, Karesuando.
 Hasselgren, H. C., Länsveterinär, Växjö.
 Hedberg, B., Konstnär, Gränna.
 Hedberg, E., Notarie, Stockholm.
 Hedfors, H., Lektor, Djursholm.
 Hedlund, E., f. d. Lasarettsläkare, Djursholm.
 Hedström, G., Tandläkare, Stockholm.
 *Heiberg, H., Konsul, Helsingfors (Finland).
 von Heijne, S., Kapten, Stockholm 50.
 Hellgren, E., Bankkamrer, Lidingö.
 Hellner, B., Intendent, Stockholm.
 Hellström, J., Professor, Stockholm.
 Hemming-Sjöberg, A., Advokat, Stockholm.
 **Henning, Martha P:son, Med. doktor, Hälsingborg.
 Henschen, F., Professor, Stockholm.
 Hermelin, S. A., Trädgårdsarkitekt, Friherre, Stockholm.
 *Hérnod, T., Direktör, Stockholm.
 Hesselman, B., Professor emeritus, Uppsala.
 Hinricsson, H., Regementsläkare, Uppsala.
 Hisinger-Jägerskiöld, Docent, Friherre, Billnäs (Finland).
 Hjertén, H., f. d. Generaldirektör, Stockholm.
 von Hofsten, N., Professor, Uppsala.
 Hjärne, E., Professor, Uppsala.
 Hjärne, U., Skolöverläkare, Stockholm.
 Hollström, K. F., f. d. Förste provinsialläkare, Uppsala.
 Holm, Lisa, Apotekare, Vilhelmina.
 Holmberg, A., Bibliotekarie, Stockholm 50.
 Holmgren, B., Kommendör, Karlskrona.
 Holmgren, I., Professor, Stockholm.
 Holmgren, I., Lektor, Stockholm.
 von Horn, C. A., Kammarherre, Möckelsnäs, Diö.
 Hubert, T., Överläkare, Älvsjö.
 Hult, Gertrud, Professorska, Stockholm.

- *Hult, O., Professor, Stockholm. *En av Sällskapets stiftare.*
- Hultén, O., Professor, Uppsala.
- Hultgren, Iris, Doktor, Upplands-Väsby.
- Huss, I., Doktor, Uppsala.
- Hylander, N., Docent, Uppsala.
- Högberg, J., Kamrer, Norrköping.
- Högfeldt, P. J., Godsägare, Nyborg, Bålsta.
- Hörstadius, S., Professor, Uppsala.
- Idefelt, Margit, Fru, Växjö.
- Ihre, B., Docent, Stockholm.
- *Ihre, J., Ryttnästare, Ekebyhov, Stockholm.
- Ingvar, S., Professor, Lund.
- Jacobsson, A., Major, Jacobshus, Kullavik.
- *Jacobsson, H., Major, Göteborg.
- Jalar, B., Apotekare, Göteborg.
- Janzon, H. W., Apotekare, Uppsala.
- *Jessel, A., Hovtandläkare, Wauwatosa, Wisc. (U. S. A.).
- Jessen, K., Professor, Köbenhavn.
- Johansson, Anna, Fru, Västerås.
- *Johansson, B., Direktör, Stockholm.
- The John Crerar Library, Chicago, Ill. (U. S. A.).
- Johnson, A., f. d. Läroverksadjunkt, Växjö.
- Jonson, K., Arkivarie, Stocksund.
- Juel, Ingrid, Professorska, Djursholm.
- Jönsson, Viola, Fru, Uppsala.
- Kahlmeter, G., Överläkare, Stockholm.
- Kaijser, R., Docent, Uppsala.
- Karlson, Aina, Fröken, Uppsala.
- Kellberg, E., Regeringsråd, Stockholm.
- *Kempe, R., Civilingenjör, Örnsköldsvik.
- Kempff, Margit, Överstinna, Stockholm.
- Kennedy, G., Godsägare, Råbelöv, Kristianstad.
- Kerbert, C., Directeur, Zool. Genootschap »Natura artis magistra», Amsterdam (Holland).
- Kjellberg, E., Ryttnästare, Linnés Hammarby, Uppsala.
- Kjellberg, Karin, Fru, Kersö, Munsö.
- Kjellberg, S. T., Intendent, Lund.
- Kjellman, H., Landshövding, Uppsala.
- Kleberg, T., Förste bibliotekarie, Uppsala.
- Klingspor, Anna-Norah, Friherrinna, Stora Sundby.
- Klingspor, Britta, Friherrinna, Hellekis, Råbäck.
- Knös, B., Statssekreterare, Stockholm.
- Kockum, A., Apotekare, Stockholm.
- Kollberg, O., Jägmästare, Uppsala.
- Det Kongelige Bibliotek, Köbenhavn (Danmark).
- *Krüger, S., Godsägare, Stockholm.
- Kronobergs läns Naturvetenskapliga Förening, Växjö.
- von Krusenstierna, A. C. F., Kanslisekreterare, Norrviken.
- Kugelberg, F., Med. dr, Uppsala.
- Kylin, H., Professor emeritus, Lund.
- Källmark, F. R., Lasarettsläkare, Sala.
- Kärne, G., Ingenjör, Uppsala.
- Köhler, B., Leg. läkare, Stockholm.
- Lagerberg, Gerda, Fru, Stockholm.
- Lagerberg, T., Professor, Mörby, Stocksund.
- Lagerstedt, T., Fil. lic., Uppsala.
- Lang-Fagerström, Fru, Lidingö.
- Larsson, B. H., Med. dr, Detroit (U. S. A.).
- Larsson, G., Notarie, Stockholm 50.
- Larsson, L., Kand., Göteborg.
- *Lettström, H., Överintendent, Bankdirektör, Stockholm.
- Liljedahl, A., Apotekare, Göteborg.
- Liljencrantz, A., Fil. lic., Frih., Uppsala.
- Lillichöök, G. W:son, Kommendörkapten, Stockholm.
- Lindberg, E. J., Trädgårdsmästare, Falun.
- Lindblom, A., Professor, Stockholm.
- Lindeberg, O., Direktör, Nyköping.
- Lindgren, J., Major, Uppsala.
- Lindgren, L., Leg. läkare, Stockholm.
- Lindman, S., Direktör, Stockholm.
- *Lindroth, B., Grosshandlare, Stockholm.
- **Lindström, A., Bankir, Stockholm.
- Littorin, K., Grosshandlare, Örebro.
- Lundberg, C. G., Tandläkare, Södertälje.
- Lundblad, O., Professor, Stockholm.
- Lundevall, F. A. I., Regeringsråd, Stockholm.
- Lundh, E., Landshövding, Växjö.
- Lundmark, K., Professor, Lund.
- Lundvik, V., Landshövding, Vänersborg.
- Löwegren, Y., Fil. lic., Lund.
- **Magnus, E. L., Ingenjör, Göteborg.
- *Magnus, Irène, Fru, Göteborg.
- Malmer, Astrid, Fru, Växjö.
- Malmeström, E., Domprost, Göteborg.
- Malmström, C., Professor, Stockholm.
- Malmström, P. E., Major, Stockholm.
- Matern, E., Apotekare, Stockholm.
- *Mathiasson, N. P., Direktör, Hälsingborg.
- Melchert, E., Tandläkare, Uppsala.
- Melin, E., Professor, Uppsala.
- Michaëlsson, E., Lasarettsläkare, Västervik.
- Mo, J., Grosshandlare, Härnösand.
- Moselius, C. D., Fil. dr, Stockholm.
- Murbeck, S., Professor emeritus, Lund.
- Murray, Anna-Stina, Fröken, Djursholm-Ösby.
- *Müller, Gertrud, Professorska, Äppelviken.

- *Müller-Mikhéjev, Margareta, Fru, Äppelviken.
 Myrberg, I., Kansliråd, Stockholm.
 Namfeldt, J. A., Professor, Uppsala.
 Nauckhoff, J., f. d. Generallöjtnant, Stockholm.
 Neiglick, C., Grosshandlare, Djursholm.
 Nelson, A., f. d. Förste bibliotekarie, Uppsala.
 Nilson, G., f. d. Marinöverläkare, Stockholm.
 Nilsson, D., Lektor, Skara.
 Nilsson, N., Provinsialläkare, Skinnskatteberg.
 Nilsson, N., Ingenjör, Stockholm.
 Nilsson-Cantell, C.-A., Lektor, Visby.
 Nilsonne, H., Med. dr, Stockholm.
 *Nisser, W. P., Disponent, Grycksbo.
 Norblad, G., f. d. Kanslisekreterare, Ålsten.
 Nordenfelt, Ebba, Överstinna, Uppsala.
 Nordenson, H., Direktör, Stockholm.
 Nordenson, J. W., Professor, Stockholm.
 Nordensson, N. G., Docent, Stockholm.
 Nordin, Hildur, Fru, Stockholm.
 Nordin, N., Med. lic., Stockholm.
 Nordlander, H., Tandläkare, Stockholm.
 Nordquist, L. G. T., Provinsialläkare, Vitangi.
 Nordström, F., Fil. dr, Stockholm.
 Nordström, J., Professor, Uppsala.
 Norinder, H., Professor, Uppsala.
 Norrby, R., Fil. doktor, Tillflykten, Tumba.
 Norrlin, I., Apotekare, Uppsala.
 Nybelin, O., Museiintendent, Göteborg.
 Nyblom, K., Skriftställare, Stockholm.
 Nyman, R., Advokat, Västerås.
 Näsmark, K. E., Läroverksadjunkt, Äppelviken.
 Odhner, N., Fil. doktor, Stockholm.
 Odhner, Ebba, Professorska, Stockholm.
 Ohlsson-Persson, Sigrid, Fröken, Uppsala.
 Ohlsson, J., Byråingenjör, Stockholm.
 **Olander, R., Bankir, Saltsjöbaden.
 Olofsson, M., Med. dr, Stockholm.
 Olow, J., Professor, Stockholm.
 *Olsen, R., Generalkonsul, Oslo (Norge).
 Olsson, A. T., Farm. kand., Mjölby.
 Olsson, H., Professor, Stockholm.
 Olsson, M., Professor, Stockholm.
 Osvald, H., Professor, Uppsala.
 Persson, H., Fil. dr, Stockholm 50.
 Persson, M., Lasarettsläkare, Halmstad.
 af Petersens, G., Jägmästare, Uppsala.
 Petrelius, V., f. d. Postmästare, Uppsala.
 Petrén, G., Professor emeritus, Lund.
 Pettersson, A., Professor emeritus, Stockholm.
 Pettersson, S., Lasarettsläkare, Falköping.
 Philip, Greta, Fröken, Stockholm 50.
 Pleijel, H., Professor emeritus, Stockholm.
 Poppelman, Märta, Fru, Stockholm.
 Poppelman, S. C:son, Byråsekreterare, Stockholm.
 Ramberg, H., Tandläkare, Stockholm.
 **Rapp, D., Grosshandlare, Stockholm.
 Rappe, G., Frih., Fil. lic., Uppsala.
 Renström, Åslög, Fröken, Uppsala.
 Reuterswärd, G., Trädgårdsarkitekt, Stockholm.
 Rhodin, H., Doktor, Stockholm.
 *Richert, A., Generaldirektör, Stockholm.
 Richtnér, N., Leg. läkare, Stockholm.
 Ridderbjelke, Eva, Fröken, Uppsala.
 Riksföreningen för svenskhetsens bevarande i utlandet, Göteborg.
 Ringberg, H. G. H., Apotekare, Uppsala.
 af Robson, H., Kapten, Stockholm.
 Rodhe, W., Fil. lic., Uppsala.
 Rosander H., f. d. Lektor, Härnösand.
 *von Rosen, E., Godsägare, Greve, Rockelstad, Sparreholm.
 *von Rosen, Mary, Grevinna, Rockelstad, Sparreholm.
 Rosenberg, O., Professor emeritus, Stockholm.
 Rothman, G., Doktor, Nynäshamn.
 Rudberg, H., Med. dr, Ämål.
 Rudstedt, G., Fängelsedirektör, Södertälje.
 Ryberg, O., Växtskyddsinspektör, Malmö.
 *Rydbeck, O., f. d. Bankdirektör, Djursholm.
 **Sachs, J., f. d. Generalkonsul, Stockholm.
 *Samuelsson, F. G., Disponent, Göteborg.
 Samzelius, J. L:son, Bibliotekarie, Uppsala.
 Sandberg, G., Laboratorieföreståndare, Uppsala.
 af Sandeberg, F., Kammarherre, Moholm.
 Sandelin, K., Landskamrer, Uppsala.
 Sandström, C., Överläkare, Stockholm.
 Sandwall, Anna, Fru, Stockholm.
 Sandwall, F., f. d. Lektor, Stockholm.
 Sandwall, L., Assessor, Stockholm.
 Santesson, O. B., f. d. Lektor, Uppsala.
 Sarton, G., Professor, Cambridge, Mass. (U. S. A.).
 Schager, Gulli, Fröken, Lidingö villastad.
 Schubert, O., Docent, Stockholm.
 Segelberg, I., Doktor, Borås.
 *Selling, O. H., Fil. lic., Stockholm 50.
 Setterblad, O., Regementsläkare, Stockholm.
 Silow, A., Intendent, Falun.
 Sjöberg, K., Apotekare, Stockholm.

- Sjödén, A., Amanuens, Uppsala.
 Sjögren, J., Läroverksadjunkt, Vänersborg.
 Skottsberg, C., Professor, Göteborg.
 Skärman, J. A. O., f. d. Lektor, Stockholm.
 Skärblom, Josefa, Fru, Lidingö.
 Smith, A., Skeppsredare, Stockholm.
 *Smålands nation, Uppsala.
 Soininen, G., Docent, Helsingfors (Finland).
 Spärck, R., Professor, Köbenhavn (Danmark).
 von Stapelmohr, S., Lasarettsläkare, Norrköping.
 Statsbiblioteket, Aarhus (Danmark).
 Stavenow, L., Professor emeritus, Uppsala.
 Stenbeck, E., Justitieråd, Stockholm.
 Stiernstedt, W. G., Frih., Stockholm.
 Stiftsbiblioteket, Linköping.
 *Strandell, B., Överläkare, Stockholm.
 Strandell, G., Borgmästare, Örebro.
 Strandell, Jane, Fru, Göteborg.
 Stridsberg, E., Generaldirektör, Stockholm.
 Strömbäck, D., Arkivföreståndare, Uppsala.
 Stålhammar, Greta, Fru, Djursholm.
 Suber, N., Agronom, Stockholm.
 Sundén, J. O., Sauatorieläkare, Växjö.
 Sundquist, N., Landsantikvarie, Uppsala.
 Svedberg, J., vice Krigsdomare, Uppsala.
 Svedberg, T., Professor, Uppsala.
 Svedelius, Lisa, Professorska, Uppsala.
 Svedelius N., Professor emeritus, Uppsala.
Sällskapets skattmästare.
 Swedenborg, J., Revisor, Stockholm.
 *Svenska Läkaresällskapet, Stockholm.
 *Svenska Orientlinjen, Göteborg.
 Svensson, S., Intendent, Stockholm.
 *Sverre, S. Th., Direktör, Oslo (Norge).
 Syk, I., Doktor, Stockholm.
 Sylvén, N., Professor, Ekebo, Källstorp.
 »Sällskapet», Stockholm.
 Säre-Söderbergh, G., Professor, Uppsala.
 Söderberg, E., Amanuens, Stockholm 50.
 Söderberg, E., e. o. Hovrättsnotarie, Direktör, Uppsala.
 *Söderberg, L., Fabrikör, Råsunda.
 Söderlund, G., Professor, Stockholm.
 Söderström, T., Advokat, Stockholm.
 Taube, N. E., Frih., bibliotekarie, Uppsala.
 Tengvall, E., Doktor, Stockholm.
 Thiel, Ingeborg, Fru, Stockholm.
 Tholson, C., Apotekare, Stockholm.
 Thorling, A. E., Professor emeritus, Uppsala.
 *Thulin, P. G., Generalkonsul, Stockholm.
 Thulin, O., Häradshövding, Hedemora.
 Tilly, U., f. d. Postmästare, Växjö.
 *Trofast-Gilette, G., Arkitekt, 101 Park Ave., New York (U. S. A.).
 Ugglå, A., Överste, Stockholm.
 Ugglå, A. H., Bibliotekarie, Uppsala. *Sällskapets sekreterare, Redaktör av Arsskriften och föreståndare för Linnémuseet.*
 Unger, B., Revisionssekreterare, Djursholm.
 Universitetsbiblioteket, Afd. 2, Köbenhavn (Danmark).
 Ursing, B., Lektor, Stockholm.
 Wærn, M., Fil. lic., Uppsala.
 Wahlin, Vera, Fru, Stockholm.
 Wahlgren, N. A., Drätseldirektör, Uppsala.
 Wahlgren, S., Lasarettsläkare, Kristianstad.
 *Wahlstedt, A. J. G., Fältläkare, Stockholm.
 Valberg, M., Doktor, Uppsala.
 Wall, E., Direktör, Stockholm.
 Wallensköld-Rotkirch, E., Dr., Godsägare, Stensböle, Borgå (Finland).
 Walde, O., f. d. Förste bibliotekarie, Uppsala.
 Waldenström, J., Docent, Uppsala.
 Waldenström, M., Direktör, Stockholm.
 Waller, E., Med. dr, Stockholm.
 Wallin, S., Intendent, Stockholm.
 Vallin, S., Överinspektör, Drottningholm.
 Wallroth, G., Disponent, Persberg.
 Weirulf, O., Lektor, Stockholm.
 Weman, K., Direktör, Djursholm.
 **Wennberg, A., f. d. Direktör, Stockholm.
 *Versteegh, G. J., Disponent, Stockholm.
 Westerberg, Kerstin, Fru, Stockholm.
 Westerberg, P., Direktör, Stockholm.
 Westermarck, S.-E., Med. lic., Uppsala.
 Westgren, A., Professor, Stockholm 50.
 *Wibom, C. O. G., Godsägare, Stockholm.
 Widman, G., Stadsläkare, Norrtälje.
 Widlund, G., Leg. läkare, Uppsala.
 Widstrand, C. A., Doktor, Stockholm.
 *Wigelius, T., Disponent, Hällefors.
 *Wijk, H., Handlande, Göteborg.
 Wikander, R., Bankdirektör, Uppsala.
 Wilamowitz-Moellendorff, Fanny, Grevinna, Stockholm.
 Wilander, O., Lasarettsläkare, Örebro.
 Willén, S.-O., Distriktslantmätare, Uppsala.
 Villius, E., Tandläkare, Kalmar.
 Vinblad, G., Grosshandlare, Piteå.
 Wintzell, Lisa, Fru, Göteborg.
 Wistrand, K., Direktör, Stockholm.
 Wistrand, Fru, Stockholm.
 Wistrand, Lie, Fröken, Stockholm.
 Wittrock, G., Professor emeritus, Uppsala.
 Wohlin, N., Generaldirektör, Stockholm.
 Wollert, R., Byrådirektör, Stockholm.
 Wolrath, Ragnhild, Fru, Uppsala.

Wåhlin, O., Med. doktor, Umeå.
 Växjöstudenterna, Stockholm.
 Zandrén, S., Distriktsläkare, Äppelviken.
 Zenzén, N., Museiassistent, Djursholm.
 Zethelius, G., f. d. Bankdirektör, Stockholm.
 Åkerblom, D., Läroverksadjunkt, Hudiksvall.
 Åkerlindh, G., Direktör, Stockholm.
 Åkerlindh, Thyra, Fru, Stockholm.
 Åkerlund, Lallie, Doktorinna, Stockholm.
 Åkerlund, Å., Professor, Stockholm.
 Åkerman, H., Överlantmätare, Gävle.

Åkerman, O., Civilingenjör, Stockholm.
 Åkerrén, Y., Överläkare, Göteborg.
 **Åkerström, B. A., Bankir, Stockholm.
 Ädelgren, N., f. d. Registrator, Stockholm.
 Öberg, L., Leg. läkare, Göteborg.
 Ödman, Anna, Målariinna, Stockholm.
 Ödman, Ingrid, Fröken, Smedslätten.
 Ödman, T., Kapten, Smedslätten.
 Öhrn, D., Doktor, Uppsala.
 Örebro Stadsbibliotek, Örebro.
 Östergren, O., Professor, Uppsala.

Sammandrag:

Förste Hedersledamöter	4
Stiftare av Linnémuseet	13
Stödjande ledamöter	10
Ständiga »	60
Årliga »	440
	S:a 527

(Därav under året nytillkomna:
 2 ständiga, 51 årliga ledamöter.)

Rättelser till matrikeln mottagas tacksamt av Sekreteraren, adr. Uppsala.

Nya ledamöter kunna föreslås till Sekr., adr. Uppsala, eller någon av styrelsens medlemmar.

UPPSALA 1945
ALMQVIST & WIKSELLS
BOKTRYCKERI AB

4523